CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE



CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE



Lubin 2015

Tekst: Andrzej Łużyński
Fotografia: Agata Bończak, Andrzej Łużyński
Opracowanie graficzne: Agata Bończak

Wydawca:
Ośrodek Kultury „Wzgórze Zamkowe” w Lubinie

ISBN 978-83-87695-58-3






Rewitali
zacja



2013-2014

Rewitalizacja Parku Wrocławskiego w latach 2013-2014

Rewitalizacja Parku Wrocławskiego

Parki i zieleń miejska

Parki i zieleń miejska to ważne enklawy przyrodnicze na terenach zabudowanych. Stanowią wtórne biotopy dla licznych gatunków ssaków i ptaków wykorzystujących krzewy czy dziuplaste drzewa jako miejsca lęgu. Parki urozmaicają wizualnie i środowiskowo obszary zurbanizowane, tworząc miejsca spacerowe oraz rekreacyjne dla mieszkańców miasta. Istotny jest także fakt, że zadrzewienia śródmiejskie redukują negatywny wpływ zanieczyszczeń powietrza i polepszają klimat akustyczny. Na terenie Lubina znajduje się kilkanaście parków, skwerów i ostoi przyrody zróżnicowanych pod względem organizacyjnym i przyrodniczym. Prowadzi po nich ścieżka przyrodnicza „Po parkach Lubina".

Park Wrocławski w Lubinie

Park Wrocławski znajduje się nieopodal Centrum, między rzeką Zimnicą, Al. Komisji Edukacji Narodowej, ul. Wrocławską i ul. I. Paderewskiego. Zajmuje powierzchnię ponad 14 ha. Jest największym i najcenniejszym założeniem parkowym w Lubinie. Powstał prawdopodobnie w XIX stuleciu poprzez zaadaptowanie fragmentu lasów o charakterze łęgowym i grądowym. We wschodniej części parku w 1999 r. powstał staw pełniący rolę obiektu dydaktyczno-krajobrazowego, w którym nasadzona została roślinność wodna i szuwarowa. Dendroflora Parku Wrocławskiego wyróżnia się znaczną różnorodnością na tle innych parków Lubina. Znajduje się tutaj kilkanaście drzew pomników przyrody. Wyjątkowa jest również awifauna. Spora część Parku Wrocławskiego jest pozostałością lasu łęgowego w dolinie Zimnicy. Niegdyś podczas powodzi teren był czasowo zalewany, a woda naniosła żyzny muł, który jest bogatym podłożem dla wzrostu roślin i sprzyja rozwojowi wielu drobnych zwierząt. Ptaki mają nie tylko sporo miejsca do gniazdowania (krzewy i dziuplaste drzewa), ale również dostęp do zróżnicowanego pokarmu na stosunkowo niewielkim terenie.

Łęgi - naturalna ostoja ptaków

W lasach łęgowych występuje około 40% ptaków lęgowych, poza tym rośliny i zwierzęta osiągają tu największe zagęszczenie. Dzięki takim warunkom w Parku Wrocławskim zaobserwować można kilkadziesiąt gatunków ptaków, m.in.: czyżyk, drozd śpiewak, dzięcioł duży, dzwoniec, grubodziób, grzywacz, kaczka krzyżówka, kopciuszek, kos, kowalik, kulczyk, kurka wodna, kwiczoł, mazurek, modraszka zwyczajna, pełzacz leśny, pierwiosnek, pliszka siwa, rudzik, sierpówka, sikora bogatka, słowik rdzawy, sójka, sroka, strzyżyk, szczygieł, szpak, trzciniak, wilga czy zięba. Uważny obserwator przyrody z pewnością rozpozna przedstawicieli wielu innych gatunków ptaków, bo warunki naturalne sprzyjają ich obecności.

Rewitalizacja Parku Wrocławskiego

Rewitalizację Parku Wrocławskiego przeprowadzono w latach 2013-2014. Na terenie parku powstało Centrum Edukacji Przyrodniczej obejmujące mini zoo ze zwierzętami gospodarskimi, szlak ptaków z wolierami zamieszkanymi przez kilkadziesiąt interesujących gatunków oraz szlak dinozaurów, na którym podziwiać można figury prehistorycznych gadów naturalnej wielkości. W Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie funkcjonuje również budynek edukacyjny, w którym odbywają się zajęcia.









Centrum Edu
kacji Przyro



dniczej

w Lubinie

Zielone serce miasta

Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie

1 czerwca 2014 r.

1 czerwca 2014 r. w Parku Wrocławskim otwarte zostało Centrum Edukacji Przyrodniczej, w którym prowadzone są zajęcia edukacyjne. Zajęcia mają charakter wykładów, pokazów oraz obserwacji natury. W ramach Centrum Edukacji Przyrodniczej funkcjonuje ptaszarnia z kilkunastoma wolierami, mini zoo, szlak dinozaurów, budynek edukacyjny oraz kilka stref rekreacyjnych. Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie powstało z myślą o popularyzacji i poszerzaniu wiedzy na temat przyrody i środowiska naturalnego. Uczestnicy wykładów i pokazów mogą dowiedzieć się wielu interesujących informacji na temat otaczającej nas natury, a także poznawać gatunki i ich zwyczaje poprzez obserwacje.

Szlak ptaków

Na szlaku ptaków usytuowanych jest dwanaście wolier. Szlak rozpoczyna się przy wolierze pawi zwyczajnych, które w okresie godowym imponują upierzeniem. Trzy kolejne woliery zajmują żurawie - szare, mandżurskie i białoszyje oraz kilka gatunków gęsi. W dalszej części szlaku zwiedzający mają możliwość obejrzenia bocianów białych i czarnych, wielu gatunków kaczek i gęsi oraz ptaki polne. Jedna z wolier przeznaczona jest dla ptaków drapieżnych - bielika i orła stepowego. W Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie obejrzeć można także sowy (puszczyk, puszczyk uralski, puchacz) oraz wiele różnobarwnie upierzonych bażantów pochodzących z Azji. Niezwykle ciekawymi okazami ptaków są głuszce i cietrzewie, gatunki występujące w Polsce, jednak bardzo rzadko spotykane w naturalnym środowisku.

Mini zoo - zwierzęta bliżej człowieka

W mini zoo znajdującym się w Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie zobaczyć można takie gatunki udomowionych zwierząt jak kozy karpackie, syryjskie oraz karłowate, kuce szetlandzkie, owce wrzosówki, kilka gatunków kur, króliki, perliczki, osły czy ciekawie wyglądające i niezwykle łagodne świnie maskowe. Miejsce to jest szczególnie atrakcyjne dla dzieci, które w bezpośredni sposób mogą poznawać zwierzęta towarzyszące człowiekowi od wieków, jednak coraz rzadziej widywane, nawet na wsiach.

Szlak dinozaurów

Na szlaku dinozaurów znajdują się pełnowymiarowe figury przedstawicieli olbrzymich gadów, które zamieszkiwały Ziemię miliony lat przed nami. Podziwiać można m.in. drapieżnego tyranozaura, długoszyjego mamenchizaura, nieco mniejszego, ale niezwykle kolorowego dimetrodona, iguanodony czy kentrozaura. Przy szlaku dinozaurów znajduje się także punkt paleontologiczny, w którym mali odkrywcy mogą samodzielnie wykopać szkielet dinozaura.

Strefy rekreacyjne

Najmłodsi goście parku mają do dyspozycji dwa bogato wyposażone i bezpieczne place zabaw. Miłośnicy sportu mogą korzystać z boiska do piłki siatkowej, a zwolennicy odpoczynku w zacisznym otoczeniu wybrać mogą relaks w parkowych altanach. Dzięki specjalnie przygotowanym stanowiskom szachiści mogą ulubioną grę rozgrywać na świeżym powietrzu. Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie to wyjątkowa przestrzeń, w której każdy znajdzie swoje miejsce.




11















21

Ptaki





Ptaki

Argus malajski

Zamieszkują zwykle gęstą, wiecznie zieloną dżunglę z wysokimi drzewami, a także lasy suche, skaliste, od rejonów nizinnych po górskie do wysokości 1300 m n.p.m. Prowadzą głównie skryty i naziemny tryb życia. Są bardzo spokojne i delikatne. W razie niebezpieczeństwa chowają się głęboko w zaroślach. Noc spędzają wysoko w koronach drzew. Poza okresem lęgowym żyją samotnie. Żerują zwykle wcześnie rano lub pod wieczór. Po raz pierwszy argusy opisał Karol Linneusz w 1766 r. i nadał im nazwę pochodzącą od stuokiego olbrzyma z mitologii greckiej - Argusa. Samce posiadają bardzo długi ogon. Najdłuższe są w nim dwie środkowe sterówki. Samice odróżnia od samców brak bogato dekorowanych i wydłużonych sterówek drugiego rzędu oraz krótszy ogon. Wielkość populacji ma tendecję spadkową, w latach 1985-1997 liczebność bażanta zmniejszyła się o 25% w Malezji oraz 30% na Sumatrze. Powodem jest degradacja lasów (silne wylesianie i fragmentacja) na wyspach archipelagu malezyjskiego, kłusownictwo, zwłaszcza na Borneo. Nie jest znana dokładna liczba populacji argusa malajskiego, trwają badania w celu jej ustalenia. Lokalnie prowadzone są szkolenia dla tubylców, aby zminimalizować liczbę polowań. Argusy posiadają status podatnych na zagrożenie wymarciem, dlatego chroni je Konwencja Waszyngtońska (CITES). Ptaki te są w stanie przewidzieć trzęsienie ziemi na 1-2 dni przed jego nadejściem, wydają wtedy przeraźliwe dźwięki. Trwają badania nad tym w jaki sposób wyczuwają fale sejsmiczne. Ich pióra wykorzystywane są przez rdzennych mieszkańców Półwyspu Malajskiego, Sumatry czy Borneo do ozdobiania rytualnych nakryć głowy. Żyją do 15 lat.

Występowanie

Zamieszkują Półwysep Malajski, Wietnam, Borneo, południowo-zachodnią Tajlandię oraz Sumatrę.

Pokarm

Zjada owoce, bezkręgowce, zielone części roślin oraz nasiona.

Rozmnażanie

Tokowanie jest spektaklem niezwykle widowiskowym, nie tylko wśród bażantów, ale i wszystkich ptaków. Zaczyna się już w lutym, a kończy w sierpniu. Po wcześniejszym oczyszczeniu z liści i gałęzi kogut wydeptuje określony teren na dnie lasu (ok. 8 m^2) wydobywając z siebie głośne „okrzyki" (najgłośniej tokujący bażant świata). Jednocześnie unosi ogon i rozpościera skrzydła w wielki wachlarz, połyskujący setkami trójwymiarowych oczek na lotkach drugiego rzędu. Ich długość wynosi 80-100 cm. Okres lęgowy trwa od marca do czerwca. Kury gniazdują samotnie, zakładając gniazdo zwykle pod krzewem. Znoszą 2-3 jajka i wysiadują je 24-25 dni. Samica sama wysiaduje jajka i wychowuje młode. W trzecim roku życia uzyskują dojrzałość płciową, w tym czasie również samce osiągają wygląd dorosłego osobnika.

Długość ciała:
samiec 160-203 cm, samica 72-76 cm
Długość skrzydła:
samiec 80-100 cm, samica 30-35 cm
Masa ciała: samiec 2,04-2,6 kg, samica 1,59-1,7 kg





Argusianus argus
ang. Great argus

Bambusówka

Płeć u tego gatunku jest dość trudna do rozróżnienia. Samiec w przeciwieństwie do samicy posiada ostrogi i jest nieco większy. Zgodnie z nazwą preferuje lasy bambusowe i gęste, trawiaste zarośla. Są to głównie tereny górskie położone na wysokości od 1000 do nawet 2000 m n.p.m. Gniazdo zakłada na ziemi, bardzo dobrze ukryte zwykle pod krzewem, w pobliżu pnia drzewa lub w trawie. Zimą zbiera się w grupy liczące nawet kilkadziesiąt osobników. W naturalnym środowisku jest dość skryty i tajemniczy. Gatunek ten nie jest zagrożony wyginięciem, ale w Chinach ciągle zmniejsza się jego teren siedliskowy wskutek prowadzonej na coraz większą skalę gospodarki rolnej oraz urbanizacji.

Występowanie

Występują na terenie południowych i środkowych Chin oraz Tajwanu, introdukowane zostały w Japonii i na Hawajach.

Pokarm

Głównym składnikiem pożywienia jest bambus, ale chętnie zjada również różnego rodzaju nasiona, pędy, owoce i bezkręgowce.

Rozmnażanie

Okres lęgowy przypada na koniec kwietnia i początek maja. Samica składa od 5 do 9 jaj i wysiaduje sama przez 17-19 dni. Pisklęta mogą być prowadzone przez oboje rodziców. W początkowym okresie rozwoju pokarm dla piskląt zbiera samica i bezpośrednio z dzioba przekazuje młodym. Czasem wyprowadza dwa lęgi w roku. Jest to gatunek monogamiczny.

Długość ciała: 30-32 cm
Rozpiętość skrzydeł: ok. 46 cm
Masa ciała: 200-340 g





Bambusicola thoracica
ang. Chinese bamboo patrige

Bażant birmański

Zamieszkuje otwarte, suche lasy (głównie dębowe i sosnowe), przerywane zaroślami i trawiastymi polanami rejony górskie do wysokości 3000 m n.p.m., na stromych zboczach skalnych. Poza okresem lęgowym tworzy nieduże stada składające się często z osobników jednej płci. Jest odporny na niskie temperatury. Samica podobna jest do samicy bażanta Elliota (bażanta kasztanowatego). Różni się prążkami na podbrzuszu i brakiem ciemnego podgardla. Oba gatunki często się krzyżują. Podobnie jak w przypadku wielu innych bażantów jego liczebność w Azji Wschodniej ciągle maleje w wyniku utraty siedlisk spowodowanej intensyfikacją rolnictwa. Zagrożeniem są także częste polowania przez górskie plemiona, które zamieszkują ten sam obszar.

Występowanie

Występuje w południowo-zachodnich Chinach, północnej Birmie, Indiach i Tajlandii.

Pokarm

Zjada nasiona, zielone części roślin, jagody czy drobne bezkręgowce.

Rozmnażanie

Okres lęgowy przypada od kwietnia do maja. Samica do wysłanego liśćmi dołka składa 6-10 jaj, które wysiaduje 27 dni. Po wykluciu samce również zajmują się potomstwem. Pisklęta są bardzo płochliwe. Dojrzałość płciową osiągają w pierwszym roku życia. W okresie rozrodczym samiec może mieć jedną lub dwie samice.

Długość ciała:
samiec 90 cm z ogonem, samica 60 cm z ogonem
Długość skrzydła:
samiec 20,5-22,5 cm, samica 20-21 cm
Masa ciała: samiec 970–1080 g, samica 650–850 g





Syrmaticus humiae
ang. Hume's pheasant

Bażant diamentowy

Bliski krewny bażanta złocistego, z którym w Anglii często się krzyżuje. Jest jednym z najchętniej hodowanych bażantów ze względu na piękny wygląd i małe wymagania. Wielu początkujących hodowców zaczyna swoją przygodę od tego właśnie ptaka. Zasiedlają wysokogórskie lasy, rozległe krzewy i zarośla bambusowe, żyją w stadach.

Występowanie

Gniazdują w lasach górskich południowo-zachodniej Azji (Tybet, Chiny, Birma). Introdukowany w XX w. na południu Anglii, gdzie zamieszkuje lasy i zarośla z bogatym i gęstym podszytem (np. jeżyną, rododendronem).

Pokarm

Zjada pędy bambusa i zielone części roślin, nasiona oraz bezkręgowce.

Rozmnażanie

Okres lęgowy rozpoczynają w kwietniu. Gnieżdżą się w gęstych zaroślach na ziemi. Samica składa 6-12 jaj i wysiaduje je 23-24 dni.

Długość ciała:
samiec 105-170 cm, samica 60-80 cm
Długość skrzydła:
samiec 21,5-22,5 cm, samica 19,4-20,3 cm
Masa ciała: samiec ok. 1,1 kg, samica ok. 0,8 kg



Chrysolophus amherstiae
ang. Lady Amherst's pheasant

Bażant himalajski

Łacińska nazwa bażanta nadana została przez Thomasa Hardwicka (angielskiego generała, ale również zoologa badającego gatunki zwierząt) na cześć duńskiego botanika Nathaniela Wallicha, który zajmował się opisywaniem roślin azjatyckich. Stąd potocznie nazywany jest bażantem Walicha. Spotkać je można na stromych stokach, w wysokich trwach i zaroślach na wyskości od 1100 do 3300 m n.p.m., gdzie chętnie poszukują pokarmu przekopując podłoże silnym dziobem, podobnie jak robią to uszaki i olśniaki. Nigdy nie obserwowano tego gatunku pijącego wodę. Są bardzo czujne, w momencie zagrożenia chowają się w kępach traw, a w ostateczności odlatują. Kury są mniejsze od samców, nie posiadają ostróg, mają mniejsze zaczerwienienie w okolicach oczu oraz mniejszy grzebień. Bażanty te są gatunkiem monogamicznym i wytrzymałym na bardzo niskie temperatury. Cała populacja wynosi 4-6 tys., dlatego ptaki te zagrożone są wyginięciem. Z ostatnich badań wynika, że tendencja jest niestety spadkowa i wynosi od 3 do 4 tys. Powodem tak małej liczebności są drapieżniki, niszczenie siedlisk (głównie wypalanie traw), odległość między populacjami, kłusownictwo oraz zbieranie jaj w celach kosumpcyjnych przez lokalnych mieszkańców. W miejscach występowania bażanta himalajskiego utworzono parki narodowe, wprowadzono zakaz polowań oraz podejmowane są próby reintrodukcji (młode bażanty wpuszczane są w miejsca, gdzie występują dziko żyjące ptaki).

Występowanie

Bażant pochodzi z środkowych i zachodnich Himalajów, spotkać go można na terenie Nepalu, Indii (Kaszmir), Pakistanu, Chin (Tybet) i Bhutanu, gdzie występuje tylko miejscowo.

Pokarm

Pokarm stanowią głównie bulwy, korzonki, jagody oraz owady i ich larwy. Wiosną są to przede wszystkim zielone części roślin.

Rozmnażanie

Samiec bardzo głośno tokuje, jego głos roznosi się nawet na odległość dwóch kilometrów. W tym okresie koguty są bardzo agresywne w stosunku do ludzi, natomiast nie przejawiają agresji w stosunku do samicy. W okresie lęgowym, trwającym od kwietnia do czerwca, kura zwykle w zagłębieniu pod gęstym krzewem składa od 7 do 14 jaj, które wysiaduje 26 dni. Młodymi zajmuje się oboje rodziców. Poza okresem rozrodczym występują zwykle w małych, rodzinnych grupach liczących 5-7 sztuk. Młode dojrzałość płciową osiągają już w pierwszym roku życia.

Długość ciała:
samiec 90-112 cm, samica 61-67 cm
Długość skrzydła:
samiec 23,5-27 cm, samica 22,5-24,5 cm
Masa ciała: samiec 1250-1800 g, samica 900-1360 g





Catreus wallichii
ang. Cheer pheasant

Bażant kasztanowaty

Inna nazwa tego gatunku to bażant Elliota, która pochodzi od nazwiska amerykańskiego ornitologa Daniela Girauda Elliota (1835-1915), założyciela Amerykańskiego Stowarzyszenia Ornitologów. Zamieszkuje gęste, rozległe lasy mieszane oraz liściaste, a także wśród bambusów i krzewów do wysokości 1900 m n.p.m. Poza okresem lęgowym tworzą niewielkie stada. W wyniku utraty naturalnych siedlisk (występuje w jednym z najbardziej zaludnionych terenów Chin), polowań i odłowów liczebność ptaków spadła na tyle, że jest to obecnie gatunek uznany za zagrożony wymarciem. W hodowli jest to ptak łatwy w utrzymaniu oraz powrzechny, bardzo dobrze znosi niskie temperatury. Może się krzyżować ze wszystkimi bażantami swojego rodzaju. Zdaża się niestety, że niektórzy hodowcy tworzą hybrydy, szczególnie z bażantem birmańskim, który jest podobny to bażanta Elliota, dlatego część ptaków posiada obce geny, co jest zjawiskiem niepożądanym dla zachowania czystości gatunku.

Występowanie

Zamieszkuje w południowo-wschodniej części Chin.

Pokarm

Zjada nasiona, zielone części roślin, owoce oraz drobne owady.

Rozmnażanie

Toki samców, które są bardzo efektowne, zaczynają się od marca. W tym czasie samcowi towarzyszy jedna lub dwie samice, wobec których często zachowuje się agresywnie. Kura składa 6-8 jaj (w niewoli zwykle więcej: 15-20) i wysiaduje je przez 25-26 dni. Wychowywaniem młodych zajmuje się samica. Pełne ubarwienie uzyskują pod koniec pierwszego roku życia, a dojrzałośc płciową osiągają w wieku dwóch lat.

Długość ciała:
samiec ok. 80 cm, samica ok. 55 cm
Długość skrzydła:
samiec 23-24 cm, samica 21-22,5 cm
Masa ciała: samiec ok. 1156 g, samica ok. 878 g





Syrmaticus ellioti
ang. Elliot's pheasant

Bażant królewski

Zamieszkuje lasy rzadkie, mieszane i liściaste z podszytem krzewiastym, na wyżynach i w górach na wysokości od 300 do 2000 m n.p.m. W środowisku naturalnym żyje w niewielkich rodzinnych grupkach, natomiast w okresie lęgowym każdy kogut oddziela się od stada z jedną lub dwiema samicami w poszukiwaniu własnego rewiru. Noce spędza w koronach drzew, chociaż nie jest zbyt sprawny w locie, ze względu na długi ogon. Odporny na niskie temperatury. Jest największym z długoogoniastych bażantów.

Występowanie

Występuje w środkowej i północnej części Chin.

Pokarm

Preferuje pokarm roślinny, owoce, zielone części roślin, nasiona, żołędzie, a także owady, ślimaki oraz dżdżownice. Owoce zjada bezpośrednio z krzewu, a dużą część pożywienia poszukuje rozgrzebując nogami ziemię.

Rozmnażanie

W niedużym zagłębieniu, pod osłoną krzewu lub w trawie, samica składa 8-15 jaj i wysiaduje je ok. 24-25 dni licząc od zniesienia ostatniego jaja. U młodych pierwsze pióra pojawiają się już po dwóch, trzech dniach, a po kilku potrafią już podfruwać. Pisklęta w początkowym okresie życia wrażliwe są na wilgoć. Samica troskliwie opiekuje się młodymi. Z reguły gniazduje dwa razy do roku. Dojrzałość płciową osiągają już po pierwszym roku życia.

Długość ciała:
samiec 200 cm, z czego 160 cm to ogon
samica 75 cm z czego 40 cm to ogon
Długość skrzydła:
samiec 27,5-30 cm, samica 23,5-25 cm
Masa ciała: samiec ok. 1,5 kg, samica ok. 0,95 kg





Syrmaticus reevesii
ang. Reeves's pheasant

Bażant łowny

Gatunek osiadły, samce są większe, cięższe i mają dłuższy ogon. Różnica ubarwienia między samcami i samicami jest wyraźna, co świadczy o poligamistycznych skłonnościach, charakterystycznych dla większości bażantów. Za miejsce pierwotnego pochodzenia bażanta uważa się tereny współczesnej Gruzji, chociaż występuje on na bardzo rozległym obszarze Azji. Zamieszkuje obszary rolne z osłonami, takimi jak zagajniki z gęstym podszytem, krzewiaste zarośla, plantacje drzew iglastych, a także duże ogrody i parki. Noc spędza na drzewach, a czasem w szuwarach. Wczesną wiosną można zobaczyć rywalizacje pomiędzy samcami, które już od jesieni otaczają się gromadkami samic wspólnie z nimi żerując. Niektóre koguty gromadzą się w stada lub spędzają zimę samotnie. Uważa się, że ptaki te zaadaptowały się do naszych warunków, ale gdyby zaprzestano wypuszczania wyhodowanych młodych bażantów na wolność, to liczebność tego gatunku prawdopodobnie szybko spadłaby na naszych ziemiach do granicy wymarcia, szczególnie na północy i wschodzie kraju. Przychylność rolników zyskały po rozpowszechnieniu informacji, że jako jedne z nielicznych ptaków zjadają stonkę ziemniaczaną.

Występowanie

Gatunek introdukowany w Europie, Ameryce Północnej, Tasmanii i Nowej Zelandii. Dzikie populacje żyją na wschód od Morza Czarnego oraz na Kaukazie i dalej na wschód, aż do Chin. W Polsce pierwsze introdukcje odbywały się na Śląsku w latach 60. XVI w., natomiast na Pomorzu i Mazurach bażant pojawił się dopiero w połowie XIX w.

Pokarm

Zimą i po zbiorze zbóż zjada głównie pokarm roślinny, latem owoce leśne i nasiona, korzonki, ziarna chwastów i zbóż oraz duże ilości owadów. Czasem mogą to być nawet małe żaby, jaszczurki, gryzonie, małe ryby i padlina. Podobnie jak większość ptaków grzebiących młode odżywiają się głównie wysokobiałkowym pokarmem w postaci owadów, ich larw i jaj.

Rozmnażanie

Samice wybierają samca najbardziej dla nich atrakcyjnego, z reguły najokazalszego i najstarszego w okolicy. Potem budują skromne gniazdo doskonale ukryte wśród roślin, składają 8-12 jaj i wysiadują je przez 23-24 dni. Kury same wodzą stadko piskląt, a w razie utraty jaj natychmiast zakładają nowe gniazdo.

Długość ciała:
samce 70-90 cm, samice 50-60 cm
Długość skrzydła:
samiec 23,8-25,8 cm, samica 21-22 cm
Masa ciała: samce 0,75-1,9 kg, samice 0,6-1,4 kg




Phasianus colchicus
ang. Common Pheasant

Bażant złocisty

Jest najbardziej kolorowym bażantem ze wszystkich występujących na świecie. Zamieszkuje młodsze, gęste, ciemne lasy sosnowe i modrzewiowe bez runa, rzadziej mieszane z bogatszym podszytem. Jest blisko spokrewniony z bażantem diamentowym. Dzień spędza na ziemi w poszukiwaniu pożywienia, noc natomiast wysoko w koronach drzew. Trudno zaobserwować ten gatunek w jego środowisku, dlatego też niewiele wiadomo o jego zachowaniu w naturalnych warunkach. Jest bardzo płochliwy. Spłoszony ucieka piechotą, rzadko podrywa się do lotu. To jeden z najwcześniej sprowadzonych bażantów do Europy. Choć źródła podają różne daty, wiadomo że nastąpiło to między XVII a XVIII w. Pierwsze osobniki trafiły do Anglii.

Występowanie

Występuje w wysokogórskich lasach środkowej i zachodniej części Chin na wysokości 2000 m n.p.m. W Wielkiej Brytanii został introdukowany i tworzy kilka oddzielnych populacji.

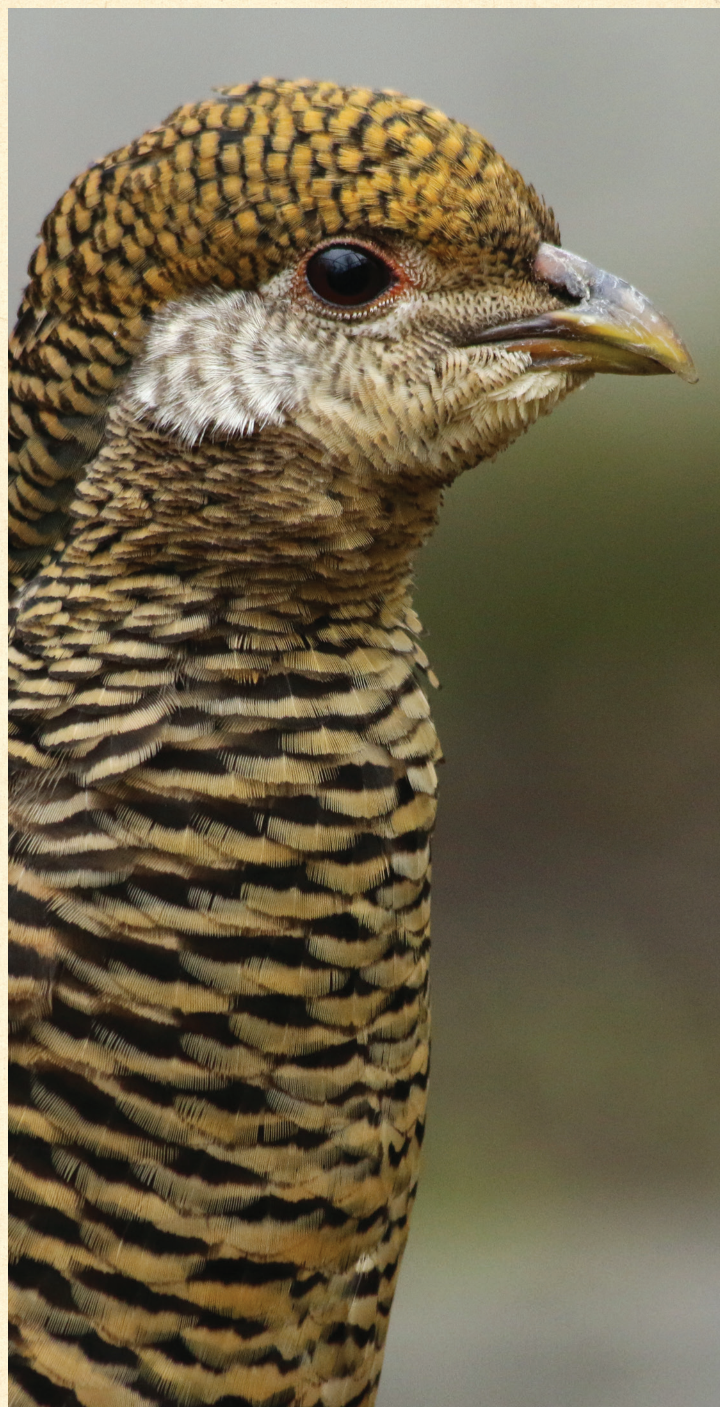
Pokarm

Pokarm stanowią pędy bambusa, owady, źdźbła traw oraz bezkręgowce.

Rozmnażanie

Samce to poligamiści, którzy w okresie godowym gromadzą wokół siebie od 4 do 8 kur. Samica znosi 6-16 jaj i wysiaduje je przez 22-23 dni. Młode są wodzone przez samicę.

Długość ciała:
samiec 90-105 cm, samica 60-80 cm
Długość skrzydła:
samiec 19-20,2 cm, samica 17,9-19 cm
Masa ciała: samiec ok. 1 kg, samica ok. 0,7 kg





Chrysolophus pictus
ang. Golden pheasant

Bernikla białolica

Jest to wędrowna gęś średniej wielkości. Zamieszkuje tereny przybrzeżnej tundry pokryte niską roślinnością, jeziora, rzeki lub wyspy na jeziorze. Na zimowiskach zajmuje łąki i pola położone blisko wybrzeży. Lęgi odbywa w koloniach, w towarzystwie innych gatunków ptaków, na arktycznych wyspach i wybrzeżach, z kamienistymi, stromymi stokami, często również na półkach skalnych nad brzegami wód, aby uchronić jaja przed lisem polarnym. Samiec nie różni się w ubarwieniu od samicy. Młode ptaki dobierają się w pary na zimowiskach i w pierwszym roku tworzą tak zwane pary narzyczeńskie, dopiero w drugim, albo nawet trzecim przystępują do lęgów. Bernikle białolice są monogamiczne, tworzą pary na całe życie. Zwykle u ptaków, które straciły swoich partnerów mija kilka lat zanim stworzą nowy związek. Światową populację ocenia się na 80-90 tys. osobników. Jest to więc gatunek nieliczny, występujący na ograniczonym terenie i zimujący na niewielkim obszarze, dlatego potencjalnie może być zagrożony w przyszłości. Podczas migracji lecą zwykle w lini prostej, ale czasami obserwowane są również w kluczu, czyli fromacji w kształcie litery V, z jednym ramieniem dłuższym. W środowisku naturalnym dożywają 25 lat, w niewoli około 30 lat.

Występowanie

Gniazda zakładają we wschodniej Grenlandii, na Spitsbergenie, południu Nowej Ziemi i w północnej części Norwegii. Od lat 70. także na płaskich, trawiastych wybrzeżach i wyspach Bałtyku. Zimują w basenie Morza Północnego oraz na wybrzeżach Wysp Brytyjskich i Ameryki Północnej. W Polsce pojawia się wyjątkowo na przelotach, najczęściej w październiku lub na przełomie marca i kwietnia. Bernikle białolicą można zwykle zaobserwowoać przeglądając stada innych gęsi.

Pokarm

Odżywia się niskimi trawami, liśćmi m.in. wierzb oraz roślinami wodnymi. Na zimowiskach żywi się również pozostałościami po kukurydzy oraz mięczakami i skorupiakami morskimi.

Rozmnażanie

Na przełomie maja i czerwca skojarzone już pary przylatują na swoje miejsca lęgowe i poszukują gniazd z lat ubiegłych lub samice zajmują się budową nowych. Zwykle zajmują tereny skaliste, na podłożu składającym się z grubego żwiru, czasem na małych wysepkach lub na wierzchołkach pagórków. Gąsiory przystępując do tokowania wydają głośne dźwięki, zmieniają postawę ciała, potrząsają głową lub trzymają ją blisko ziemi. Po połączeniu w pary toki są powtarzane co roku w celu wzmocnienia więzi między partnerami. Polarne lato na północy jest dość krótkie, a temperatura waha się w przedziale 3-7 stopni Celsjusza. Ze względu na warunki klimatyczne ptaki nie mają wiele czasu na wychowanie potomstwa, a młode bernikle muszą zdążyć wypierzyć się i nauczyć latać przed podróżą na zimowiska, która rozpoczyna się już na początku września. W przypadku opóźnionego lata nie przystępują do lęgów, również nie składają ponownie jaj w przypadku ich zniszczenia. Gniazdo wysłane jest mchem, porostami, źdźbłami traw i puchem, który gęś wyskubuje sobie z brzucha. Samica zwykle składa od 3 do 6 jaj, jedno co 48 godzin. Po złożeniu ostatniego zaczyna się okres inkubacji, który trwa przez 24-26 dni. Gąsior w tym czasie znajduje się w okolicy gniazda, aby w razie konieczności obronić je przed atakiem drapieżników. Podczas wysiadywania jaj, z roku na rok wokół gniazda rośnie wał z odchodów. Dzięki takiemu nawożeniu obrasta roślinami i tworzy dodatkowy kamuflaż, jest również źródłem pokarmu dla gęsi, która w okresie inkubacji rzadko schodzi z jaj, aby nie padły one łupem mew i wydrzyków. Po zakończonym okresie wysiadywania samiec i samica są zwykle bardzo wychudzeni, tracą od 30 do 40% masy ciała. Pi-

sklęta po wykluciu same skaczą na głęboką wodę, czasem transportowane są przez rodziców w dziobie lub na grzbiecie do wody w miejsca bogate w pożywienie. Młode usamodzielniają się i są zdolne do lotu już po 40-45 dniach.

Długość ciała: 55-70 cm
Rozpiętość skrzydeł: 120-145 cm
Masa ciała: 1,21-2,23 kg



Branta leucopsis
ang. Barnacle goose

Bernikla rdzawoszyja

Najmniejsza z bernikli i jedna z najładniejszych, nie do pomylenia z żadnym innym gatunkiem. Jest jedną z najrzadszych gęsi na świecie. Ubarwienie samca i samicy niczym się nie różni, gąsior jest jedynie nieco większy od gęsi. Z zimowisk wracają już w lutym, ale na miejsce, w którym gniazdują docierają w czerwcu, ponieważ wtedy dopiero rozpoczyna się wegetacja roślin stanowiących główny składnik pożywienia bernikli. Ptaki dobrane w pary na zimowiskach przystępują do rozrodu zaraz po przylocie. Młode klują się i przepierzają w ciągu trzech miesięcy. Gniazda budują niedaleko wody na suchym podłożu, w gęstej trawie, trzcinie, a czasem na otwartej przestrzeni. Pod koniec sierpnia wyruszają na zimowiska, na które docierają w listopadzie. Liczba ptaków występujących w środowisku naturalnym, wg danych z 1993 r., wynosi 75 tys. Bernikla rdzawoszyja jest bardzo trudna do zauważenia w stadach innych gęsi, mimo zupełnie odmiennego ubarwienia. Gatunek ten jest chroniony, wymieniony w dyrektywie ptasiej. W Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych wpisany jako zagrożony wyginięciem. Powodem zmniejszającej się liczby populacji są prawdopodobnie zmiany klimatyczne, zmniejszenie produkcji przenicy ozimej oraz polowania na trasach przelotu i na zimowiskach.

Występowanie

Terenem gniazdowania bernikli rdzawoszyjej jest tundra i lasotundra nad wybrzeżami lub rzekami w zachodniej części Syberii. Większość populacji spędza zimowiska na wybrzeżach Morza Czarnego, ale również w południowo-zachodniej części Morza Kaspijskiego, pozostała część na północy Zatoki Perskiej i nielicznie wraz ze spokrewnionymi gatunkami (np. berniklą białolicą) w Europie Zachodniej (zagubione sztuki dołączają do innych stad gęsi). W Polsce pojawia się na przelotach często wmieszana w stada bernikli białolicej. Dawniej była gatunkiem bardzo rzadko zalatującym do Polski, natomiast od 2005 r. średnia liczba stwierdzeń wzrosła do 20 w ciągu roku (wcześniej wynosiła 4 w ciągu roku). Obszar, na którym najczęściej obserwowano te ptaki to tereny Polski zachodniej, Śląska oraz Wielkopolski.

Pokarm

Na terenach lęgowych odżywiają się prawie wyłącznie krótką, młodą trawą. Na zimowiskach są to głównie kłącza, cebulki dzikiego czosnku, trawa, nasiona oraz pszenica ozima.

Rozmnażanie

Gniazdują w małych koloniach blisko wybrzeży, często w sąsiedztwie ptaków drapieżnych (sokoła wędrownego, sowy śnieżnej czy myszołowa włochatego), żeby uchronić się w ten sposób przed atakiem pieśćca (lisa polarnego) lub innych drapieżnych ssaków. Gniazda budują zwykle niedaleko wody na suchym podłożu, w gęstej trawie, trzcinie, na stromych brzegach, skalistych zboczach, a czasem zupełnie na otwartej przestrzeni. Wyścielają je trawą i puchem. Samica składa od 3 do 7 jaj i wysiaduje je przez 23-25 dni. Pierwsze jaja składane są co 48 godzin, a następne co 24 godziny. Podczas wysiadywania gęś wyskubuje z brzucha puch i wyściela nim gniazdo. W momencie opuszczenia gniazda przykrywa złożone jaja puchem i innymi materiałami. W tym czasie samiec jest cały czas w pobliżu, aby w razie niebezpieczeństwa ostrzec gęś przed drapieżnikami. Niedługo po wykluciu pisklęta prowadzone są przez rodziców na wodę. Po sześciu tygodniach młode są zdolne do lotu i usamodzielniają się. Bernikle rdzawoszyje dojrzałość płciową osiągają dopiero w piątym roku życia.

Długość ciała: 53-60 cm
Rozpiętość skrzydeł: 110-125 cm
Masa ciała: 1-1,5 kg



Branta ruficollis
ang. Red-breasted goose

Bielik

Bielik jest największym ptakiem drapieżnym gniazdującym w Polsce. W ostatnich kilkunastu latach jego liczebność w kraju wyraźnie wzrosła. Mimo to jest ptakiem rzadkim (poza miejscami w Norwegii). Dorosłe ptaki są raczej osiadłe (poza daleką północą), natomiast młode podejmują wędrówki. W Europie potężniejsze są tylko sępy i orłosępy. Samce są wyraźnie mniejsze od samic (długość skrzydła i ogona o 10% mniejsza, masa ciała to różnica nawet 40%). Dorosłe osobniki można rozpoznać nawet z dużej odległości po białym, kontrastującym ogonie. Gniazduje nad większymi jeziorami i rzekami oraz na wybrzeżach. Buduje ogromne gniazdo zbliżone wielkością do gniazda bocianiego, w koronie starego drzewa, blisko pnia lub na półce klifu (nad Atlantykiem). Jeśli para nie jest niepokojona gniazdo używane jest wielokrotnie. Liczebność populacji w północnej Europie szacuje się na 1,5 tys. par lęgowych, w środkowej na 700 par, w europejskiej części Rosji na tysiąc par, w Europie Wschodniej i republikach nadbałtyckich 150 par oraz w południowo-wschodniej Europie 100 par. Razem liczebność bielika w Europie można wyliczyć na 3,5 tys. par. W Polsce populacja liczy ok. 600-700 par. Bieliki występowały na terenie całego kraju, gdzie znaleźć mogły pożywienie, co potwierdzają odkrycia archeologiczne. Natomiast w połowie XIX w. nastąpił gwałtowny spadek ich liczebności, głównie z powodu prześladowań przez ludzi. Pod koniec XIX w. bielik był w Polsce na granicy wymarcia. Populacja nie przekraczała 40 par lęgowych. Nieznaczny wzrost liczebności nastąpił po II wojnie światowej, ale w latach 70. znów nastąpił spadek, tym razem prawdopodobnie z powodu środka zwanego DDT (środek owadobójczy). Od lat 80. XX w. następuje ciągły wzrost liczebności bielików w naszym kraju od 120 do prawie 500 par (2000 r.) Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest objęcie ochroną lęgowisk większości drapieżnych ptaków w Polsce.

Bieliki często mylnie nazywane są orłami, choć w rzeczywistości należą do rodziny jastrzębiowatych.

Występowanie

Zasiedlają północno-wschodnie regiony Europy oraz wybrzeża morskie, pojezierza i doliny dużych rzek, wschodnie wybrzeże Grenlandii, wschodnią Azję oraz tereny znajdujące się na północ od Himalajów. W Polsce bielik spotykany jest na całym niżu, ale głównie na północy oraz zachodzie kraju.

Pokarm

Żywi się głównie dużymi rybami (leszcze, karpie, szczupaki i płoć), ale także ptakami wodnymi, zwłaszcza łyskami, kaczkami i perkozami, jak również zającami, królikami oraz padliną. Obserwowano również bieliki atakujące domowy drób.

Rozmnażanie

Bieliki tworzą stałe pary, przebywające w tym samym rewirze lęgowym przez całe życie, ale w przypadku utraty partnera dość szybko potrafią znaleźć nowego. Gody rozpoczynają się w połowie grudnia i trwają do początku marca. Charakteryzują się powietrznymi akrobacjami, często ptaki łączą się szponami w locie bocznym, spadają, by przed samą ziemią rozczepić się i odlecieć. W tym czasie para rozbudowuje gniazdo, które po latach osiąga nawet 2 m szer. i 5 m wys. Każda para lęgowa ma w swoim rewirze od 2 do 5 gniazd. Wiele par zadowala się jednak jednym, używanym przez wiele lat. Na początku marca samica składa 2-3 jaja w odstępach 2-4 dni. Wysiaduje głównie samica zastępowana na krótko przez samca. Pisklęta wykluwają się po 38 dniach i przebywają w gnieździe co najmniej 10 tygodni. Zwykle z gniazda wylatuje jedno pisklę, głównie z powodu kainizmu, czyli wzajemnej agresji wśród rodzeństwa i zjadania słabszych piskląt przez silniejsze. Po opuszczeniu gniazda

młode są jeszcze przez 5-6 tygodni pod opieką rodziców, którzy zostawiają im pokarm na gnieździe. Młode ptaki osiągają dojrzałość płciową w wieku 5 lat, ale rzeczywisty sukces rozrodczy mogą osiągnąć dopiero po 7-8 latach. Górna granica wieku rozrodczego mieści się w przedziale 30-35 lat.

Długość ciała: 75-90 cm
Rozpiętość skrzydeł: 200-250 cm
Masa ciała: samce 3,1-5,4 kg, samice 4,1-6,9 kg



Haliaeetus albicilla
ang. White-tailed eagle

Bocian biały

Zamieszkuje otwarte obszary rolne, bagniste tereny rzeczne, mokradła, tereny zalewowe, łąki, pastwiska i ugory. Samiec jest niewiele większy od samicy. Przeloty bocianów na zimowiska odbywają się dwiema trasami. Populacja z Europy Zachodniej do Afryki przelatuje przez Cieśninę Gibraltarską, natomiast ptaki z Polski i terenów wysuniętych na wschód i południe migrują przez Bosfor. Wybór takich tras wynika z tego, że bociany są szybownikami, dlatego do lotu potrzebują prądów powietrznych. Powstają dzięki nagrzewanemu od skał i ziemi powietrza, dzięki któremu ptaki ograniczają machanie skrzydłami do minimum. Takie prądy powstają tylko nad lądem, w związku z czym bociany omijają Morze Śródziemne. Ptaki te związane są bardzo z gniazdem i to ono łączy je w pary. Jeżeli któryś z ptaków spóźnia się z powrotem z Afryki jego miejsce zajmuje inny bocian. Czasami doprowadza to do walk między ptakami i w gnieździe zostaje zwycięzca potyczki. Walki te prowadzą samce oraz samice. Po osiągnięciu dojrzałości płciowej (ok. 4 lata) bociany starają się znaleźć gniazdo lub budują nowe w pobliżu miejsca wyklucia. W naturze dożywają ponad 30 lat. O bocianie białym krąży wiele przesądów i wierzeń. Jednym z nich jest wmawianie dzieciom, że zostały przyniesione przez bociana. Przylot bocianów związany jest też z budzeniem się przyrody do życia. Budowa gniazda w gospodarstwie oznaczała szczęście dla domowników. Wierzono, że dusza człowieka po śmierci zamienia się w bociana i może sprowadzić nieszczęście na prześladowcę. Można powiedzieć, że bocian przez panujące zwyczaje i wierzenia, objęty był samoistną ochroną. W Europie północno-zachodniej bocian biały jest gatunkiem ginącym, co spowodowane jest głównie osuszaniem terenów oraz dużą ilością linii energetycznych, na których często młode ptaki giną podczas nauki latania. Niestety wiele ptaków ginie również na trasie przelotu, szczególnie w Libanie, gdzie poluje się na bociany, często tylko dla samej rozrywki. W Polsce gnieździ się ponad 50 tys. par, natomiast światowa populacja wynosi ok. 200 tys. par, dlatego łatwo można obliczyć, że co czwarty bocian żyjący na świecie pochodzi z naszego kraju.

Występowanie

Bocian biały gniazduje w Europie, zachodniej Azji i południowej Afryce. Jest też podgatunek z Turkmenii *Ciconia ciconia asiatica*, który zimuje w Iranie i Indiach. Nasz gatunek zimę spędza w środkowej i południowej części Afryki. W Polsce gnieździ się wśród osiedli ludzkich na obszarze całego kraju, za wyjątkiem południowych, górzystych krańców. Przylatują od połowy marca do połowy kwietnia, czasem pierwsze bociany pojawiają się już pod koniec lutego wzbudzając sensację. W przypadku nawrotu zimy wpadają w poważne tarapaty. Podejmując ryzyko ptaki są pierwsze na terenie lęgowym i nie muszą walczyć o gniazdo. Najpierw pojawiają się samce, a później dołączają samice. Poza sezonem lęgowym pary pozostają osobno. Odloty na zimowiska rozpoczynają się od połowy sierpnia i trwają do początku września. Wcześniej ptaki gromadzą się w większe stada zwane sejmikami. Bociany wylatują zwykle w ciepły, słoneczny dzień, co także związane jest z lotem szybowcowym. Im późniejszy jest wylot, tym dłuższa jest cała wędrówka. Trasa, którą mają do pokonania nasze bociany wynosi około 8 tys. km i trwa od 2 do 3 miesięcy. Należy przypomnieć, że wiele z nich to ptaki młode, kilkumiesięczne. Bociany z terenów zachodniej Europy pokonują nawet 20 tys. km w ciągu roku, jest to odległość rekordowa, szczególnie u tak dużych ptaków.

Pokarm

Bocian biały bardzo chętnie poluje na norniki, myszy, krety, węże i jaszczurki, rzadziej na ryby i pisklęta innych ptaków. Dużą częścią diety stanowią owady, zwłaszcza pasikoniki, szarańcze i chrząszcze. Wbrew

ogólnej opinii zjada niewiele żab i są to zwykle mniejsze gatunki. Dawniej żaby występowały liczniej niż dzisiaj, wówczas dla bocianów były ważnym składnikiem pokarmowym, ale tylko w okresie przedwiośnia, kiedy gryzonie i owady są jeszcze nieliczne. W Afryce w czasie zimowania głównym źródłem pokarmu są owady, a szczególnie szarańcza.

Rozmnażanie

Gniazdo zakłada na drzewach, dachach domów, nieczynnych kominach, słupach energetycznych, chętnie zajmuje również platformy przygotowane przez ludzi. Dawniej były to często koła od wozów mocowane w odpowiednich miejscach. Gniazdo budują wspólnie, układając je warstwowo z długich gałęzi, wewnątrz wyłożone jest trawą, słomą lub perzem, po latach osiągając nawet 1,5 m średnicy, 2 m wysokości i do 1 tony wagi. Pod koniec kwietnia samica składa 3-6 jaj (przeważnie 4), które wysiadują oboje na zmianę przez 33-34 dni. Młode po wykluciu karmione są przez oboje rodziców, w gnieździe przez ok. 60 dni i jeszcze przez 2-3 tygodnie poza nim. Dojrzałość płciową osiągają w wieku 4 lat, do tego czasu albo pozostają w Afryce, albo przebywają w stadach z dala od osiedli ludzkich.

Długość ciała: 95-110cm
Rozpiętość skrzydeł: 170-220 cm
Masa ciała: 2,5-4,4 kg



Ciconia ciconia
ang. White stork

Bocian czarny

Gnieździ się w rozległych mokrych lasach, szczególnie w starych lasach mieszanych i iglastych, przeplatanych mokradłami i rzekami, głównie w miejscach odludnych. Gniazdo buduje z patyków wysoko w koronie drzewa, zaraz przy pniu. Jest ptakiem bardzo płochliwym i skrytym. Jego ulubiony sposób żerowania polega na brodzeniu w płytkiej wodzie. W razie konieczności pokarmu szukają nawet 10 km od gniazda, np. na stawach rybnych lub rozlewiskach rzek, gdzie mogą łatwo złowić ryby odpowiedniej wielkości. Jest to ważne, ponieważ pisklęta pod koniec rozwoju potrzebują 400-500 g pokarmu dziennie. Odlatuje ok. 2 tygodnie później niż bocian biały. Podczas wędrówki z Europy do Afryki bociany czarne nie są tak silnie związane z cieśninami jak białe, ponieważ w przeciwieństwie do nich częściej wykorzystują siłę mięśni. Dzięki temu nie tłoczą się nad przesmykami i cieśninami, ale przekraczają Morze Czarne szerokim frontem.

Występowanie

Występuje na Półwyspie Iberyjskim, w środkowej i wschodniej części Europy, w Azji Mniejszej i na Bliskim Wschodzie oraz w Azji Południowej i Wschodniej, od Sachalinu po Półwysep Koreański. Niewielkie populacje osiadłe żyją w Republice Malawi i RPA, a także w Hiszpanii, gdzie gniazdują na półkach skalnych, na peryferiach kolonii lęgowych sępów płowych. Zimę spędzają we wschodniej lub południowej Afryce. Populacje azjatyckie zimują w Pakistanie, Indiach i wschodnich Chinach. Do Polski przylatują w kwietniu, a odlatują od końca sierpnia.

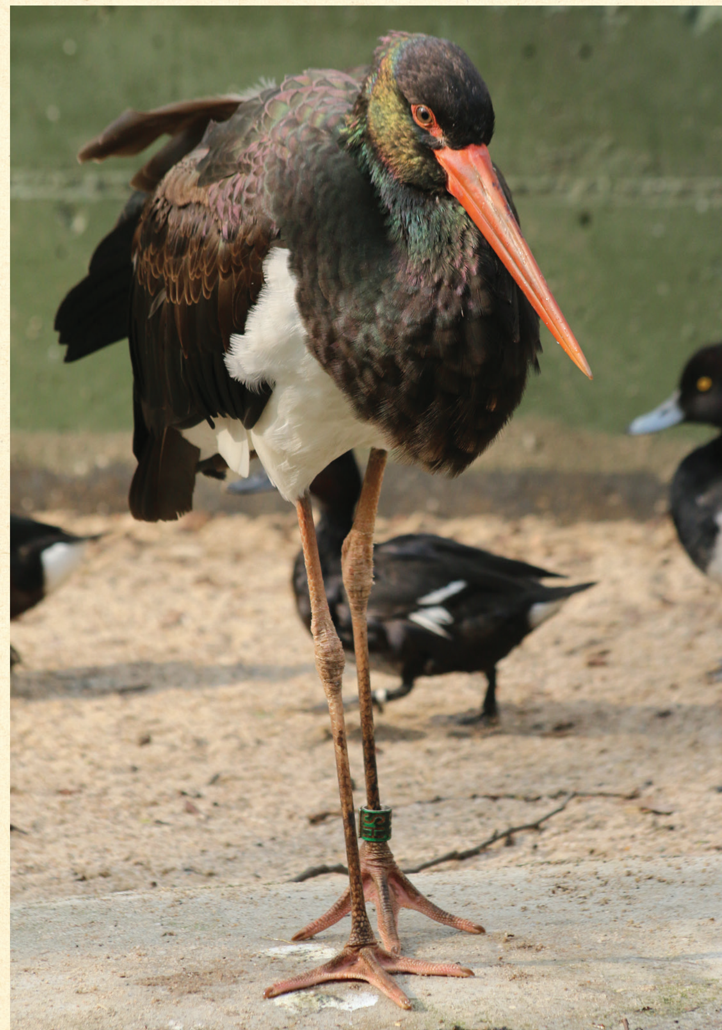
Pokarm

Bocian czarny najchętniej wyławia zdobycz z wody lub błota, głównie ryby i żaby, także owady wodne, pijawki, gady i gryzonie. Pokarm dość łatwo zbadać, ponieważ w razie zaniepokojenia pisklęta zwracają go, np. podczas wizyty ornitologa w gnieździe.

Rozmnażanie

Lęgi bocianów czarnych składają się z 3-4 jaj (mogą być też 2 lub nawet 6), których inkubacja trwa przez 32-38 dni. Młode opuszczają gniazdo w wieku 60-70 dni. Dożywają co najmniej 18 lat, a w ogrodach zoologicznych żyją nawet 30 lat.

Długość ciała: 90-105 cm
Rozpiętość skrzydeł: 175-200 cm
Masa ciała: ok. 3 kg





Ciconia nigra
ang. Black stork

Cietrzew

Cietrzew prowadzi osiadły tryb życia. Zasiedla różnorodne biotopy, od podmokłych łąk, torfowisk, po wrzosowiska, skraje lasów i jałowe wyspy. Wczesną wiosną odbywają się toki, wówczas wiele samców gromadzi się na ziemi w otwartym terenie. Samce są wyraźnie większe od samic. Pojedyncze samce mogą bulgotać z wierzchołków drzew nawet latem. Zimą widywane są na brzozach podczas zjadania ich pączków. Cietrzewie licznie występują na poligonach wojskowych, gdzie przemieszczają się czołgi i wybuchają pożary wzniecane przez pociski artyleryjskie. Przykładem tego są poligony pod Orzyszem, gdzie nadal tokują dziesiątki kogutów, samice z powodzeniem wodzą pisklęta, a pożary okazują się mniejszym niebezpieczeństwem niż obecność zbieraczy jagód i grzybów, wałęsające się psy i koty, liczne lisy czy jenoty.

Występowanie

Zwarty areał występowania rozciąga się szerokim pasmem od wschodnich rejonów Europy i Skandynawii po Mandżurię. W środkowej Europie tworzą wyspowe populacje, na otwartych torfowiskach, w dolinach rzek lub w górach. W Polsce ptaki te występują głównie na wschodzie i południu. Ich liczebność stale spada. Do 1995 r. znajdowały się na liście ptaków łownych.

Pożywienie

Latem odżywiają się podobnie jak głuszce, ich pokarmem są więc pędy różnych roślin, mrówki i różne drobne owady, pajęczaki i inne bezkręgowce, małe jaszczurki oraz owoce runa leśnego. Zimą są to natomiast pączki wierzb, brzóz, osik, olch i innych drzew liściastych.

Rozmnażanie

Główne toki odbywają się na odkrytej łące lub bagnie z niską roślinnością. Samica sama przygotowuje dołek pod gniazdo, gdzie składa 6-11 jaj i wysiaduje je przez 26-27 dni. Młode są bardzo samodzielne, podobnie jak u głuszca, po 10-14 dniach uzyskują zdolność latania, a pod koniec lata usamodzielniają się.

Długość ciała: samiec 49-58 cm, samica 40-45 cm
Rozpiętość skrzydeł: 75-100 cm
Masa ciała: samiec 1,1-1,5 kg, samica 0,75-1,1 kg





Tetrao tetrix
ang. Black grouse

Czubacz hełmiasty

Nazywany jest również grdaczem. Zamieszkuje tropikalne lasy lub ich obrzeża, gęste zarośla, często w pobliżu rzek, na wysokości 500-2200 m n.p.m. Obie płcie ubarwione są w taki sam sposób (jedynie po wykluciu samice są najpierw czerwonobrązowe, a potem czarne). Samce są większe od samic. Ptaki te wyróżnia charakterystyczna, pusta w środku narośl na głowie, która wielkością zbliżona jest do jaja gołębiego. Funkcja tej ozdoby nie jest do końca potwierdzona, może służyć do oznaczenia terytorium, łatwiejszej identyfikacji osobników tego samego gatunku oraz przypuszcza się, że podczas tokowania działa jak pudło rezonansowe, dzięki czemu ptak jest słyszalny w większej odległości (ponad 1 km). Wbrew pozorom bardzo dobrze potrafią latać i bardzo sprawnie przemieszczają się z jednego drzewa na drugie. Nocują zwykle wysoko na gałęziach. Zagrożeniem dla tego gatunku jest utrata siedlisk, polowania oraz kłusownictwo. Indianie umieszczają głowy tych ptaków przy wejściu do domu, a ich liczba wyznacza status społeczny gospodarza. Czasem rówież ich narośl bywa wykorzystywana jako biżuteria. Oprócz tego padają ofiarą ptaków drapieżnych i ocelotów. Gatunek ten zagrożony jest wyginięciem, w 2007 r. wielkość populacji oszacowano na 2,5 tys. sztuk.

Występowanie

Tereny, na których występuje to północna część Ameryki Południowej (północno-wschodnia Kolumbia i północno-zachodnia Wenezuela).

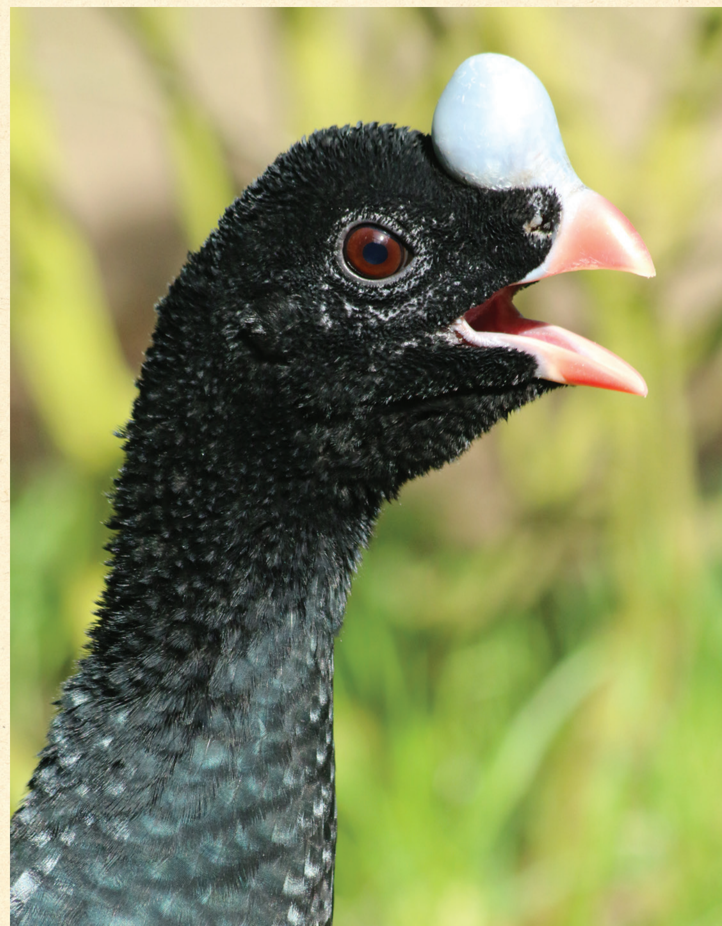
Pokarm

Chętnie je nasiona, opadłe owoce, liście, kwiaty, czasem nawet drobne zwierzęta. Pisklęta odżywiają się również owadami.

Rozmnażanie

Podczas toków samiec wydaje dudniący głos, co ułatwia mu wydłużona i pogrubiona tchawica. Gniazdo budują na drzewach ze splecionych gałęzi, które wyścielają liśćmi. Samica wiosną (ok. połowy kwietnia) składa 2-4 jaja i wysiaduje je przez około 34-36 dni. Pisklęta po kilku godzinach od wyklucia potrafią już latać. Młode ptaki karmione są przez rodziców dopóki nie nauczą się jeść z ziemi same.

Długość ciała: 85-92 cm
Długość skrzydła:
samiec 38,2-42,7 cm, samica 36,3-38,5 cm
Masa ciała: samiec 3,5-3,75 kg, samica ok. 2,65 kg





Pauxi pauxi
ang. Northern helmeted curassow

Dzwoniec

Samce są wyraźniej zielone niż samice i mają jaskrawożółte części upierzenia na skrzydłach i ogonie. Samice są oliwkowo szare, szczególnie zimą. Zasiedlają skraje lasów, zagajniki, chociaż ostatnio jest ich więcej w parkach i ogrodach niż w lasach. Ogromne stada dzwońców można spotkać przy plantacjach słonecznika, lnu lub na wydmach porośniętych dzikimi różami. Budową gniazda zajmują się samice, choć samce im towarzyszą przynosząc czasem trochę budulca typu mech, sierść czy piórka. Samo gniazdo ukryte jest pośród gęstych, iglastych krzewów, głównie młodych świerków i jałowców, w żywopłotach czy na drzewach liściastych, takich jak lipa, akacja, głóg. Dzwońce są ptakami wytrzymałymi, czujnymi, niekiedy płochliwymi.

Występowanie

Podgatunek nominatywny występuje w centralnej, wschodniej i północnej Europie. Zasiedla cały obszar naszego kraju, z tym że najmniej licznie występuje w lasach górskich oraz zwartych kompleksach leśnych Polski północno-wschodniej. Zimę spędza w kraju, chętnie odwiedzając przydomowe karmniki.

Pokarm

Dzwońce w większości odżywiają się nasionami chwastów, ale od czasu do czasu również pączkami i owocami wielu gatunków krajowych roślin. Młode w okresie wiosennym zjadają nasiona gwiazdnicy i mniszka oraz mszyce i larwy motyli. Zimą zjadają owoce dzikiej róży, jarzębiny, śnieguliczki czy zasuszone jeżyny.

Rozmnażanie

Samica składa zwykle 4-5 jaj, a wysiadywanie trwa 13-14 dni od złożenia ostatniego jaja. Pisklęta opuszczają gniazdo po 2 tygodniach, ale potem przez co najmniej 2 tygodnie są pod opieką rodziców. Zwykle zajmuje się tym samiec, ponieważ samica przygotowuje się do następnego lęgu. W warunkach naturalnych dożywają ponad 12 lat, natomiast w zamknięciu nawet 19 lat. Według prowadzonych badań jedna czwarta lęgów dzwońców pochodzi ze związków poligamicznych, w których samiec opiekuje się co najmniej dwiema samicami jednocześnie. Niekiedy zdarza się również tak, że jedną samicą opiekują się dwa samce.

Długość ciała: 13-14,5 cm
Rozpiętość skrzydeł: ok. 27 cm
Masa ciała: ok. 30 g




Carduelis chloris
ang. Greenfinch

Gęgawa

W języku łacińskim słowo *anser* oznacza gęś. Ptaki obu płci ubarwione są identycznie, osiągają też te same rozmiary. Gęgawa jest przodkiem gęsi domowej. W Polsce preferuje rozległe kompleksy stawów rybnych, zarastające jeziora i doliny rzek. Coraz więcej dociera informacji o zwiększającej się liczbie ptaków gniazdujących, co świadczy o odradzającej się krajowej populacji i powrocie do dawniej opuszczonych lęgowisk. Obecnie liczba osobników wynosi ok. 3 tys. par. Średnia długość życia gęgawy wynosi 15 lat. W Polsce, jeszcze przed II wojną światową, ludzie mieszkający na wsiach podbierali dzikim gęsiom jajka w celach spożywczych lub podkładali je pod gęś domową, żeby uzyskać pisklęta. Dlatego po zakończeniu wojny gęgawy przetrwały tylko na terenach niedostępnych dla ludzi. Od lat 60-70. XX w. obserwuje się wzrost populacji i zajmowanie nowych siedlisk. Poza okresem lęgowym tworzą wielkie stada, które nocują na jeziorach lub rozlewiskach rzecznych. Opuszczają je o wschodzie słońca. Wiele emocji budzi fakt ciągle popularnych u nas polowań na gęsi, tym bardziej, że ptaki przebywają w rezerwatach przyrodniczych, z których stadami wylatują na okoliczne łąki i pola. Myśliwi czekają na granicy rezerwatów, gdzie gęsi nauczone doświadczeniem podnoszą wysokość lotu. W wyniku takiego działania rośnie liczba postrzałów, ptaków z urazami skrzydeł, które zostają na zimowiskach lub na trasach przelotu. Należy pamiętać, że są to bardzo rodzinne ptaki, rozponają się żyjąc w stadach i łączą w pary na całe życie. Zdarzają się romanse, nieślubne dzieci, separacje, rozwody czy powroty do dawnego małżonka, ale pokazuje to, że gęgawy są bardzo emocjonalne. Przez lata utrzymują kontakt ze swoim rodzeństwem, czy dziećmi z poprzednich sezonów spotykając się z nimi na zimowiskach. W przypadku straty partnera przechodzą okres żałoby i musi minąć sporo czasu zanim wejdą w kolejny związek, a czasem już na stałe pozostają samotne.

Występowanie

Zamieszkuje Eurazję, natomiast zimuje w basenie Morza Śródziemnego oraz w południowej i środkowej Azji. Ptaki z Wysp Brytyjskich nie migrują. W Polsce występuje głównie w zachodnich i północno-wschodnich rejonach kraju. Na zachodzie zdarzają się zimujące stada gęgawy. Liczebność w konkretnych miejscach zimowania jest zmienna z powodu przemieszczania się ze względu na polowania, gwałtowne ochłodzenia, bądź ocieplenia lub wyczerpania żerowisk. W wielu miejscach w Polsce gęgawy pojawiają się przelotnie na rozległych polach, łąkach czy na terenach zalewowych lub mokradałach. Stąd zimą możemy obserwować klucze latające w różnych kierunkach. Przeloty odbywa w lutym i marcu oraz od września do listopada.

Pokarm

Zjada wyłącznie pokarm roślinny, delikatne liście i pędy, szczególnie traw. Poza tym chętnie zjadają nasiona, kłącza i soczyste korzenie różnych gatunków roślin dzikich i uprawnych. Ponieważ nie mają zbyt dobrego systemu trawiennego, nie wykorzystują wszystkich substancji odżywczych roślin. Z tego względu muszą zjeść znaczną ilość pożywienia, co niekiedy zajmuje im cały dzień.

Rozmnażanie

Pomiędzy lutym a marcem pojawiają się na lęgowiskach. Gniazdo buduje obszerne z luźno ułożonych pędów, zwykle trzciny i sitowia, w trudno dostępnym miejscu, pośród gęstej trzciny, w wiklinie lub na wierzbie rosnącej blisko wody, ale również na wybrzeżach (nawet morskich), wrzosowiskach czy kamienistych stokach. Budową zajmuje się głównie samica. Wyściela je materiałem roślinnym i puchem wyskubanym z brzucha. Młode zanim opuszczą gniazdo przebywają w puchu, który nie tylko chroni je przed zimnem,

ale również impregnuje puch piskląt wydzieliną z gruczołu kuprowego matki. Dlatego pisklęta wychowywane sztucznie nie mają takiej możliwości i w kontakcie z wodą przemakają, co jest bardzo szkodliwe dla ich zdrowia i życia. Samica składa 4-6 jaj. Jest to wartość średnia, bo zdarza się również nawet 12. Okres wysiadywania trwa 27-28 dni. Im bliżej wyklucia się piskląt, tym rzadziej samica opuszcza gniazdo. W tym czasie samiec przebywa w pobliżu broniąc gniazda w przypadku ataków drapieżników. Samica, gdy schodzi z gniazda, przykrywa jaja puchem. Po wykluciu się piskląt często łączy się ze sobą kilka rodzin i wspólnie żerują. Bywa również tak, że podczas ataku drapieżnika młode w panicznej ucieczce przyłączają się do innej rodziny i zostają przez nią adoptowane, dlatego też czasem można obserwować rodzinę z nawet 15 młodymi. Po 50-60 dniach od wyklucia młode uzyskują lotność i przebywają z rodzicami do jesieni. Dojrzałość płciową osiągają po 2-3 latach.

Długość ciała: 75-90 cm
Rozpiętość skrzydeł: 150-180 cm
Masa ciała: 2,5-4,1 kg



Anser anser
ang. Greylag goose

Gęś tybetańska

Nazywana również gęsią indyjską, wielkością dorównuje gęsi zbożowej. Zamieszkuje śródlądowe zbiorniki i ich brzegi w krajobrazie górskim. Samiec jest zwykle nieco większy od samicy, poza tym w upierzeniu brak jest dymorfizmu płciowego. Gniazdo zakłada na obwisach skalnych, drzewach (na wys. 3-6 m), wykorzystując do tego opuszczone gniazda innych ptaków, w pobliżu zbiorników wodnych lub bagien. Żyje w niedużych koloniach od 10 do 30 par, w odległości 2-3 m od siebie. Gniazdo zbudowane jest z gałązek, wyścielone suchą trawą i puchem. Gęś tybetańska widywana jest w Tybecie nawet na wysokości 5600 m n.p.m. Jest to najwyżej latający gatunek ptaka na świecie. W czasie wędrówek dwa razy do roku przelatuje przez Himalaje na wysokości około 10000 m, czyli na tej samej, jaką latają samoloty pasażerskie. Obserwowano również stada przelatujące ponad najwyższą górą świata - Mount Everest. Przy takiej wysokości stężenie tlenu jest o połowę mniejsze niż na poziomie morza. Dlatego gatunek ten jest specjalnie do tego przygotowany poprzez dopasowanie czerwonej hemoglobiny do szybkiego adaptowania tlenu. Ptaki te mają również o 6-10% więcej włókien mięśniowych oraz włosowatych naczyń krwionośnych niż gatunki gęsi latających niżej. Na tej wysokości temperatura spada nawet poniżej -50 stopni Celsjusza, a prędkość przelotu wynosi około 80 km/h, przy sprzyjającym wietrze nawet dwa razy tyle. Podczas przelotów w stadzie lecą w kluczu przypominającym kształt litery „V". Świetnie znosi polskie zimy, jest wyjątkowo odporna na choroby i ma bardzo łagodny charakter. Na przełomie marca i kwietnia młode ptaki łączą się w pary i pozostają ze sobą do końca życia jednego z osobników, nigdy nie zmieniają partnerów. Liczebność światowej populacji gęsi tybetańskiej waha się w granicach 32-37 tys. sztuk z tendencją spadkową, ale nie jest to jeszcze gatunek zagrożony wymarciem.

Występowanie

Środkowa Azja, teren lęgowy obejmuje Wyżynę Tybetańską, gdzie wysokość przekracza 4000 m n.p.m. Zimuje w północnych Indiach, zachodnim Pakistanie oraz Nepalu. Wędrówkę na zimowiska odbywa we wrześniu, powrót natomiast od połowy marca do kwietnia. Gęś tybetańska sporadycznie spotykana jest w Europie, w tym także w Polsce, ale są to zwykle uciekinierzy z hodowli lub ogrodów zoologicznych.

Pokarm

Zjada zielone części roślin, głównie trawy, wodorosty, korzenie roślin wodnych, ziarna zbóż, bulwy, nasiona, ale także małe skorupiaki i mięczaki oraz owady. W okresie zimowym przebywa niedaleko pól żywiąc się uprawami ozimymi (pszenica, ryż, jęczmień). Żerują w stadach nocą oraz wczesnym rankiem, czasem również przed zachodem słońca.

Rozmnażanie

Samica w okresie od maja do czerwca znosi od 4 do 9 jaj, wysiaduje je przez następne 30 dni. W tym czasie samiec strzeże okolicy. Pisklęta zaraz po wykluciu prowadzone są przez matkę do wody, często muszą sobie poradzić ze skokiem ze znacznej wysokości. Zdarza się, że jest to nawet 25 m, co kończy się czasem chwilową utratą świadomości. Młode po około dwóch miesiącach stają się samodzielne i zdolne do lotu. W pierwszym roku życia towarzyszą rodzicom. Po upływie 2-3 lat stają się dojrzałe płciowo.

Długość ciała: 68-78 cm
Rozpiętość skrzydeł: 120-150 cm
Masa ciała: 1,8-3,2 kg



Anser indicus
ang. Bar-headed goose

Głuszec

Samce są mniej więcej o jedną trzecią większe od samic. Ze względu na wielkość nie do pomylenia jest z żadnym innym kurakiem. Posiada bardzo długi ogon (podniesiony i wachlarzowato rozłożony podczas toków) i długą szyję (podczas toków uniesiona, z nastroszonymi piórami). Prowadzi osiadły tryb życia, preferuje stare, dojrzałe bory iglaste, drzewostany sosnowe obfitujące w jagody, z domieszką osiki i świerka, unikając terenów otwartych. Wiosną można obserwować widowiskowe, gromadne toki. Startuje z bardzo głośnym trzepotem skrzydeł.

Pokarm

Latem jadłospis głuszców jest niezwykle urozmaicony, obejmuje pędy wielu gatunków roślin, mrówki i ich larwy, inne drobne owady, pajęczaki oraz inne bezkręgowce, małe jaszczurki i gryzonie, a także owoce runa leśnego (głównie borówki). Zimę potrafią przetrwać jedząc tylko igły sosen, jodeł lub świerków, siedząc przez kilka miesięcy w jednej kępie starodrzewu. W tym czasie połykają ogromne ilości kamyków, które jako gastrolity pozostają w ich żołądku mięśniowym i służą do rozcierania twardego, zimowego pokarmu.

Występowanie

Od Pirenejów i Gór Dynarskich, po północno-zachodnią Mongolię (region Bajkału). W wielu rejonach Europy głuszce wymarły wskutek przekształcania lasów przez człowieka. Wyspowe populacje zasiedlają jeszcze regiony górskie i np. Szkocję. W Polsce niestety gatunek ten w szybkim tempie zanika. Nieliczne populacje występują jeszcze w Puszczy Augustowskiej, Karpatach Zachodnich, Karkonoszach i Lasach Janowskich (bardzo mała liczba). W ostatnich latach w Borach Dolnośląskich podjęto próbę restytucji populacji głuszca, ponieważ niegdyś lasy te stanowiły główną ostoję kuraka w tej części kraju. Jeszcze w połowie lat 60. żyło tu 350 osobników, natomiast w 2009 r. doliczono się już tylko 4 sztuk. W tym samym roku Nadleśnictwo Ruszów podjęło się odbudowy populacji. W przeciągu 3 lat wpuszczono 78 osobników. W 2012 r. uruchomiono kolejny program ochrony, w który zaangażowane są Bory Dolnośląskie oraz Puszcza Augustowska. W wyniku tego działania już w pierwszym roku w Borach Dolnośląskich pojawiło się 30 nowych osobników, a do 2018 r. ma pojawić się jeszcze od 160 do 195 kolejnych ptaków. Samo wsiedlanie nowych ptaków nie wystarczy. Do bardzo istotnych działań należy poprawa i dostosowanie siedlisk, monitoring populacji, zmnejszenie ilości drapieżników oraz działania edukacyjne. Głuszec w naszym kraju do 1995 r. znajdował się na liście ptaków łownych.

Rozmnażanie

Wiosną co najmniej dwuletnie samice pojawiają się wczesnym rankiem na tokowisku, nawołują z ziemi w pobliżu stanowisk dominujących samców, które zlatują ku nim na ziemię i kryją je. Potem kura wraca do swego rewiru oddalonego nawet o kilka kilometrów, gdzie zakłada gniazdo, składa 4-12 jaj i wysiaduje je przez 26-28 dni. Samce tokują nadal oczekując kolejnych samic. Młode głuszce tuż po wykluciu wyruszają szukać pokarmu. Są na tyle samodzielne, że matka chodzi raczej za nimi niż wodzi je jak kura domowa.

Długość ciała:
samiec 80-115 cm, samica 54-63 cm
Rozpiętość skrzydeł:
samiec 120-145 cm, samica 96-104 cm
Masa ciała: samiec 3,9-6,5 kg, samica 1,7-2,5 kg



Tetrao urogallus
ang. Capercaillie

Grubodziób

Największy łuszczak występujący w naszym kraju. Z języka greckiego nazwa oznacza kogoś kruszącego twarde nasiona. Występuje w lasach liściastych i mieszanych. Gniazdo zakłada na bocznej gałęzi drzewa liściastego, w miejscu dość odkrytym. Lubi również drzewa owocowe, głównie czereśnie, których pestki rozłupuje potężnym dziobem (potrafi wytworzyć nacisk o masie 50 kg). Żyje dość skrycie, dlatego jest rzadko obserwowany. Większość czasu spędza wysoko w koronach drzew, widywany jest też, gdy przelatuje między drzewami na skraju lasu.

Występowanie

Grubodzioby zasiedlają całą umiarkowaną strefę Europy i Azji, sięgając Wysp Japońskich. W Skandynawii występują tylko na południu, podobnie jak na Wyspach Brytyjskich. Wyspowe populacje żyją również na wybrzeżu Tunezji, Algierii i Maroka. W Polsce występują dość często, ale mimo wszystko nie są licznymi mieszkańcami naszego kraju. Nasze ptaki zimują w zachodnich rejonach Europy (nieliczne zimują w kraju), natomiast zimą pojawiają się u nas grubodzioby z rejonów Europy położonych dalej na wschód. Można je wtedy obserwować przy karmnikach. Przeloty odbywają w marcu i od września do października.

Pokarm

Przeważnie nasiona buka i grabu oraz pestki czereśni i wiśni, które rozgryza ze znaczną siła, w lecie owady.

Rozmnażanie

Grubodzioby przystępują do lęgu raz w roku w maju, chociaż po stracie rozpoczynają ponowny lęg nawet w lipcu. Samica składa 4-5 jaj i wysiaduje 13 dni. W tym czasie samiec karmi samicę i czasem zastępuje ją na krótki czas w gnieździe. Młode po dwóch tygodniach opuszczają gniazdo, ale rodzice jeszcze je karmią owadami i świeżo dojrzałymi nasionami. Po usamodzielnieniu się młode koczują jeszcze jakiś czas wspólnie z rodzicami w poszukiwaniu jedzenia. W środowisku naturalnym dożywają około 11 lat, natomiast w niewoli nawet ponad 19 lat.

Długość ciała: 17-18 cm
Rozpiętość skrzydeł: 32 cm
Masa ciała: 50-60 g





Coccothraustes coccothraustes
ang. Hawfinch

Kiściec annamski

Inne nazwy tego gatunku to bażant annamski lub bażant Edwardsa. Jean-Frédéric Émil Oustalet jako pierwszy opisał te ptaki naukowo w 1896 r. oraz nadał im nazwę dla upamiętnienia francuskiego zoologa Alphonsa Milna-Edwardsa, po którym objął stanowisko przewodniczącego Towarzystwa Zoologicznego Francji. Ptak zamieszkuje wschodnie zbocza górskie na wysokości do 600 m n.p.m., porośniete gęstymi lasami, których roślinność ogranicza nasłonecznienie. Całkowita powierzchnia, na której występują liczy 6500 km^2. Niewiele jest informacji o zachowaniu ptaków w warunkach naturalnych. U kiśćców annamskich występuje wyraźny dymorfizm płciowy. Żyją przeważnie w parach. W niewoli osiągają wiek nawet ponad 20 lat. Choć pochodzą z ciepłych rejonów bardzo dobrze znoszą nasze zimy. Problem stanowi czasami rozród tych bażantów, ponieważ wszystkie ptaki w hodowlach pochodzą od jednej samicy. Wpływa to na bezpłodność niektórych osobników. Bażant annamski przez kilkadziesiąt lat był uważany za wymarłego, jednak niedawno został ponownie odkryty (2000 r.) w gąszczu topikalnych lasów środkowego Wietnamu. Ciekawostką jest fakt, że bardzo lubią deszcz, co najprawdopodobniej wiąże się z ich naturalnym środowiskiem zamieszkania położonym w monsunowej strefie klimatycznej. Ptaki te znalazły się na wydanej przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody, wspólnie z Londyńskim Towarzystwem Zoologicznym, liście 100 najbardziej zagrożonych gatunków zwierząt na świecie. Według danych BirdLife International liczba żyjących na wolności ptaków waha się od 50 do 250 osobników. Na obecny stan populacji tego gatunku wpływ miała wojna w Wietnamie, podczas której do niszczenia lasów i upraw stosowano tzw. defolianty, w wyniku ich działnia rośliny traciły liście. Polowania oraz karczowanie lasów w celu produkcji węgla drzewnego czy zwiększenia areału upraw rolniczych również wpłynęły na liczbę oraz terytorium występowania tych bażantów. Dużym zagrożeniem jest również krzyżowanie bażanta Edwardsa z bażantem wietnamskim, na granicy obszarów ich występowania. Alain Hennache w 2012 r. poinformował, że są prowadzone badania, które mają na celu ustalenie czystego gatunkowo wzorca. Na jego podstawie będzie można wyeliminować krzyżówki ze stad powstałych z wymieszania się kiśćca annamskiego z kiśćcem wietnamskim. Kilka takich ptaków przywiózł do Europy Delacoure. W latach 60. XX w. zdarzały się również przypadki krzyżowania z bażantem tajwański. Dlatego też prowadzona jest księga stadna, natomiast europejskie ogrody zoologiczne realizują dla tego bażanta Europejski Program Ochrony Zwierząt (EEP) w ramach Europejskiego Stowarzyszenia Ogrodów Zoologicznych i Oceanariów (EAZA), który ma na celu stworzenie rezerwy populacyjnej. Bażant Edwardsa objęty jest również programem reintrodukcji w środowisku naturalnym.

Występowanie

Gatunek endemiczny dla lasów środkowego Wietnamu (góry Annam).

Pokarm

Nie ma kompletnych informacji na temat pożywienia tego gatunku w warunkach naturalnych, najprawdopodobniej są to nasiona, ziarna, drobne kręgowce, owady, zielone części roślin oraz owoce. Natomiast pisklęta zaraz po wykluciu, jak u większości bażantów, odżywiają się głównie owadami oraz ich larwami.

Rozmanżanie

Sezon rozrodczy zaczyna się już w marcu i trwa do maja. Samce podczas tokowania, podobie jak bażanty srebrzyste, stoją wyprostowane i energicznie machają skrzydłami, jednocześnie rozkładając sterówki w ogonie oraz rozszerzając nagie płaty skórne wokół oczu. Samica do dołka w ziemi lekko wyścielonego mate-

riałem gniazdowym znosi od 4 do 8 jaj, zwykle jedno na dwie doby. Jaja wysiaduje przez 21-23 dni. Lęgi tych ptaków odbywają się nawet trzy razy w sezonie. Pisklęta wodzone są przez oboje rodziców. U gatunku tego mocno rozwinięty jest instynkt macierzyński. Obserwowano nawet sytuację, w której samiec dzielił się znalezionym pokarmem z pisklętami innego gatunku. Dojrzałość płciową osiągają po upływie dwóch lat, natomiast ubarwienie dorosłych ptaków już w pierwszym roku życia.

Długość ciała:
samiec ok. 65 cm, samica ok. 58 cm
Długość skrzydła:
samiec 22-24 cm, samica 21-22 cm
Masa ciała: samiec ok. 1,1 kg, samica ok. 1,05 kg





Lophura edwardsi
ang. Edwards's pheasant

Kiściec nepalski

Tworzy aż 9 podgatunków, zasiedlając głównie rejony górskie od 300 do 3350 m n.p.m. Dzielą się na dwie grupy nepali wschodnich, które zajmują niziny i pola uprawne oraz nepali zachodnich osiadłych w lasach. Zimą schodzą w niższe rejony w celu poszukiwania pokarmu. Mimo tego, że samica wyraźnie różni się od samca jest to gatunek monogamiczny, natomiast w hodowlach zdarza sie, że kogut żyje z dwiema samicami. W takim przypadku należy być ostrożnym, ponieważ samice tego gatunku wykazują większą skłonność do agresji niż samce. Bażant nepalski jest bardzo blisko spokrewniony z bażantem srebrzystym, z którym się krzyżuje. Mimo tego, że bywają ptakami płochliwymi oraz agresywnymi wobec innych ptaków, w hodowli nie ma z nimi problemów, są również bardzo odporne na warunki klimatyczne i bardzo dobrze znoszą nasze zimy. Gatunek uważany jest za niezagrożony wyginięciem, ale nieustannie zmniejsza się jego obszar występowania ze względu na wycinanie lasów (w celu pozyskiwania drewna i węgla drzewnego) oraz powiększanie terenów rolniczych.

Występowanie

Zamieszkuje tereny od zachodnich Himalajów po północną część Półwyspu Malajskiego.

Pokarm

Żywią się nasionami, jagodami, bezkręgowcami czy zielonymi częściami roślin, np. różanecznikami, które występują w ich naturalnym środowisku.

Rozmnażanie

W okresie lęgowym trwającym od kwietnia do maja kura składa zwykle do ukrytego pod krzewem gniazda 6-9 jaj, które wysiaduje 24-25 dni. Młode pełne ubarwnienie oraz płodność osiągają w pierwszym roku życia. Samice nadają się również do wychowywania piskląt innych bażantów.

Długość ciała:
samiec 63-74 cm, samica 50-60 cm
Długość skrzydła:
samiec 21-29,5 cm, samica 19,8-23,5 cm
Masa ciała: samiec 795-1140 g, samica 795-1135 g





Lophura leucomelanos
ang. Kalij pheasant

Kiściec srebrzysty

Piękny, ciekawski, wytrwały i majestatyczny ptak. Zasiedla gęste, górskie lasy, tereny porośnięte gęstymi zaroślami, bambusami, paprociami na wysokości 700-2100 m n.p.m. oraz pola uprawne. Świetnie znosi niskie temperatury, a nawet mrozy. Jest to raczej naziemny ptak, do lotu podrywa się w momencie zagrożenia. Powodem zmniejszającej się liczby tego gatunku w środowisku naturalnym jest utrata siedlisk. W Chinach był znany i hodowany od najdawniejszych czasów, jego wizerunek występował w starożytnej sztuce, a w literaturze uosabiano go z mitycznym białym feniksem.

Występowanie

Występuje w południowo-wschodniej Azji i w Chinach.

Pokarm

Odżywia się nasionami, owadami, zielonymi częściami roślin, korzonkami, jagodami czy wygrzebanymi z ziemi cebulkami.

Rozmnażanie

Samce są poligamiczne i kojarzą się z 3, 4 samicami, wobec których bywają agresywne. Okres lęgowy zaczyna się już pod koniec lutego i trwa do maja. Samica wykopuje dołek w ziemi, do którego składa od 6 do 15 jaj i wysiaduje je sama przez 25-27 dni. Młode po wykluciu wraz z samicami wodzi kogut. Pisklęta rosną bardzo szybko i już po paru dniach zdolne są do latania. Samice mogą się rozmnażać już po roku, a samce po dwóch latach.

Długość ciała:
samiec ok. 125 cm, samica ok. 65 cm
Długość skrzydła:
22,5-30,5 cm, samica 15-27 cm
Masa ciała: samiec 1,1-2 kg, samica 1-1,3 kg





Lophura nycthemera
ang. Silver pheasant

Kiściec syjamski

Żyją głównie w lasach z gęstym podszytem roślinności mniejszej i w bambusowych zaroślach na wysokości 700-1150 m n.p.m. oraz na polach uprawnych. Preferują wilgotne środowisko. Nazwa gatunku wywodzi się od dawnej nazwy Tajlandii, czyli Syjamu, dlatego też został uznany narodowym ptakiem tego kraju. W Polsce potocznie nazywany „prałatem", co odnosi się szczególnie do samców, których kolorystyka zbliżona jest do ornatów, używanych niegdyś przez duchownych w czasie odprawiania liturgii w kościele katolickim. Żerują wcześnie rano, albo późnym popołudniem, w niewielkich grupach na otwartych, nasłonecznionych terenach, ale zawsze blisko krzewów, w których mogą szybko się ukryć. Przed okresem lęgowym łączą się w pary, w pozostałym czasie żyją samotnie. Od wieków odławiane są z naturalnego środowiska przez miejscowych mieszkańców i hodowane z drobiem domowym. Między samcem a samicą występuje mocny dymorfizm płciowy, mimo tego są to bażanty monogamiczne. Kiśćce syjamskie nie są zagrożone wyginięciem, ale przez niektórych badaczy uznane zostały za narażone, obecnie posiadają status najmniejszej troski na Czerwonej Liście Gatunków Zagrożonych IUCN. Populację obecnie szacuje się na ok. 10 tys. z tendencją spadkową na co decydujący wpływ mają nielegalne polowania oraz wycinanie lasów.

Występowanie

Zamieszkuje Birmę, Tajlandię, Kambodżę, Laos i południowy Wietnam.

Pokarm

Są to głównie owady i ich larwy, drobne kręgowce, nasiona i zielone części roślin.

Rozmnażanie

Okres lęgowy zaczyna się od połowy kwietnia do czerwca. Kogut podczas tokowania trzepocze energicznie skrzydłami rozkładając jednocześnie sterówki w ogonie. Samica składa do dołka wygrzebanego w ziemi 5-8 jaj i wysiaduje je przez 24-25 dni. W naturalnym środowisku wyprowadzają jeden lęg, natomiast w hodowlach nawet cztery rocznie. Młode wybarwiają się w pierwszym roku życia, natomiast dojrzałość płciową osiągają dopiero w trzecim, choć bywają przypadki, że są płodne już w wieku dwóch lat. W hodowli preferuje się model monogamiczny.

Długość ciała:
samiec ok. 80 cm, samica ok. 60 cm
Długość skrzydła:
samiec 22-24 cm, samica 22-24 cm
Masa ciała: samiec ok. 1,42 kg, samica ok. 1,25 kg





Lophura diardi
ang. Siamese fireback

Kiściec tajwański

Zamieszkuje gęste lasy, często rosnące na zboczach, położone na wysokości od 200 do 2300 m n.p.m. Z ostatnich obserwacji wynika jednak, że trudno go spotkać poniżej 1000 m n.p.m., co spowodowane jest wycinką lasów do tej wysokości i zanikiem naturalnych siedlisk tego ptaka. Najczęściej widywane są w godzinach rannych i popołudniwych, zwłaszcza podczas mgły, gdy widoczność jest niska. Żerują na ziemi pod baldachimem gęstych krzewów i drzew. Rzadziej widywane są wzdłuż szlaków leśnych lub na łąkach i polach bezpośrednio graniczących ze ścianą lasu. Noc spędzają na gałęziach drzew. Poza okresem lęgowym żyją samotnie. Prowadzą skryty i naziemny tryb życia, unikając kontaku z człowiekiem. Nazwa łacińska tego kiśćca *Lophura swinhoii* pochodzi od brytyjskiego ornitologa Roberta Swinhoe (1836-1877), który jako pierwszy opisał gatunek w 1862 r. W 1966 r. był bliski wymarcia, w środowisku naturalnym pozostało około 200 osobników. Powodem tego stanu rzeczy była wycinka lasów, polowania czy odławiania w celch handlowych. Obecnie szacuje się, że żyjąca liczba ptaków w środowisku naturalnym wynosi ponad 10 tys. sztuk. Stało się to dzięki wprowadzeniu obszarów chronionych oraz reintrodukcji. Pomimo wzrostu populacji ciągle jest to gatunek zaklasyfikowany jako zagrożony wyginięciem. Wynika to z fragmentacji lasów, przez co poszczególne populacje są od siebie odizolowane i zagraża im chów wsobny (czyli kojarzenie krewniacze, które ma szkodliwy wpływ na zdrowie genetyczne gatunku). W naturze jest to ptak monogamiczny, natomiast w hodowlach dopuszcza się trzymanie jednego samca z dwiema samicami. Podczas niebezpieczeństwa kiściec tajwański ucieka lub odlatuje zwykle w dół zbocza. Jeżeli kwoka jest z pisklętami wydaje ostrzegawczy skrzek, po którym młode chowają się w gęstej roślinności, a samica w tym czasie stara się odwrócić uwagę drapieżnika i odciąga go jak najdalej od gniazda, po czym wraca gromadząc wszystkie pisklęta. W Polsce często nazywany jest bażantem swinhoe. Bardzo dobrze znoszą nasze zimy.

Występowanie

Występuje w centralnej części wyspy Tajwan (gatunek endemiczny).

Pokarm

Chętnie zjada nasiona, zielone części roślin, jagody oraz owady czy dżdżownice.

Rozmnażanie

Samiec w okresie godowym skacze oraz energicznie macha skrzydłami, wydając przy tym mruczące dzwięki. Samica czasem już w pierwszym tygodniu marca w wybranej kryjówce, np. pod zwalonym pniem, znosi do starannie zakamufolwanego gniazda 6-12 jaj, które wysiaduje przez 25 dni. Kura w jednym sezonie, który trwa od marca do lipca, potrafi wyprowadzić trzy lęgi. Pisklęta wychowywane są przez matkę, często wspólnie z samcem. Dojrzałość płciową osiągają w drugim roku życia, ale zdarzają się przypadki, gdzie pierwszoroczne ptaki są już płodne.

Długość ciała:
samiec ok. 79 cm, samica ok. 50 cm
Długość skrzydła:
samiec 25-26 cm, samica 24-24,5 cm
Masa ciała: ok. 1,1 kg





Lophura swinhoii
ang. Swinhoe's pheasant

Kobuz

Zamieszkuje tereny starych, prześwietlonych lasów nizinnych oraz zadrzewienia śródpolne. Samiec jest nieznacznie mniejszy i lżejszy od samicy. Za dnia poluje w sposób bardzo szybki, zwinny i dynamiczny na małe ptaki, wieczorem natomiast w czasie spokojnego lotu chwyta szponami, głównie nad taflą wody, fruwające ważki i chrząszcze, które zaraz po złapaniu pozbawia skrzydeł i od razu połyka. Kobuz atakuje ptaki w locie, na siedzące na ziemi lub na gałęzi na ogół nie poluje. Podczas ataku tak się rozpędza, że gdyby chciał wbić szpony w ptaka siedzącego na gałęzi nie zdołałby się zatrzymać, mógłby rozbić się lub zwichnąć nogi, dlatego w inny sposób zabija tylko w wyjątkowych warunkach. W ubarwieniu upierzenia przypomina sokoła wędrownego, lecz jest od niego mniejszy i ma jaśniejszy, podłużnie kreskowany spód ciała. Jest jednym z najsprawniej latających ptaków drapieżnych. W locie kształtem przypomina jerzyka i poluje na niego, czego nie potrafi żaden europiejski ptak drapieżny, za wyjątkiem samca sokoła wędrownego. W latach 60. i 70. nastąpiło zmniejszenie populacji kobuzów w wyniku stosowania toksycznych dla środowiska środków ochrony roślin. Spadek liczebności w całej Europie ma również związek z coraz mniejszą ilością drobnych ptaków, które są głównym pokarmem kobuzów. Tworzą pary o chrakterze monogamicznym. Długość życia tego gatunku wynosi około 10-15 lat.

Występowanie

Europa, poza północną częścią i terenami górskimi. Na wschód docierają aż do Chin i nad Pacyfik. Zimują głównie w Afryce Środkowej i Południowej, natomiast populacja azjatycka spędza zimę w południowych Chinach, północnej Birmie, Laosie i Wietnamie. Do Polski przylatuje od połowy kwietnia do maja, odloty trwają od sierpnia do października, kiedy to kobuz na wędrówkę podąża za ptakami drobnymi. Liczebność tego sokoła w kraju szacuje się na 1500-2000 par.

Pokarm

Głównie są to drobne ptaki oraz większe owady, takie jak ważki, chrząszcze, szarańcze i termity. Niekiedy poluje również na nieduże nietoperze.

Rozmnażanie

Gniazda zajmuje zwykle po opuszczeniu ich przez kruki, wrony, ptaki drapieżne lub wypędza inne ptaki. Samica pod koniec maja składa 2-4 jajka i wysiaduje je sama, czasami z pomocą partnera, przez 28-31 dni. W tym czasie samiec przynosi samicy pokarm. Młode po wylocie z gniazda, gdzie przebywają 28-31 dni, dokarmiane są przez rodziców, aż do momentu odlotu na zimowiska. Dojrzałość płciową osiągają w wieku 2 lat.

Długość ciała: 30-40 cm
Rozpiętość skrzydeł: 75-85 cm
Masa ciała: 190-250 g





Falco subbuteo
ang. Eurasian hobby

Kraska

Zamieszkuje suche, ciepłe otwarte tereny z pojedynczymi drzewami, zagajnikami i luźnymi lasami, obfitującymi w duże owady naziemne (żuki, pasikoniki itp.). Gniazdo zakłada zwykle w dziupli po dzięciole czarnym lub naturalnych otworach spróchniałych drzew liściastych, chętnie zajmuje również odpowiedniej wielkości budki lęgowe. Na południu Europy zamieszkują nisze w stromych skałach i szczeliny w wysokich budynkach. W Polsce liczebność ich ciągle spada. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w zmianie krajobrazu rolniczego, likwidacji zadrzewień śródpolnych i wycinaniu starych, dziuplastych drzew. Na globalny spadek liczebności ma również wpływ stosowanie pestycydów do zwalczania plag szarańczy we wschodniej Afryce, co może powodować masowe zatrucia zimujących tam ptaków.

Występowanie

Kraska zasiedla środkową, wschodnią i południową Europę oraz północno-zachodni pas wybrzeża Afryki. Zimuje natomiast głównie w Afryce na południe od równika. W Polsce kraski występują we wschodniej części kraju, głównie na Podlasiu, Roztoczu, Kielecczyźnie, Równinie Kurpiowskiej i Mazurskiej. Przylatują w kwietniu lub maju, a odlatują od sierpnia do września. Około 20-30 lat temu kraska występowała na znacznym obszarze kraju, dziś całkowicie zniknęła z zachodniej części, a z każdym rokiem grozi jej całkowite wyginięcie. Według danych z 2012 r. populacja obecnie wynosi poniżej 50 par.

Pokarm

Zjada głównie chrząszcze, świerszcze, szarańczaki, żuki gnojowe, dżdżownice, żaby, jaszczurki, małe węże i młode ptaki.

Rozmnażanie

Samica znosi 4-5 jaj i wysiaduje je sama z niewielką pomocą samca przez 17-19 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 4 tygodniach. Potem zwykle są jeszcze dokarmiane przez rodziców przez 3-4 tygodnie.

Długość ciała: 31-35 cm
Rozpiętość skrzydeł: 62-72 cm
Masa ciała: 120-150 g





Coracias garrulus
ang. European roller

Kruk

Zamieszkuje kompleksy leśne, a szczególnie tereny urozmaicone, takie jak kępy drzew graniczące z łąkami, polami czy strumykami, do wysokości 2400 m n.p.m. Gniazdo buduje głęboko w lasach, górach i nadmorskich klifach z gałęzi, cienkich patyków, perzu, mchu, suchej trawy, sierści i wełny. Zazwyczaj ma średnicę 50-70 cm i umiejscowione jest w górnej części gęstej korony drzewa, ale również na półce skalnej, a czasem nawet na słupie elektrycznym. Jest największym ptakiem podrzędu śpiewających oraz z rzędu wróblowych. W pary łączy się na całe życie i jest ptakiem osiadłym. Zagęszczenie par lęgowych wynosi ok. 5-10 na 100 km^2. Zdarzają się stada kruków nielęgowych, które nie posiadają partnerów ani młodych. W takich grupach panuje hierarchia. Samce wyróżnia większa głowa i dziób, poza tym nie różnią się od samic. Średnio dożywają 10-15 lat na wolności, chociaż zdarzały się osobniki w wieku 40 lat. Znany jest przypadek kruka, który w londyńskiej twierdzy Tower dożył 44 lat. Kruk jest ptakiem osiadłym. Ponieważ potrafi wykorzystywać zdobytą wiedzę w celu rozwiązywania problemów, został uznany za gatunek inteligentny. W wielu kulturach występował jako symbol religijny oraz pełnił rolę strażnika tajemnic. W chrześcijaństwie posiadał cechy negatywne oznaczające pogan i ateistów. W wielu tradycjach kojarzony był jako zły omen i posłaniec śmierci z uwagi na czarny kolor i odżywianie się padliną. W mitologii uznawany był za ptaka wróżebnego i proroczego, symbolizował inteligencję. Podobnie jak inne ptaki krukowate potrafi naśladować dźwięki otoczenia, w tym nawet mowę ludzką.

Występowanie

Półkula północna, znaczna część Eurazji, Ameryka Północna i Środkowa oraz północna Afryka. W Polsce do końca XIX w. kruki były prawie całkowicie wytępione. Podejrzewano je o zjadanie młodych zajęcy, saren i ptaków łownych. Dlatego były zwalczane przez myśliwych i leśników, często przepędzane z lęgowisk i trute. Pokarmem kruków, szczególnie jesienią i zimą, w 80% jest jednak padlina. Od lat 30. XX w. sytuacja zaczęła się zmieniać, nastąpił stopniowy wzrost populacji tego gatunku na terenie całego kraju.

Pokarm

Są to ptaki wszystkożerne, zjadają owady, dżdżownice, płazy, gady, małe ssaki, pisklęta, jaja ptasie oraz różne odpady spożywcze. W celu uzupełnienia diety także nasiona, żołędzie i owoce. Jeżeli kruk zdecyduje się na polowanie to zwykle na osobniki chore lub osłabione. Zimą i jesienią żywią się głównie padliną. Spełniają przy tym bardzo pożyteczną rolę z jednej strony sanitarną, a z drugiej - patrolując okolicę potrafią szybko zlokalizować padlinę, pojawiają się przy niej jako pierwsze głośno kracząc, wabiąc inne kruki i zwierzęta, dzięki temu pomagają im przeżyć (szczególnie zimą). Nie posiadają wola (jest to rozszerzenie przełyku służące do gromadzenia, przenoszenia czy przygotowania pokarmu, występujące u większości ptaków).

Rozmnażanie

Do lęgów przystępują w marcu. Są wtedy bardzo aktywne głosowo, każda para posiada charakterystyczny repertuar, który potrafi zaskoczyć bogactwem dzwięków. Samica składa 4-6 jaj w jedno- lub dwudniowych odstępach i wysiaduje je sama, a samiec ją dokarmia. Okres inkubacji trwa 21-23 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po ok. 40 dniach, do jesieni przebywając na terytorium rodziców. Poźniej łączą się w stada z innymi nielęgowymi krukami. Dojrzałośc płciową osiągają po ok. 3 latach życia.

Długość ciała: 55-65 cm
Rozpiętość skrzydeł: 115-130 cm
Masa ciała: 0,8-1,63 kg



Corvus corax
ang. Raven

Kulon

Kulony są raczej mało związane z wodą. Zamieszkują nieużytki, piaszczyste wydmy, wrzosowiska, suche, porośnięte ubogą roślinnością tereny sąsiadujące ze starorzeczami. Najbardziej aktywne są od zmierzchu do świtu, ale aktywność w ciągu dnia też nie należy do rzadkości, choć łatwiej je usłyszeć niż zobaczyć. Gniazdo zakłada w płytkim zagłębieniu w ziemi, w miejscu otwartym, zapewniającym dobrą obserwację otoczenia oraz ubogim w roślinność. Jest zazwyczaj skromnie wyłożone kamyczkami lub źdźbłami. W Polsce gatunek jest wymierający, zostało kilka par.

Występowanie

Od Wysp Brytyjskich i Półwyspu Iberyjskiego przez Bałkany po Ukrainę i Kaukaz. Inne podgatunki zamieszkują w umiarkowanej strefie Europy, a także w Afryce i Azji, aż po równik. Zimuje w zachodnio-południowej Europie i Afryce. W Polsce występuje w dolinie Bugu i Narwi. Do kraju przylatuje w kwietniu, a odlatuje od sierpnia do października.

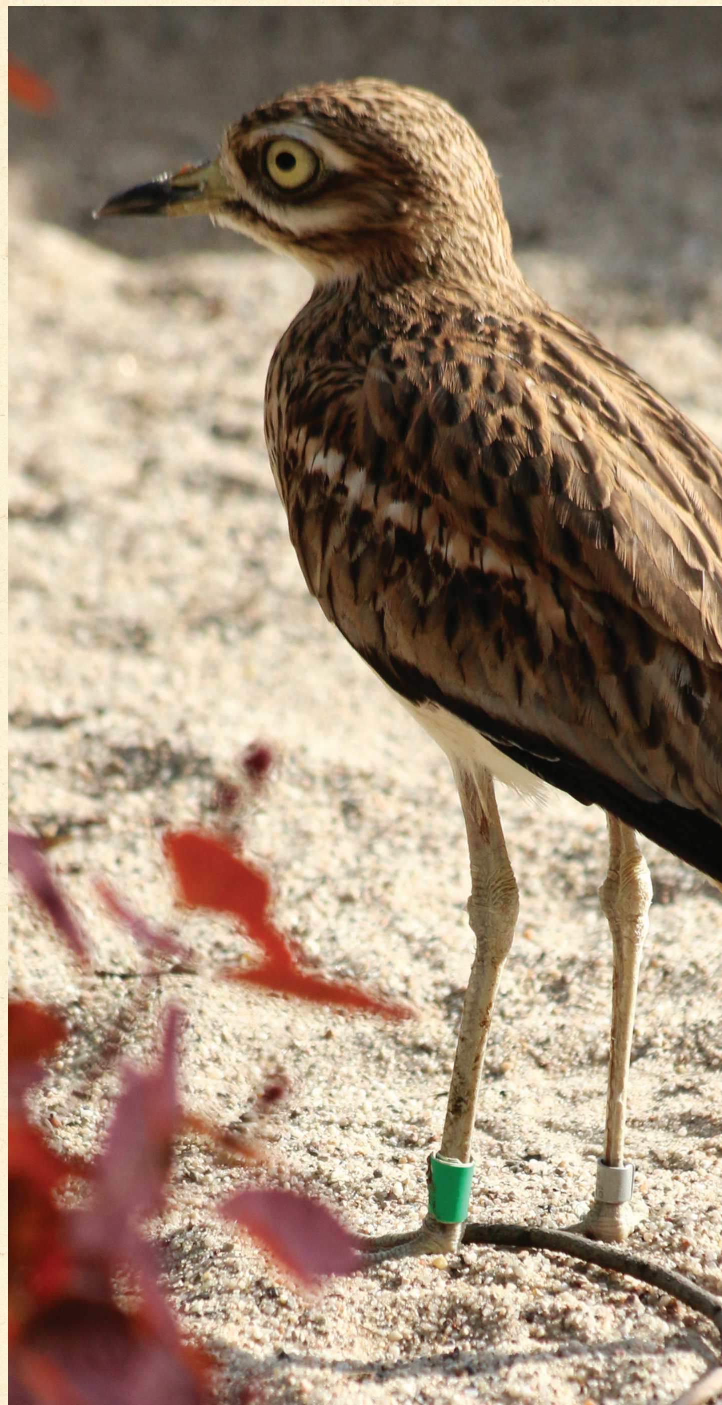
Pokarm

Zjada głównie owady, takie jak pasikoniki i chrząszcze, poza tym drobne ślimaki i dżdżownice.

Rozmnażanie

Samica składa 2 jaja (rzadko 3), wysiadywanie trwa 24-26 dni. Pisklęta uzyskują lotność w wieku 5-6 tygodni. Do lęgu mogą przystępować w wieku 1 roku, ale zwykle zdarza się to w wieku 3 lat. Największym zagrożeniem dla lęgów są naziemne drapieżniki. Z powodu gniazdowania na słabo zarośniętych otwartych terenach są szczególnie łatwym celem.

Długość ciała: 40-45 cm
Rozpiętość skrzydeł: 75-85 cm
Masa ciała: 350-500 g





Burhinus oedicnemus
ang. Stone curlew

Kuropatwa

Kuropatwy zasiedlają otwarte tereny rolne, najchętniej pola uprawne (z remizami lub kępami krzaków na miedzach), ale także łąki i ugory z wyższą roślinnością. Prowadzą osiadły i naziemny tryb życia. Są bardzo towarzyskie, trzymają się w zwartych stadkach. Są ptakami nerwowymi i bardzo płochliwymi. W chwili zagrożenia zastygają lub z wyprzedzeniem odbiegają. Dawniej ptaki te miały mnóstwo pokarmu i miejsc do gniazdowania na licznych i urozmaiconych miedzach. Dziś monokultura zbożowa im nie sprzyja, ponieważ nie ma w niej odpowiedniego pokarmu oraz schronienia.

Występowanie

Występują na rozległym obszarze umiarkowanej strefy klimatycznej od środkowej Europy po południowo-zachodnią Syberię i Chiny. W Polsce są niezbyt licznymi mieszkańcami nizinnej części kraju.

Pokarm

Żywią się nasionami, owadami w różnym stopniu rozwoju i liśćmi.

Rozmnażanie

Kuropatwy po okresie toków łączą się w pary broniąc swego terytorium. Samica przygotowuje kilka próbnych gniazd, po czym w najlepszym z nich składa 12-16 jaj, które wysiaduje przez 23-25 dni. Młode uzyskują zdolność latania po 10-15 dniach.

Długość ciała: 28-32 cm
Rozpiętość skrzydeł: 45-50 cm
Masa ciała: 0,3-0,45 kg





Perdix perdix
ang. Grey partrige

Kwiczoł

Chętnie zamieszkuje lasy, zarośla, łęgi, aleje drzew, parki i ogrody. Samce różnią się od samic jedynie bardziej intensywnym ubarwieniem. Często gnieździ się w małych koloniach, w celu ochrony przed ptakami krukowatymi, które przegania w locie, czasem bombardując je odchodami, podobnie jak wszystkie inne drapieżniki, które w takich sytuacjach uciekają w popłochu. Dlatego mniejsze ptaki chętnie zakładają swoje gniazda w pobliżu kwiczołów, korzystając z ich ochrony. Jest to ptak bardzo liczny, obecnie szacuje się, że w samej Europie mieszka 20 mln par tego gatunku. Niegdyś chętnie polowano na kwiczoły, ponieważ zjadane przez te ptaki owoce jarzębiny i jałowca nadawały mięsu charakterystyczny smak i aromat, który był bardzo ceniony. W XIX w. na samym Śląsku jesienią i zimą odławiano ich nawet 100 tys. Długość życia wynosi około 8 lat.

Występowanie

Strefa umiarkowana Europy i Azji. Zimuje w południowej Europie i Azji oraz północnej Afryce. W Polsce gatunek ten stopniowo staje się wyraźnie liczniejszy i coraz mniej płochliwy. Występuje na obszarze całego kraju, częściowo wędrowny, przylatuje od marca do kwietnia, a odlatuje od października do listopada. Czasem zimą możemy obserwować przemieszczające się duże stada tych ptaków.

Pokarm

Latem żywi się dżdżownicami, owadami i nasionami, a zimą jarzębiną, owocami jałowca, głogu oraz opadłymi jabłkami.

Rozmnażanie

Gniazdo zakłada wysoko na drzewach, często w rozwidleniu pnia. Samica w kwietniu składa od 4 do 6 jaj i wysiaduje je przez 13-14 dni. Pisklęta nie potrafiące jeszcze latać opuszczają gniazdo po upływie około dwóch tygodni, potrafią szybko biegać po ziemi, ale nie przejawiają strachu przed ludźmi. Dlatego pamiętajmy, żeby nie zabierać ich i zostawić je tam gdzie są, co z resztą dotyczy również innych gatunków ptaków. W tym czasie rodzice dokarmiają młode i bronią w razie niebezpieczeństwa wraz z okolicznymi kwiczołami, radzą sobie nie tylko z innymi ptakami, ale nawet z kotem lub psem. Po upływie kolejnych dwóch tygodni stają się już samodzielne. Część par przystępuje nawet do drugiego lęgu. Dojrzałość płciową osiągają w pierwszym roku.

Długość ciała: 25-28 cm
Rozpiętość skrzydeł: 39-43 cm
Masa ciała: 80-140 g





Turdus pilaris
ang. Fieldfare

Łabędź niemy

Zamieszkuje śródlądowe jeziora z szerokim pasem trzcin oraz wybrzeża morskie. Jest to nasz największy ptak i zaraz po dropiu olbrzymim najcięższy ptak latający na świecie. Rekordzista znaleziony w Polsce ważył 22,5 kg. Dlatego też, żeby wystartować potrzebuje dłuższego rozbiegu na wodzie lub ziemi, wzbija się zawsze pod wiatr, a następnie obiera wybrany kierunek lotu. Ląduje prawie wyłącznie na wodzie, zimą na tafli lodu. Łabędź niemy, jak sugeruje nazwa, jest na ogół milczący, lecz w porze godowej można usłyszeć jego mruczenie lub melodyjne fletowe gwizdanie. Zdenerwowany syczy. Samce są wyraźnie większe od samic i posiadają większy tzw. guz nad dziobem. W przeciwieństwie do innych ptaków kaczkowatych nie nurkują, jak robią to gęsi czy kaczki. Pary lęgowe nie tolerują innych łabędzi w swoim rewirze, a nawet białych dużych ptaków innych gatunków. Dochodzi niekiedy do poważnych starć, które czasem kończą się śmiertelnie. Choć w sprzyjających okolicznościach, na dużych zarastających jeziorach, zdarzają się luźne niewielkie kolonie tych ptaków to przez częste konflikty sukces lęgowy jest mniejszy w porównaniu do pojedyńczych gniazd. Łabędzie są ptakami monogamicznymi, łączą się w pary na całe życie. Wśród łabędzi niemych wyróżnia się mutację *immutabilis*, zwaną „łabędziem polskim”. Młode po wykluciu mają barwę białą oraz różowe nogi w przeciwieństwie do odmiany zwykłej, której pisklęta są koloru brązowoszarego z czarnymi nogami.

Występowanie

Wyspy Brytyjskie, centralna i północna Europa, południowy Iran, basen Morza Kaspijskiego i wyspowo nizinne regiony Azji, aż do Chin. Itrodukowany także w RPA, Japonii, USA, południowo-zachodniej Australii i Nowej Zelandii. Zimuje na niezamarzniętych wodach śródlądowych i na płyciznach morskich, coraz częściej również w miastach.

W Polsce zamieszkuje cały niżowy teren kraju. Częściowo zimuje, głównie wzdłuż największych rzek i w dużych miastach na niezamarzających zbiornikach wodnych. Przylatują od marca do kwietnia, a na zimowiska odlatują od października do listopada. Na początku XX w. w naszym kraju łabędź niemy był ptakiem skrajnie nielicznym i został objęty ochroną. Dopiero od lat 70. sytuacja zaczęła się poprawiać. Obecnie w Polsce żyje około 6 tys. par tego gatunku.

Pokarm

Łabędź niemy w 95% żywi się roślinami wodnymi. Umożliwia mu to długa szyja, dzięki której może je swobodnie wyciągać na powierzchnię wody. W ten sposób dorosłe ptaki pomagają zdobywać również pokarm pisklętom. Zjada trawy, zboża oraz pokarm pochodzenia zwierzęcego, taki jak larwy owadów, plankton, skrzek płazów oraz ikrę ryb. Wiele osób próbuje pomóc łabędziom karmiąc je chlebem. Pomijając fakt, że chleb nie ma najlepszych wartości odżywczych i szybko pleśnieje powodując zatrucia lub śmierć, dokarmianie przez dłuższy czas, szczególnie w okresie migracji, wpływa na to, że ptaki nie odlatują. Badania dowiodły, że ptaki zimujące w miastach i korzystające z dokarmiania są w gorszej kondycji niż te, kóre zimują dziko. Należy dodać, że łabędzie karmione przez ludzi mogą stawać się agresywne próbując wymusić pokarm. W ostatecznych przypadkach łabędzie należy dokarmiać wyłącznie nasionami i jarzynami bez dodatku soli, w okresie od grudnia do lutego. Właśnie w czasie największych mrozów potrzebują wsparcia. Niestety wtedy, ze względu na pogodę, niewielu jest chętnych do systematycznego dokarmiania ptaków. Przyzwyczajone do pomocy człowieka łabędzie, które pozostały na zimę przymarzają często do lodu, a te które uda się uratować trafiają do różnych ośrodków pomocy.

Rozmnażanie

Gniazdo dużych rozmiarów budowane jest w formie kopca z trzcin lub wodorostów przez oboje partnerów ponad 10 dni. Samica składa w nim 5-7 jaj i przez większość czasu wysiaduje sama przez 35-36 dni. W tym czasie samiec znajduje się w okolicy, w razie niebezpieczeństwa ostrzega samicę i broni gniazda, często staje się bardzo agresywny. Młode zdolność lotu uzyskują po 130-150 dniach. Dojrzałość płciową osiągają w trzecim roku życia. Wiek najdłużej żyjącego na wolności łabędzia niemego jaki stwierdzono wynosi 21 lat, w niewoli dożywają nawet 30 lat.

Długość ciała: 125-170 cm
Rozpiętość skrzydeł: 200-240 cm
Masa ciała: 8-16 kg



Cygnus olor
ang. Mute swan

Mandarynka

Zamieszkuje jeziora i rzeki, których brzegi porośnięte są wierzbami, szuwarami i innymi roślinami dającymi schronienie, w pobliżu lasów, szczególnie dębowych, do wysokości 1500 m n.p.m. Jest to gatunek kaczki nadrzewnej, która gniazda zakłada w dziuplach drzew pochylonych nad wodą, w budkach lęgowych, rzadko również na ziemi pod osłoną pnia lub gęstej roślinności. Lata szybko i zwinnie porusza się między gałęziami. Kaczki te charakteryzuje dyformizm płciowy, czyli wyraźne różnice w wyglądzie między samcem a samicą. Samiec w okresie godowym uzyskuje przepiękne kolory, natomiast w czasie spoczynku upodabnia się barwą do samicy. Uważa się, że to mandarynka jest najpiękniejszą kaczką. W Chinach są symbolem wierności, ponieważ łączą się w pary na całe życie. Gatunek ten wpisany został na listę w Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych IUCN (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody) jako najmniejszej troski.

Występowanie

Wschodnie i południowe Chiny, Tajwan, Mandżuria, Japonia oraz Sachalin. Populacje południowe są osiadłe, natomiast północne zimują w południowo-wschodnich Chinach, na Tajwanie oraz w Japonii. W Europie uciekinierzy z hodowli i ogrodów zoologicznych tworzą dzikie populacje w Wielkiej Brytanii, Irlandii, Francji, Szwajcarii, ale spotykane są również w innych krajach europejskich. W Polsce można również spotkać dziko żyjące ptaki, np. w Łazienkach Królewskich, w liczbie ponad stu osobników. Ptaki te bardzo dobrze znoszą warunki zimowe panujące w naszym kraju, muszą mieć tylko dostęp do niezamarzniętej wody.

Pokarm

Wybierają pokarm pochodzenia roślinnego, który często zbierają z powierzchni wody oraz małe rybki, skorupiaki, mięczaki, owady, a jesienią chętnie również zjadają żołędzie i nasiona.

Rozmnażanie

Samce podczas tokowania stroszą swoje czuby prostując przy tym szyję, gwiżdżą, wypinają brzuszki demonstrując swoja tężyznę i pokazują swoje całe ubarwienie. Samica wyprowadza jeden lęg w sezonie, na przełomie kwietnia i maja składa 7-12 jaj i wysiaduje przez 28-30 dni od złożenia ostatniego jaja. Pisklęta po 24 godzinach od wyklucia opuszczają gniazdo, wyskakując bezpośrednio do wody lub na ziemię z wysokości nawet 15 m. Przed ewentualnymi obrażeniami chroni je gęsty i gruby puch, który świetnie amortyzuje upadek (podobnie jak ma to miejsce u gągołów, naszej rodzimej kaczki, która również gnieździ się w dziuplach). W tym czasie kaczki przepierzają się i tracą zdolność do lotu, a samce przebywają na rozległych akwenach w towarzystwie innych samców. Młode usamodzielniają się po 40-45 dniach. Dojrzałość płciową osiągają w pierwszym roku życia.

Długość ciała: 41-49 cm
Rozpiętość skrzydeł: 65-75 cm
Masa ciała: 430-690 g





Aix galericulata
ang. Mandarin duck

Modrzyk zwyczajny

Zamieszkuje mokradła, zatoki morskie i niewielkie jeziora, porośnięte zaroślami i niskim pasem trzcin oraz turzyc z połamanymi łodygami, po których lubi się wspinać. W tym celu posiada bardzo długie palce, które ułatwiają mu poruszanie w takim terenie. Jest ptakiem osiadłym. Zachowuje się dość głośno, szczególnie w sezonie lęgowym. Obie płcie są do siebie podobne, samica jest nieco mniejsza od samca. Podgatunek z wyspy Sameo nazywany jest przez miejscową ludność „manuali" czyli „ptak przywódczy". Charakteryzuje się dużą odwagą i determinacją, będąc w grupie potrafi zaatakować napastnika takiego jak np. gronostaj czy szczur. W momencie gdy jest zaniepokojony, pokazuje białe pióra znajdujące się pod ogonem. Dobrze pływa i nurkuje, choć robi to rzadko. Lokalnie nazywany jest również *pukeko* (pochodzi z języka maoryskiego). W starożytnym Rzymie hodowane były jako ptaki ozdobne i jako jedne z nielicznych gatunków nie były jedzone. Na liście Czerwonej Księgi Gatunków Zagrożonych IUCN (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody) został uznany jako gatunek najmniejszej troski.

Występowanie

Południowa Azja, Indonezja, Australia, Nowa Zelandia oraz południowa i środkowa Afryka. W Europie występuje wyspowo w południowej oraz wschodniej Hiszpanii, Majorce, południowej Francji, we Włoszech na Sardynii, w południowej i wschodniej Turcji oraz w basenie Morza Kaspijskiego.

Pokarm

Odżywia się głównie pokarmem roślinnym, takim jak pędy, pąki, łodygi, liście oraz korzenie roślin wodnych. Czasem zjada również owady, mięczaki, jaja ptaków, małe ryby i gryzonie. Niekiedy jedzenie podaje sobie bezpośrednio nogami do dzioba.

Rozmnażanie

Gniazdo budowane jest przez samca i samicę żyjących w niewielkich koloniach (zwykle liczących kilkanaście osobników), na wystającej z wody kępie lub na zwałach trzcin wysłanych liśćmi tego samego gatunku co podstawa o średnicy 27-39 cm. Kilka samic składa do jednego gniazda około 12 jaj, każda od 3 do 6 i wysiadują je razem, również z samcami, przez 24-27 dni. Młode karmione są przez 10-14 dni, później już same poszukują pokarmu. Dojrzałość płciową osiągają po trzech latach.

Długość ciała: 42-50 cm
Rozpiętość skrzydeł: 90-100 cm
Masa ciała: 0,6-1,1 kg





Porphyrio porphyrio
ang. Purple swamphen

Ogorzałka

Jest to wędrowny gatunek kaczki (należący do grążyc), gniazduje na tundrowych jeziorach górskich, obfitujących w roślinność wynurzeniową oraz na wybrzeżach morskich i bagnach. Żeruje nurkując na głębokości ok. 6 m. Podobnie jak większość kaczek morskich jest towarzyska i tworzy kilkutysięczne stada z innymi gatunkami kaczek. Tokują już w pierwszym roku życia, chociaż dojrzałość płciową osiągają zwykle w drugim. Tworzą pary monogamiczne. Światowa populacja ogorzałki od 1980 r. ciągle maleje, ale nadal jest wymieniana jako gatunek najmniejszej troski (stan na 2006 r. wynosi 1,2-1,4 mln sztuk) w Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych IUCN (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody).

Występowanie

Zamieszkuje półkulę północną, Palearktykę i Nearktykę. Zimę spędzają u wybrzeży Bałtyku, Morza Północnego, Wysp Brytyjskich, Morza Śródziemnego, Czarnego i Kaspijskiego, w południowej i wschodniej Azji oraz na wybrzeżach Ameryki Północnej i Japonii. Okres wędrówki trwa od października do listopada. Na lęgowiska wracają od kwietnia do maja. W Polsce pojawiają się przelotnie na zimowiskach (od września do listopada) i pozostają aż do zamarznięcia wód. Występuje prawie wyłącznie na wybrzeżu w zatokach i nadmorskich jeziorach. Zdarzają się obserwacje niewielkich stad w głębi kraju. W 1977 r. odnotowano pierwszy przypadek gniazdowania ptaka w Polsce.

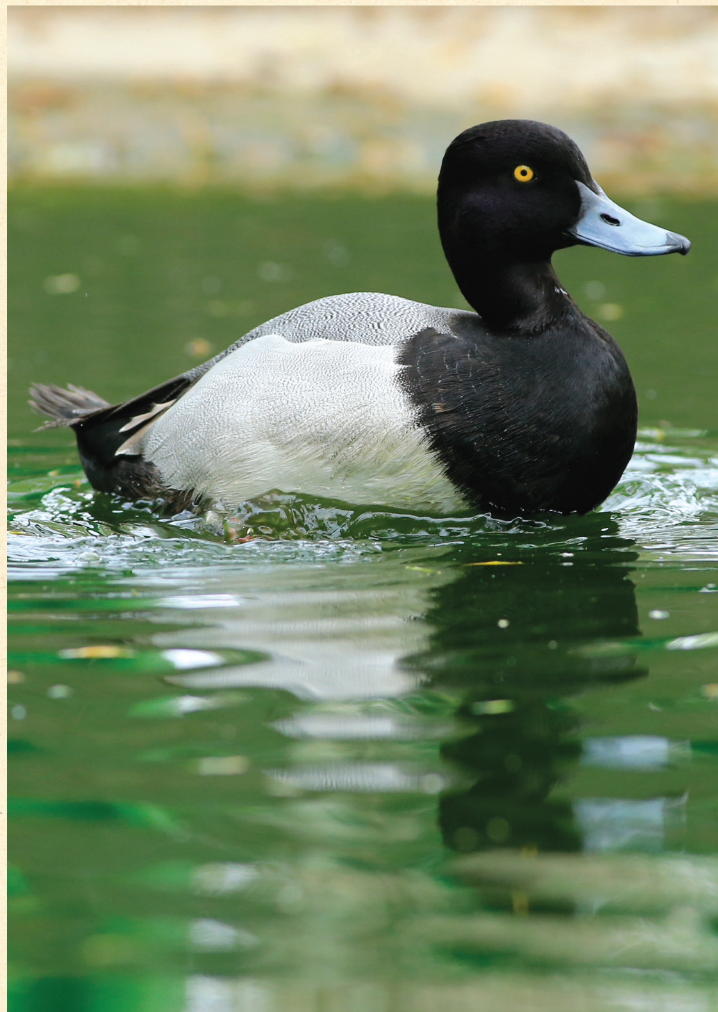
Pokarm

W porze lęgowej odżywia się ślimakami, owadami oraz roślinnością wodną. W okresie zimowym, mięczaki stanowią nawet ponad 90% pokarmu tej kaczki.

Rozmnażanie

Samica, do gniazda zbudowanego niedaleko wody na ziemi, często w krzakach, turzycach lub trawie, składa na przełomie maja i czerwca 8-11 jaj i wysiaduje sama przez 26-28 dni. Młode zaraz po wykluciu opuszczają gniazdo i wodzone są przez matkę, po 30-45 dniach stają się samodzielne. Samce pierzą się w okresie lęgowym, a samice po wyprowadzonych lęgach, wtedy na okres 3-4 tygodni stają się nielotne.

Długość ciała: 40-50 cm
Rozpiętość skrzydeł: 72-83 cm
Masa ciała: 0,9-1,2 kg





Aythya marila
ang. Greater scaup

Olśniak himalajski

To niezwykle piękny i elegancki ptak. Samce charakteryzują się metaliczną barwą piór, które wspaniale mienią się w blasku słońca. Samica, podobnie jak u większości bażantów, ubarwiona jest dość jednolicie w kolorze brązowym. Ich naturalnym środowiskiem są lasy dębowo-jodłowe z otwartymi zboczami trawiastymi i klifami położonymi na wysokości od 2500-5000 m n.p.m. W zimie schodzą na około 2000 m n.p.m., gromadząc się w większe stada. Ich silne nogi i dość duży, zakrzywiony i mocny dziób przystosowane są do kopania w twardym górskim gruncie, który przekopują nawet do 25 cm głębokości, ścierając przy tym dziób mający tendencję do przerastania. Olśniak jest narodowym ptakiem Nepalu. W połowie XIX w. do Europy sprowadzono pierwszych przedstawicieli gatunku.

Występowanie

Występuje od wschodniego Afganistanu do zachodnich Chin, w Himalajach, północnych Indiach i Nepalu.

Pokarm

Zjada różne części roślin (dorosłe ptaki zjadają duże ilości zieleniny), korzonki, bezkręgowce czy cebulki wykopane z ziemi masywnym dziobem.

Rozmnażanie

Z reguły jest to ptak poligamiczny, ale zdarzają się częste przypadki łączenia się par na całe życie. Okres lęgowy zaczyna się w kwietniu i trwa do sierpnia. Samica w wykopanym dołku w ziemi, często blisko krzewów, składa 5-12 jaj i wysiaduje przez 28 dni. Po wykluciu rodzice opiekują się młodymi jeszcze przez 6 miesięcy, potem stają się całkowicie niezależne. Dojrzałość płciową osiągają w 2 roku życia. Długość życia wynosi 10-12 lat, w niewoli natomiast do 25 lat. Liczebność tego ptaka jest stabilna, jedynie w Afganistanie ma tendencję spadkową. Głównym zagrożeniem dla tego gatunku jest kłusownictwo.

Długość ciała: ok. 64-72 cm
Długość skrzydła:
samiec 29-32 cm, samica 26-29 cm
Masa ciała: samiec 1,98–2,38 kg, samica 1,8–2,15 kg





Lophophorus impejanus
ang. Himalayan monal

Orzeł stepowy

Jest blisko spokrewniony z orłem sawannowym. Samica jest wyraźnie większa od samca. Gniazduje na otwartych, suchych równinach (stepach, pustyniach, półpustyniach) i podgórzach. Jest ptakiem wędrownym, przylatuje w marcu, a odlatuje na zimowiska we wrześniu i październiku do Afryki, ptaki z dalekiego wschodu zimują w Indiach. Gniazdo buduje najczęściej w formie kopca na ziemi lub rzadziej na drzewie. Średnica gniazda wynosi od 70 do 100 cm. W podstawie zbudowane jest z suchych gałęzi (niekiedy z domieszką kości dużych zwierząt), wysłane korą, suchymi roślinami trawiastymi, starymi szmatami, sierścią oraz piórami. Orzeł stepowy znany jest z różnych technik łowieckich. Zwykle szybuje wysoko, następnie spada na ofiarę lotem nurkowym chwytając ją w potężne szpony. Potrafi również ukraść zdobycz w locie innym ptakom drapieżnym lub zaczaić się na ziemi obok wejścia do nory. Wyróżnia się brakiem agresji wobec ludzi, dlatego często wykorzystywany jest podczas pokazów sokolniczych.

Występowanie

Głównie w południowo-wschodniej Europie, Azji Południowej, Afryce. Bardzo rzadko zalatuje do Polski.

Pokarm

Żywi się głównie gryzoniami i innymi ssakami, pisklętami, owadami (zwłaszcza termitami), padliną.

Rozmnażanie

Samica przystępuje do jednego lęgu w roku w okresie od kwietnia do sierpnia. W przeciągu 3 dni składa od 1 do 3 jaj, które wysiaduje 39-45 dni. Młode opuszczają gniazdo po 50 dniach, ale rodzice opiekują się nimi i dokarmiają jeszcze przez około 3 tygodnie. W niewoli potrafi dożyć nawet 41 lat.

Długość ciała: 62-78 cm
Rozpiętość skrzydeł: 165-190 cm
Masa ciała: 2,7-4,2 kg





Aquila nipalensis
ang. Steppe eagle

Paw zwyczajny

Narodowy ptak Indii. Należy do rodziny bażantowatych i prawdopodobnie jest najwcześniej udomowionym ptakiem ozdobnym. Znany był w krajach śródziemnomorskich już 3 tys. lat temu. Pierwsze pawie dotarły do Europy w VIII w. p.n.e. Najbardziej popularny i najczęściej hodowany na całym świecie gatunek pawia. Samce są niezwykle ubarwione, a w szacie godowej ozdobione długim trenem barwnych piór, pozornie tworzących ogon, które zaczynają tracić już w lipcu, także pod koniec lata nie mają już pięknej ozdoby. Nowe upierzenie wyrasta dość wolno i dopiero wiosną samce znów mogą pochwalić się w całości pięknym upierzeniem. W naturalnym środowisku żyje w gąszczu dżungli, w pobliżu cieków wodnych, przebywając w małych grupach rodzinnych. Lubią przebywać na terenach pól uprawnych, szczególnie trzciny cukrowej. Samiec jest większy od samicy, którą w okresie wysiadywania jaj świetnie maskuje skromne upierzenie. Pawie charakteryzują się znakomitą czujnością, w razie pojawienia się drapieżnika wszczynają alarm charakterystycznie trąbiąc. Przebywa głównie na ziemi, ale bez trudu potrafi wznieść się w powietrze. Nocuje wysoko na drzewach. W Polsce pawie były popularne na dworach królewskich, lecz aby ustrzec się przed kradzieżą ptaków, rozgłaszano informację o nieszczęściach jakie mogą wywołać pióra trzymane w domach. Pawie pióra były również cenione jako element dekoracyjny strojów ludowych, np. czapek krakowskich.

Występowanie

Pawie występują w Indiach, na Cejlonie, w Pakistanie, na Jawie, Sri Lance i w Nepalu. W wielu miejscach na świecie zdziczałe ptaki utworzyły wyspowe populacje. W hodowli bardzo dobrze znoszą nasz klimat, a osobniki dorosłe z powodzeniem są w stanie przetrwać zimę na dworze bez szkody dla zdrowia.

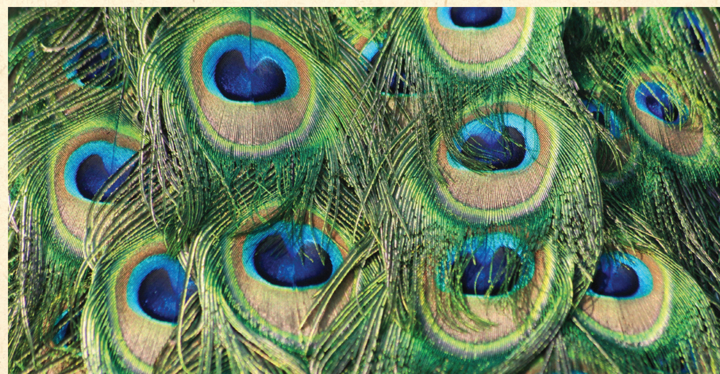
Pokarm

W zasadzie jest wszystkożerny, zjada nasiona, pędy, owoce, bezkręgowce, małe gryzonie, gady, a nawet jadowite węże.

Rozmnażanie

Pawie tworzą haremy, w których na jednego samca przypada od 2 do 5 samic. Podczas ceremoniału godowego samiec rozkłada swój tren, jednocześnie prostuje szyję i przemieszcza się na ugiętych nogach drobnymi krokami w kierunku samicy, potrząsając skrzydłami. Samica natomiast wybiera samca z największą liczbą oczek na trenie. Samica wykopuje niewielki dołek w ziemi w gęstych zaroślach i tam w dwudniowych odstępach składa od 4 do 8 jaj, które wysiaduje sama przez 28 dni. Przeważnie dwa razy dziennie opuszcza gniazdo, aby się posilić. Samica wyprowadza nawet 3 lęgi w ciągu roku. Okres godowy w naszych warunkach klimatycznych zaczyna się już w kwietniu, natomiast pierwsze jaja pojawiają się przeważnie w maju. W niewoli dożywają nawet 30 lat.

Długość ciała:
samiec 210-230 cm (w tym tren 140-160 cm),
samica 80-100 cm
Rozpiętość skrzydeł: 120-160 cm
Masa ciała: samiec 3,75-6 kg, samica 2,5-4 kg





Pavo cristatus
ang. Indian peafowl

Podgorzałka

Jest naszą najmniejszą grążycą (grupa kilkunastu gatunków kaczek nurkujących w poszukiwaniu pokarmu, głównie roślinnego, w Polsce zaliczamy do niej jeszcze głowienkę, czernicę, hełmiatkę, ogorzałkę i gągoła). Różnice płci u podgorzałek są niewielkie, barwy są zbliżone, jedynie u samca odcień brązu jest bardziej intensywny, upierzenie samicy jest ciemniejsze, oliwkowobrązowe. Drugą różnicą są tęczówki oczu - u samca białe, u samic ciemnobrązowe. Gatunek ten nigdzie nie występuje licznie. Pojedyncze pary gniazdują w dużych odległościach między sobą. Jest to ptak dość skryty i ostrożny. Ze wszystkich kaczek jest ona najmniej towarzyska, jedynie zimą możemy ją spotkać w otoczeniu innych grążyc na dużych jeziorach, ujściach większych rzek lub morskich lagunach. Zwykle zamieszkują eutroficzne jeziora (o głębokości poniżej 1 m z bujnie rozwiniętą roślinnością), stawy, mokradła, wyspy i brzegi. Samiec wydaje głos rzadko i bardzo cicho, słyszalny jest z niewielkiej odległości, samica odzywa się nieco głośniej chrapliwym gerr, gerr.

Występowanie

Podgorzałki gniazdują plamowo w strefie klimatycznej umiarkowanej Eurazji, od Europy Zachodniej do wschodniej i dalej po zachodnią Mongolię oraz od Libii do Pakistanu. Zimują w rejonie Morza Śródziemnego, dolinie Nilu i na Morzu Kaspijskim. Wędrują nocą. Populacja zimująca w Europie wynosi zaledwie 50 tys. osobników, a w krajach Europy Środkowej zagrożona jest wyginięciem. W Polsce w latach 40. XX w. gatunek ten występował bardzo licznie, szczególnie na wschodzie kraju. Obecnie populacja lęgowa jest bardzo niewielka, w całym kraju wynosi 70-100 par, najczęściej występuje na południowym-wschodzie i zachodzie kraju. Na zimowiska odlatują od września do listopada, a wracają w końcu marca lub na początku kwietnia. Obserwowano również osobniki zimujące w kraju.

Pokarm

Bulwy, korzenie, pędy roślin wodnych i traw, a także nasiona, owady, drobne bezkręgowce wodne, ryby i płazy. Żerują nurkując, brodzą w płytkiej wodzie lub chodzą po lądzie.

Rozmnażanie

Gniazdo budują na lądzie, chętnie na wyspach, wyścielone trawami i brunatnym puchem. Po przylocie z zimowisk kaczory zaczynają tokować wykonując kiwania, ukłony i zarzucają głowę na plecy odsłaniając tym samym białe partie upierzenia, odzywając się czasem delikatnym, świszczącym głosem. Okres lęgowy zaczyna się od połowy maja i trwa nawet do końca czerwca, samica składa 8-10 jaj i wysiaduje je sama około 25-27 dni. W tym czasie samiec znajduje się w okolicy ostrzegając samicę w razie niebezpieczeństwa, a w czasie przerwy w wysiadywaniu towarzyszy jej podczas poszukiwania pokarmu. W przypadku zniszczenia lęgu może przystąpić do kolejnego, ale już mniej licznego. Po wykluciu piskląt samiec odlatuje, a opieką nad młodymi zajmuje się samica. Młode lotność osiągają po 50-55 dniach, natomiast dojrzałość płciową w wieku 1-2 lat.

Długość ciała: 38-42 cm
Rozpiętość skrzydeł: 60-67 cm
Masa ciała: 450-650 g





Aythya nyroca
ang. Ferruginous duck

Puchacz

Puchacz jest największą sową świata. Zamieszkuje góry i rozległe lasy, preferuje tereny skaliste, wąwozy i stare drzewostany sąsiadujące z terenami otwartymi. Aktywny o zmierzchu i w nocy. Dnie spędza w gęstych, dojrzałych świerkach lub jodłach, w jaskini lub szczelinie skalnej. Jest to ptak bardzo skryty. Gniazdo buduje na niedostępnej półce skalnej lub rzadziej na ziemi pod głazem, wyjątkowo w opuszczonym gnieździe ptaka szponiastego. Bardzo chętnie osiedlają się również w pobliżu gniazdowania ptaków wodnych, wtedy łatwo mogą zaspokoić potrzeby pokarmowe swego potomstwa. W sytuacji zagrożenia, podobnie jak ptaki siewkowe, odwodzi intruza od gniazda z pisklętami udając rannego i kwiląc.

Występowanie

Zasiedla lasy i góry umiarkowanej strefy klimatycznej Eurazji (bez Wysp Brytyjskich i północy Francji), jest ptakiem osiadłym. Występuje w rozproszeniu, nielicznie i lokalnie. W Polsce występuje głównie na północy i południu. Ilość szacuje się na 250 par w całym kraju, z tendencją wzrostową.

Pożywienie

Zjadają głównie szczury, myszy, króliki, zające, krety, gołębie, krukowate, ptaki wodne, młode lisy, a także sarny.

Rozmnażanie

Gody zaczynają już w grudniu, szczególnie w bezwietrzne, mroźne noce. W lutym samica składa 2-4 jaja w odstępach trzydniowych. Wysiadywanie trwa 34-36 dni, a w tym czasie samiec dostarcza pokarm. Zdobycz zjadają na gnieździe lub tuż obok, z czasem więc jego otoczenie robi dość ponure wrażenie za względu na rozrzucone resztki pożywienia. Młode uzyskują lotność po 7 tygodniach, ale wcześniej opuszczają gniazdo, będąc w jego pobliżu poruszają się po ziemi. W tym czasie są zaopatrywane w pokarm przez rodziców, gdyż bardzo wcześnie same świetnie sobie radzą z martwą zdobyczą. W tym okresie najbardziej narażone są na ataki drapieżników, takich jak lisy, jenoty, wilki czy zdziczałe psy. W pełni samodzielne stają się po 24 tygodniach. Dojrzałość płciową osiągają w wieku 2-3 lat. Na wolności dożywają ponad 20 lat, natomiast w ogrodach zoologicznych dożywają nawet 60 lat.

Długość ciała: 60-75 cm
Rozpiętość skrzydeł: 160-180 cm
Masa ciała: samiec 1,5-2,5 kg, samica 1,75-4 kg





Bubo bubo
ang. Eurasian eagle-owl

Puszczyk

Nazwa łacińska rodzaju *Strix* pochodzi od greckiego słowa, które oznacza czarownicę. W łacinie określenie to odpowiada słowu *striga* czyli strzyga, natomiast *aluco* pochodzi od łacińskiego słowa *alucus* i oznacza sowę. Samice są trochę większe od samców. Tworzą pary monogamiczne. U puszczyków występuje rude lub szare ubarwienie i nie ma to związku z płcią, wiekiem czy miejscem pochodzenia. W jednym lęgu mogą być pisklęta obu kolorów. Sowy te są ptakami osiadłymi, przemieszczają się na odległości nie większe niż kilka kilometrów. W miejscach bogatych w pokarm rewir lęgowy zajmuje powierzchnię 10-12 ha, ale w ubogich siedliskach wynosi nawet 60-70 ha. Chętnie zamieszkują różne typy lasów czy zadrzewienia śródpolne. Preferują stare drzewa liściaste, a nawet śródmiejskie parki. Aktywne są w nocy. W Polsce puszczyki są najczęściej występującymi sowami. Często spotykane są blisko ludzi w ogrodach i miastach, czasem śpią na budynkach lub polują na gryzonie między nimi. Obecnie populacja w Polsce wynosi około 70 tys. par. Wszelkie inne sowy przepędzają ze swojego terytorium, na mniejsze nawet polują, respekt czują tylko przed puchaczami i puszczykami uralskimi. Gniazdują w dziuplach starych drzew, jeżeli ich brakuje to chętnie zajmują budki lęgowe, zagłębienia w pniach złamanych drzew, strychach czy nawet gniazdach ptaków drapieżnych. Dożywają około 20 lat. Puszczyki często krzywdzone są przez ludzi, którzy nie wiedzą, że sowy opuszczają gniazdo za nim zaczną latać. W ciągu dnia rodzice nie siedzą przy młodych, dopiero o zmierzchu pisklęta zaczynają nawoływać i są karmione przez dorosłe ptaki. Dlatego należy pamiętać, że sowy te nie wypadają z gniazda, ani nie są opuszczane przez rodziców. Z resztą dotyczy to wielu gatunków ptaków. Wychowanie młodego puszczyka nie jest łatwe, ponieważ musi on dostawać całe gryzonie (z sierścią, kośćmi i treścią przewodu pokarmowego), żeby poprawnie wykształciły się u niego kości i narządy wewnętrzne. Taki ptak również, żeby przeżyć na wolności musi potrafić polować i unikać niebezpieczeństwa, czego uczy się od rodziców.

Występowanie

Puszczyki zamieszkują cały kontynet europejski za wyjątkiem północnych krańców Skandynawii, środkową Azję oraz północną Afrykę.

Pokarm

Głównie myszy, norniki, szczury, krety i owady (chrząszcze), które chwyta na ziemi wcześniej obserwując z czatowni. Posiada doskonały słuch, dzięki specjalnej budowie czaszki, w której otwory uszne ułożone są asymetrycznie, dlatego dźwięki dochodzą do niego niejednocześnie, przez co jest w stanie lepiej zlokalizować swoją ofiarę. Rzadko poluje w locie.

Rozmnażanie

Okres lęgowy zaczyna się od połowy marca i trwa do maja, w miastach rozpoczyna się znacznie wcześniej, nawet pod koniec stycznia. Już w lutym usłyszeć można głos godowy samca. Samica składa 2-8 jaj co dwa dni, wysiaduje je sama przez 28-30 dni i nie opuszcza gniazda dopóki młode nie osiągną wieku dwóch tygodni. Oczywiście wielkość lęgu zależy od ilości dostępnego pokarmu. Samiec w tym czasie przynosi pokarm oraz broni gniazda przed drapieżnikami. Młode po 5 tygodniach są już lotne, ale gniazdo opuszczają tydzień wcześniej. Samodzielność osiągają po 3 miesiącach od wyjścia z gniazda, wtedy właśnie opuszczają rodziców i wyruszają w poszukiwaniu własnego rewiru. Dojrzałe płciowo stają się w 1-2 roku. Śmiertelność w pierwszym roku życia wynosi nawet 70%.

Długość ciała: 35-40 cm
Rozpiętość skrzydeł: 85-95 cm
Masa ciała: 250-450 g


Strix aluco
ang. Tawny owl

Puszczyk uralski

Zamieszkuje stare lasy z borami, często również z otwartymi wodami, zrębami, polanami, lasy górskie oraz buczynowe. Podobnie jak inne sowy prowadzi osiadły tryb życia i nie opuszcza swojego rewiru lęgowego. Gniazduje w złamanym pniu (złomie), budce lęgowej, dużej dziupli lub opuszczonym gnieździe ptaka szponiastego. Jest to sowa bardzo agresywna, przed opuszczeniem gniazda przez młode może zaatakować. Gdy napotka się zamieszkałe gniazdo puszczyka uralskiego najlepiej jak najszybciej oddalić się obserwując jednocześnie rodziców.

Występowanie

Puszczyki uralskie zamieszkują lasy północno-wschodniej Europy i północnej Azji, z wyjątkiem północnych krańców kontynentów. W Europie występują dwa wyspowe siedliska, na południu Alp i na północy Karpat. W Polsce gniazdują w starych lasach Karpat i Tatr, a poza tym w północno-wschodniej części Mazur i w Białowieży. Liczebność szacuje się na 400 par.

Pożywienie

Zjadają drobne ptaki (w tym również sowy), norniki, żaby i owady, które wypatrują z niskiej czatowni.

Rozmnażanie

Pary łączą się na całe życie. Samica składa 2-4 jaja i wysiaduje je sama przez 30-34 dni. Samiec przynosi w tym czasie pokarm. Pisklęta przebywają w gnieździe 5-6 tygodni. Usamodzielniają się po kolejnych 3 miesiącach. Dojrzałość płciową osiągają już po roku, ale potomstwo mają zwykle w wieku 3-4 lat. W warunkach naturalnych dożywają ponad 20 lat.

Długość ciała: 50-60 cm
Rozpiętość skrzydeł: 125-130 cm
Masa ciała: samce 0,5-0,9 kg, samice 0,6-1,3 kg





Strix uralensis
ang. Ural owl

Śnieżyca cesarska

Chętnie zamieszkują tereny w pobliżu brzegów zbiorników wodnych, delatch oraz górnych dopływach rzek, gdzie znajdują pokarm (roślinność wodną, skorupiaki itp.). Śnieżyce cesarskie pozbawione są dymorfizmu płciowego, czyli między samcem a samicą nie występują różnice w wyglądzie. Ze względu na to, że pochodzą z dalekiej północy należą do odpornych ptaków, dlatego bardzo dobrze znoszą warunki zimowe panujące w naszym kraju. Ptaki te łączą się w pary na całe życie. W lipcu śnieżyce cesarskie przechodzą okres pierzenia, czyli wymieniają pióra na nowe i przez pewien czas nie potrafią latać. Jest to dla nich najbardziej niebezpieczny okres, wówczas często padają ofiarą eskimosów. Wielkość populacji szacuje się na około 84,5 tys. sztuk (dane z 2002 r.), dlatego gatunek jest sklasyfikowany jako bliski zagrożenia. Czynniki jakie mają wpływ na spadek liczebności śnieżycy cesarskiej to głównie polowania, wycieki ropy naftowej oraz zmiany klimatyczne.

Występowanie

Gniazduje na Alasce (wybrzeża Morza Beringa) i północno-wschodniej Syberii. Zimuje natomiast na Wyspach Alueckich (południowa część Morza Beringa) oraz na wybrzeżach Oceanu Spokojnego. Widywana była również w kilku europejskich krajach, obserwowano także lęgi, ale prawdopodobnie wszystkie te stwierdzenia dotyczą ptaków zbiegłych z niewoli.

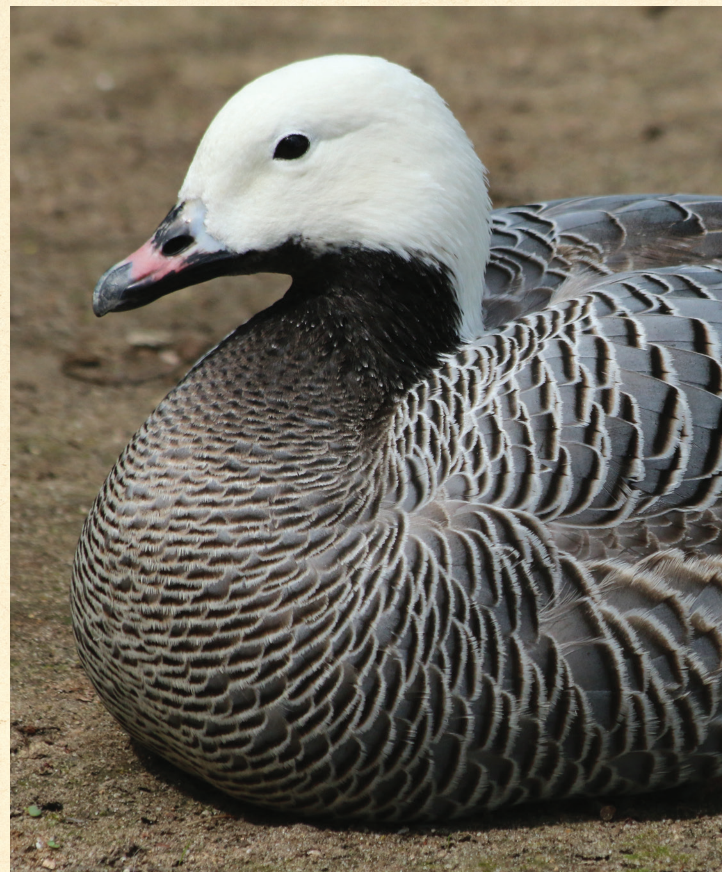
Pokarm

Głównie są to rośliny wodne, jagody, czasem bezkręgowce (mięczaki, skorupiaki), które zbierają w czasie odpływów. Na zimowiskach odżywiają się prawie wyłącznie trawą.

Rozmnażanie

Gniazdo buduje w dołku na ziemi, wśród trawy, wysłane puchem. W maju samica składa od 3 do 6 jaj, które wysiaduje przez 24-25 dni. W czasie inkubacji jaj samce dołączają do reszty stada, a wracają zaraz po wykluciu się młodych. Pisklęta wodzone są przez oboje rodziców i usamodzielniają się po około 30-45 dniach, natomiast latać uczą się po 50-60 dniach. Od października rozpoczyna się czas wędrówek na zimowiska. Młode ptaki dojrzałość płciową osiągają w trzecim roku życia, do tego czasu lato spędzają na Wyspie Świętego Wawrzyńca.

Długość ciała: 66-85 cm
Rozpiętość skrzydeł: ok. 119 cm
Masa ciała: 2,7-3,2 kg

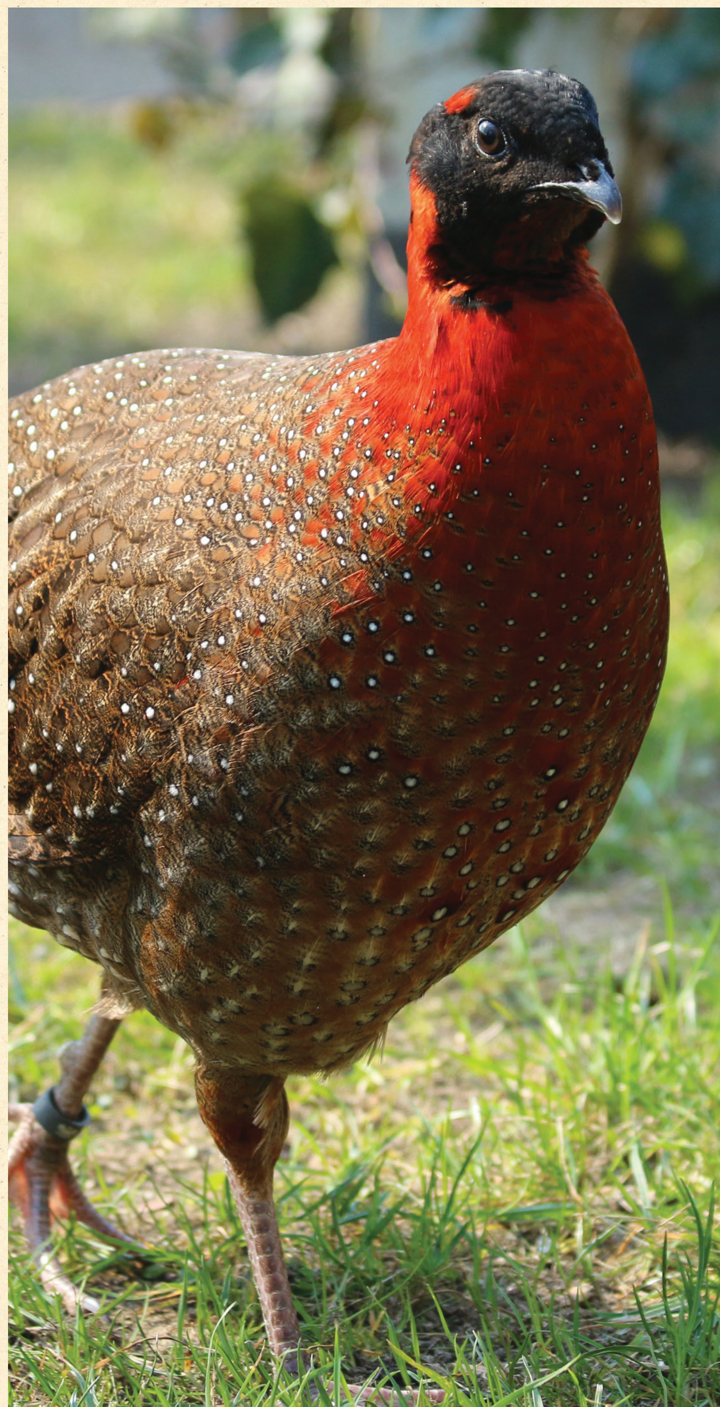




Anser canagicus
ang. Emperor goose

Tragopan czerwony

Zasiedla miejsca bardziej suche niż tragopan Temmincka. Głównie są to lasy dębowe, rododendronowe z gęstymi zaroślami i bambusem, lasy mieszane i porośnięte roślinnością wąwozy na wysokości 2500-4500 m n.p.m. W zimowych miesiącach w poszukiwaniu pokarmu schodzi w niższe partie gór (ok. 1800 m n.p.m.). Gniazduje przeważnie na ziemi, a także na skałach i w opuszczonych gniazdach innych ptaków. Samice są mniejsze od samców. Są to bardzo spokojne bażanty, nie przejawiają agresji nawet wobec innych samców będących w pobliżu.



Występowanie

Występuje w Himalajach, Tybecie, Nepalu i w Chinach.

Pokarm

Odżywia się głównie zielonymi częściami roślin, owocami, nasionami, owadami i ich larwami.

Rozmnażanie

Okres lęgowy zaczyna się już w kwietniu, a kończy w czerwcu. Samica znosi od 4 do 6 jaj, które wysiaduje sama przez 25-28 dni. Do lęgów przystępuje czasem dwa razy w roku. Pisklęta klują się już z wykształconymi lotkami, dzięki czemu mogą od razu po wyschnięciu opuścić gniazdo. W pierwszych dniach po wykluciu samica podaje młodym pokarm z dzioba. Pisklęta rosną bardzo szybko i już po kilku dniach są w stanie wlecieć na gałęzie drzew, gdzie nocują. Dojrzałość płciową osiągają w drugim roku życia. Jest to gatunek monogamiczny. Bardzo łatwo krzyżują się z innymi tragopanami, szczególnie Temmincka.

Długość ciała:
samce 67-72 cm, samice ok. 60 cm
Rozpiętość skrzydeł: 75-82 cm
Masa ciała: samiec 1,6-2,1 kg, samica 1-1,2 kg



Tragopan satyra
ang. Satyr tragopan

Tragopan Temmincka

Nazwa została nadana na cześć holenderskiego przyrodnika Coenraada Jacoba Temmincka. Zwany jest również tragopanem modrolicym. Jest najmniej zagrożony spośród tragopanów, ale przez wielu uważany za najładniejszego. Zamieszkuje tereny wilgotnych, chłodnych, wysokogórskich lasów (często rododendronowych lub bambusowych) na wysokości 1000-3600 m n.p.m., gdzie rzadko przebywa w pełnym słońcu. Prowadzi skryty i nadrzewny tryb życia. Gniazdo zakłada przeważnie na drzewach lub półkach skalnych, zajmuje też często gniazda innych ptaków, skąd pisklęta po wyschnięciu wyskakują na ziemię. Tragopany jako jedyne z bażantów nie zakładają gniazd na ziemi.

Występowanie

Występuje od wschodnich Himalajów do zachodnich Chin i Wietnamu.

Pokarm

Zjada zielone części roślin, bulwy, korzonki, owady, larwy, natomiast w mniejszej ilości ziarna.

Rozmnażanie

Podczas widowiskowych godów samce nadymają barwne worki skórne w kształcie śliniaka i bywają agresywne w stosunku do samic. Okres lęgowy trwa przeważnie od kwietnia do maja, wtedy samica znosi od 2 do 6 jaj, które wysiaduje przez 28 dni. Młode nawet już po jednym dniu opuszczają gniazdo, a po kilku dniach latają. Po niespełna miesiącu są już małymi podobiznami dorosłej samicy i usamodzielniają się. Samce pomagają w wodzeniu piskląt. Młode osiągają dojrzałość płciową w wieku 2 lat, choć zdarzają się wyjątki, gdzie potomstwo mają już jednoroczne ptaki.

Długość ciała:
samiec ok. 65 cm, samica ok. 58 cm
Rozpiętość skrzydeł: 68-75 cm
Masa ciała: samiec 1,35-1,45 kg, samica 0,9-1,05 kg





Tragopan temminckii
ang. Temminck's tragopan

Uszak biały

Występuje w wysokogórskich prześwietlonych lasach z gęstym podszytem, zwykle są to skaliste zbocza lasów iglastych i mieszanych do granicy śniegu, na wysokościach 3000-4500 m n.p.m., w pobliżu źródeł wody (zimą zastępuje ją śniegiem). W okresie zimowym łączą się w większe grupy i schodzą do lasów w niższych rejonach. Tak jak wszystkie uszaki samce i samice ubarwione są jednakowo. Samica jest nieco mniejsza od samca i nie posiada ostróg. W okresie lęgowym żyją w parach, przebywając w gęstych zaroślach (często różanecznikowych). W ziemi ryją tylko dziobem, który jest do tego specjalnie przystosowany (jest silny i szeroki). Podczas żerowania, przeważnie rano lub późnym popołudniem, wychodzą na otwartą przestrzeń, ale zawsze blisko krzewów lub ściany lasu. W środowisku naturalnym jest gatunkiem ginącym (utrata siedlisk z powodu wycinki lasów i polowania), choć miejscami bywa jeszcze powszechny. W hodowli łatwo się oswajają i nawiązują kontakt z opiekunem, natomiast w okresie godowym należy uważać, ponieważ niektóre samce bywają agresywne.

Występowanie

Zamieszkuje tereny od wschodniego Tybetu do południowo-zachodniego Junanu, zachodni Syczuan oraz południowy Qinghai.

Pokarm

Żywi się bulwami, korzonkami, nasionami, owadami i ich larwami, jagodami oraz różnymi częściami roślin, w tym młodą korą.

Rozmnażanie

Okres lęgowy trwa od kwietnia do końca czerwca. Kura składa 4-8 jaj i wysiaduje je przez 24-25 dni. Poza okresem rozrodczym tworzą niewielkie rodzinne stada, zimą łączą się w większe grupy. Dojrzałość płciową osiągają w drugim roku życia.

Długość ciała: 86-96 cm
Długość skrzydła: samiec 27,2-39,5 cm, samica 26,5-30,8 cm
Masa ciała: samiec 2,35-2,75 kg, samica 1,45-2,05 kg





Crossoptilon crossoptilon
ang. White eared-pheasant

Uszak siwy

Zamieszkują tereny górskie na wysokości 1500-3800 m n.p.m. w rzadkich lasach sosnowych lub dębowych. Poza lęgami tworzą niewielkie stada, natomiast w okresie rozrodczym łączą się w pary. Są to ptaki monogamiczne, prowadzą naziemny tryb życia, noc spędzają w koronach drzew na wysokości około 4 m. Na uszaki siwe polowano od wieków ze względu na efektowne sterówki, które m.in. zdobiły nakrycia głowy mandarynów (urzędnicy biurokracji w cesarskich Chinach), pióra wysyłane były również do Europy. W hodowli dość szybko się oswajają, zdarzają się przypadki, że podczas karmienia jedzą pokarm z ręki. W ich towarzystwie należy zachowywać się ostrożnie. Dymorfizm jest bardzo słabo widoczny, samiec różni się tylko tym, że jest nieco większy i ma dłuższe oraz bardziej zaokrąglone ostrogi. Ostrogi samicy są prostsze i krótsze lub jest ich pozbawiona wogóle. W naturalnym środowisku nie są zagrożone wyginięciem. Ptaki te są bardzo wrażliwe na stres, który bywa nawet przyczyną zawału serca, np. podczas silnej burzy. Bardzo dobrze znoszą nasze zimy. Długość życia wynosi ponad 20 lat. Nazwa ptaków związana jest z charakterystycznymi piórami, które wyrastając po bokach głowy przypominają uszy.

Występowanie

Bażant ten występuje w południowych Chinach na terenie prowincji Cinghaj oraz w północno-zachodniej części prowincji Syczuan.

Pokarm

Żywią się korzonkami, kłączami, owocami, bulwami, owadami czy mięczakami przekopując podłoże dziobem, podobnie jak robią to olśniaki, zimą natomiast żywią się również pąkami drzew i krzewów.

Rozmnażanie

Okres rozrodczy trwa od kwietnia do końca czerwca. Samce podczas tokowania odchylają głowę do tyłu, w okresie tym bywają bardzo agresywne w stosunku do innych bażantów, jak i ludzi. Samica do ukrytego zwykle pod krzewem dołka składa 5-12 jaj, jedno co drugi dzień. Okres wysiadywania trwa 26-28 dni. Młodymi opiekuje się oboje rodziców. Dojrzałość płciową osiągają już w pierwszym roku życia.

Długość ciała:
samiec 95 cm, samica 90 cm
Długość skrzydła:
samiec 28,5-31,4 cm, samica 28,3-31 cm
Masa ciała: samiec 1,7-2,1 kg, samica 1,45-1,8 kg





Crossoptilon auritum
ang. Blue eared-pheasant

Wieloszpon wietnamski

Zamieszkuje dżungle oraz wilgotne, wiecznie zielone lasy do wysokości 1400 m n.p.m. Nazwa wywodzi się od wyrastających na skokach ostróg, niekiedy w różnych ilościach na każdej z nóg. Podczas tokowania samiec rozpościera ogon w kształcie wachlarza oraz skrzydła, na których znajdują się „pawie oczka". Z tego względu w niektórych krajach ptaki te nazywane są bażantami pawimi. W chwili zagrożenia ratuje się ucieczką biegnąc, w ostateczności podrywa się do lotu. Zagrożeniem dla gatunku jest łowiectwo (mimo zakazów i wprowadzenia obszarów chronionych) i utrata siedlisk spowodowana wycinką lub fragmentacją lasów na potrzeby upraw rolnych, często kawy lub orzecha nerkowca. Wieloszpon wietnamski jest gatunkiem monogamicznym. Samice są mniejsze od samców, trochę ciemniejsze i mają mniej oczek na skrzydłach i sterówkach.

Występowanie

Zamieszkuje południowy Wietnam i Laos oraz południowo-wschodnią część Kambodży.

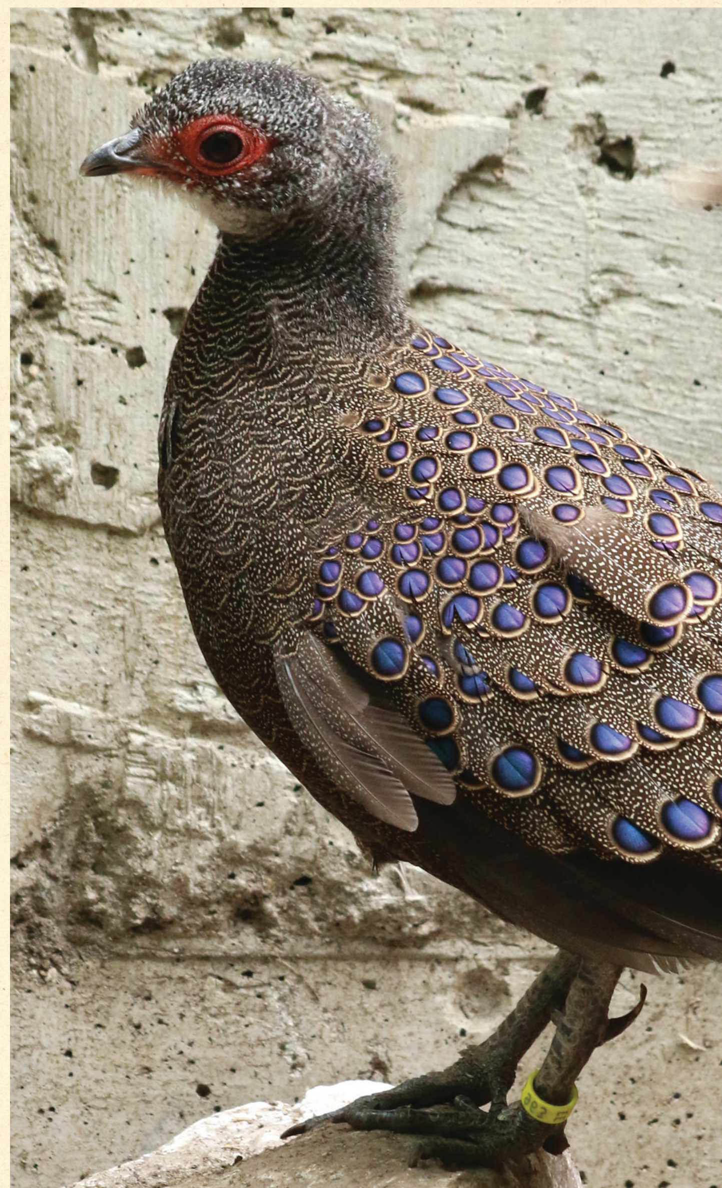
Pokarm

Nasiona, różnego rodzaju drobne owady i ich larwy, ślimaki oraz owoce, zieleniny nie jedzą wcale albo bardzo rzadko.

Rozmnażanie

W środowisku naturalnym sezon rozrodczy trwa niemal cały rok, za wyjątkiem okresu pierzenia. W naszych warunkach klimatycznych kury zaczynają nieść od kwietnia. Samica sama wodzi pisklęta i szuka im pożywienia. Młode ptaki towarzyszą rodzicom do kolejnego lęgu. Samica zwykle pod krzewem lub w gęstych trawach wygrzebuje w ziemi niewielki dołek, który wyściela cienką warstwą liści, do którego składa zwykle 2 jajka. Okres inkubacji trwa 21 dni. Dojrzałość płciową osiąga w drugim roku życia.

Długość ciała:
samiec ok. 55,9 cm, samica ok. 48,3 cm
Długość skrzydła:
samiec 180-200 cm, samica 160-185 cm
Masa ciała: samiec ok. 510 g, samica ok. 397 g





Polyplectron germaini
ang. Germain's peacock-pheasant

Żuraw białoszyi

Żuraw białoszyi preferuje tereny podmokłe, mokradła, okolice bagien, trzęsawiska, brzegi jezior czy szerokie doliny rzeczne sąsiadujące z łąkami czy polami. Często występuje w towarzystwie innych żurawi np. mandżurskich. Samiec jest zwykle większy od samicy. Buduje gniazdo zwykle dużych rozmiarów z różnych traw. W wyglądzie charakteryzuje się gołą, czerwoną skórą wokół oczu. Cechą wyróżniającą go z pośród reszty żurawi jest to, że zadowala się niewielkim obszarem żerowania, gdzie część pokarmu wykopuje dziobem z ziemi. Mimo tego, w celu poszukiwania jedzenia pojawia się również na polach uprawnych.

Występowanie

Zasiedla północno-wschodnią Mongolię, północno-wschodnie Chiny oraz południowo-wschodnią Rosję. Podczas migracji odpoczywa w delcie Żółtej Rzeki, natomiast zimę spędza w dolinie rzeki Jangcy, na Półwyspie Koreańskim i na japońskiej wyspie Kiusiu.

Pokarm

Je owady, nasiona, bulwy roślin wodnych, korzenie, małe zwierzęta.

Rozmnażanie

Samica składa dwa jaja od kwietnia do maja i wysiaduje je na zmianę z samcem przez 28-32 dni. Młode są zagniazdownikami i już kilka dni po wykluciu opuszczają gniazdo będąc pod opieką rodziców co najmniej przez kilka miesięcy. Młode gotowe są do lotu po około 70-75 dniach od wyklucia. Dojrzałość płciową osiągają w wieku 3-4 lat. Samce podczas tokowania podnoszą skrzydła i odrzucają głowę do tyłu wydając przy tym przenikliwe dźwięki, następnie tańczą, kłaniają się, podskakują, biegają, podrzucają patyki lub trawę. Zdarza się nawet, że kilka samców potrafi synchronicznie wykonywać tańce godowe. Mimo tego, że żurawie łączą się w pary na całe życie, toki odbywają każdego roku co zmniejsza agresję, łagodzi napięcia i wzmacnia więź pary. Populacja żurawia białoszyjego stopniowo maleje. Liczba tych ptaków żyjących na wolności wynosi obecnie 4,8-5,4 tys. sztuk. Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest działalność człowieka (rozwój rolnictwa i przemysłu), która ma decydujący wpływ na naturalne środowisko rozmnażania i migracji tego pięknego ptaka.

Długość ciała: 112-125 cm
Rozpiętość skrzydeł: ok. 200 cm
Masa ciała: ok. 5,6 kg





Grus vipio
ang. White-naped crane

Żuraw mandżurski

Drugi pod względem wielkości żuraw żyjący na świecie. Gniazda budują zawsze na ziemi, często w formie kopca złożonego z różnych traw (szczególnie trzciny), otoczonego wodą. Podczas okresu lęgowego żyją w parach, natomiast w pozostałym okresie tworzą stada. Na czubku głowy żurawia znajduje się czerwony płat skóry, który staje się jaskrawy, gdy ptak jest pobudzony, bądź zaniepokojony. Częściowo pierzy się co roku, a całkowite pierzenie przechodzi co 2 lata gubiąc jednocześnie wszystkie lotki i na czas 5-6 tygodni tracąc zdolność latania. Środowiskiem naturalnym żurawia mandżurskiego są trzcinowe łąki, bagna, wilgotne przestrzenie, pola ryżowe, tundra Azji. Spośród wszystkich żurawi jest najbardziej związany z wodą, bardzo lubi brodzić w głębokiej wodzie. We wschodniej Azji jest symbolem wierności, szczęścia, długowieczności i nieśmiertelności. W Chinach uważany jest od setek lat za ptaka świętego, jego posągi można znaleźć w starożytnych świątyniach chińskich. Często jest też motywem zdobniczym plecionych mat, dywanów, porcelany. W Japonii samuraje uczyli się odwagi właśnie od żurawi mandżurskich, które w obliczu ataku przez drapieżnika wydają się być spokojne i niewzruszone. W kulturze japońskiej po dziś dzień jest częstym tematem dzieł sztuki. Żuraw mandżurski znajduje się w logo Japońskich Linii Lotniczych oraz w logo Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie.

Występowanie

Zamieszkuje tereny Niziny Mandżurskiej, czyli obszar północno-wschodnich Chin i południowo-wschodniej Rosji. Zimuje w Korei, wschodnich Chinach, na Tajwanie. Populacja osiadła zamieszkuje wyspę Hokkaido (północna Japonia). W ostatnich dekadach liczba ptaków w Japonii wyraźnie spadła, czego głównym powodem była utrata siedlisk. Na szczęście zaangażowanie w ratowanie tego gatunku w Japonii daje coraz lepsze efekty.

Gatunek jest zagrożony wymarciem. Obecnie na świecie populacja liczy około 2750 sztuk, z czego ok. 1000 sztuk znajduje się w ogrodach zoologicznych. Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest utrata dotychczasowych siedlisk ze względu na rozwój rolnictwa i przemysłu. Na szczęście żurawie mandżurskie dobrze rozmnażają się w niewoli co pozwala stopniowo zwiększać liczbę ptaków w środowisku naturalnym. Wynikiem ochrony żurawia mandżurskiego było powstanie obszarów chronionych. Jednym z takich miejsc jest rezerwat Zhalong (dom żurawi) w północnej Mandżurii. Jest to obszar o powierzchni 210 km^2, w większości całkowicie podmokły, w którym głównym elementem krajobrazu są rozległe trzcinowiska, płytkie zalewy i jedno większe jezioro, gdzie gospodarka prowadzona jest metodami tradycyjnymi. Zohlang jest częścią większego kompleksu bagien Niziny Mandżurskiej, uwidocznia to fakt, że sam rezerwat jest niewielki w porównaniu do reszty obszaru. Powodem takiego stanu rzeczy jest znalezienie pod wielkimi pustkowiami Niziny Mandżurskiej dużej ilości ropy naftowej. W rezerwacie spotkać można jeszcze 5 gatunków: żurawia stepowego, białoszjego, zwyczajnego (występuje w Polsce) oraz dwa gatunki przelotne: białego i białogłowego. W rezerwacie znajduje się również stacja badawcza, w której trwają badania żurawia mandżurskiego oraz znajdują się woliery dla zwiedzających. Hoduje się w nich 15 gatunków żurawi, czyli wszystkie występujące na świecie. Występują tu jeszcze 242 gatunki innych ptaków. Sam rezerwat jest również ważnym punktem odpoczynku migracji ptaków z Syberii, które muszą tędy lecieć, żeby ominąć pustynie środkowej Azji.

Pokarm

Wodne bezkręgowce, ryby, owady, drobne płazy, gady, gryzonie, trzciny, trawy, ryż i inne zboża. Dieta zależna jest również od miejsca i pory roku.

Rozmnażanie

Podczas godów żurawie wykonują bardzo efektowne i widowiskowe ruchy, które były często inspiracją do powstania wielu tradycyjnych tańców w krajach Azji Wschodniej. Samica w kwietniu lub maju składa dwa jaja i wysiaduje je przez 29-34 dni na zmianę z samcem. Z jaj zwykle wykluwa się jedno młode. Pisklęta są zagniazdownikami i po 95 dniach zdolne są już do lotu, ale towarzyszą rodzicom ok. 9 miesięcy. Dojrzałość płciową osiągają po 3-4 latach. Przeciętny wiek żurawia mandżurskiego na wolności wynosi 30-40 lat, natomiast w niewoli niektóre osobniki potrafią dożyć nawet 70 lat. Dlatego jest to jeden z najdłużej żyjących ptaków na świecie.

Długość ciała: 130-150 cm
Rozpiętość skrzydeł: 220-250 cm
Masa ciała: 8-11 kg (maks. 15 kg)



Grus japonesis
ang. Red-crowned crane

Żuraw szary

Duży ptak z bardzo długimi nogami i długą szyją. Samiec jest wyraźnie większy od samicy. Ubarwienie zwykle jasnopopielate, ale sporo ptaków lęgowych ma rdzawo-brązowe grzbiety, ubrudzone podczas wysiadywania w zażelazionej i błotnistej bagiennej wodzie. Gniazduje w rozproszeniu na torfowiskach, w trzcinowiskach nad jeziorami lub rzekami oraz w olsach. Gniazdo to kopiec z roślinności, często w trudno dostępnym i podmokłym terenie. Żurawie szare to długodystansowi migranci (do Polski przylatują pod koniec lutego, a odlatują na przełomie października i listopada). Żurawia charakteryzują widowiskowe tańce godowe, wiosną przeważnie w wykonaniu par gromadzących się często w setki ptaków na zlotowiskach. Wszędzie, gdzie występują żurawie, zawsze są szanowane i podziwiane przez miejscową ludność, często także przedstawiane w tańcu, na malowidłach lub ceramice. Ciągnące po wiosennym niebie klucze żurawi i ich klangor są przez mieszkańców wsi na całym świecie traktowane jako zapowiedź wiosny.

Pokarm

Zjadają rośliny, nasiona, stare ziemniaki, owady, mięczaki, rzadziej gryzonie.

Występowanie

Skandynawia, północno-wschodnia Europa, azjatycka część środkowej Rosji po Zabajkale i Daleki Wschód, a także wyspowo Turcja i rejony Kaukazu. Populacja europejska zimuje we Francji, na Półwyspie Iberyjskim oraz w północnej i wschodniej Afryce, a azjatycka na Bliskim Wschodzie, Indiach i na wschodzie Chin. W Polsce żurawie występują na terenie całego kraju, za wyjątkiem południowej, górzystej jego części. Ich liczebność ciągle wzrasta, głównie na północy oraz zachodzie.

Rozmnażanie

Żurawie przystępują do lęgów już w marcu, gdy zdarzają się jeszcze nawroty zimy. Samica składa zwykle dwa jaja, rzadko jedno lub trzy, i wysiaduje je na zmianę z samcem przez 28-31 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo kilka dni po wykluciu i są otoczone opieką rodziców aż do jesieni. Lotność osiągają po 65-70 dniach, a dojrzałość płciową w wieku 4-6 lat. Wśród piskląt występuje wysoki współczynnik wzajemnej agresji, który często skutkuje śmiercią jednego z młodych. Ciekawostką jest, że u dorosłych ptaków podczas wodzenia piskląt następuje wymiana lotek, które wypadają niemal jednocześnie (całkowite pierzenie odbywa się co 2-4 lata). W wyniku tego ptaki tracą lotność, a odzyskują ją po kilku tygodniach, gdy młode także uzyskują zdolność latania. Ma to związek z potrzebą opiekowania się pisklętami. Gdyby dorosłe ptaki latały w okresie wodzenia piskląt, spłoszone mogłyby nadmiernie się od nich oddalić.

Długość ciała: 96-119 cm
Rozpiętość skrzydeł: 180-222cm
Masa ciała: 4,5-6 kg





Grus grus
ang. Common crane


Zwierzę-
ta w mini

ZOO

Zwierzęta bliżej człowieka

Czubatka polska brodata miniaturowa

Jest jedną z najstarszych ras kur pochodzących z Polski. Ptaki te pierwotnie przybyły prawdopodobnie z południowej Rosji, skąd razem z ludami koczowniczymi przywędrowały na tereny naszego kraju. Następnie trafiły również do Włoch, Niemiec, Holandii i Anglii. W trzech ostatnich krajach zostały uszlachetnione. Bardzo chętnie hodowane były w Polsce, stanowiąc jednocześnie nieodłączny element krajobrazu na wsiach i we dworach. Przodkowie tej rasy występują do dzisiaj w niewiele zmienionej formie pod nazwą: czubatka staropolska, niestety jest już ich niewiele. Wersja miniaturowa została wychodowana w Anglii pod koniec XIX w. Dawniej przez setki lat wszystkie kury czubate w całej Europie nazywane były „polskimi". Zmieniło się to podczas kongresu hodowców w Dreźnie w 1869 r., kiedy Polski nie było na mapie świata. Przegłosowano wówczas, że wszystkie rasy kur czubatych powinny mieć swoje nazwy. Natomiast te odmiany, które posiadają czub, brak grzebienia i brodę nazwano *Paduaner*, czyli kury padewskie, dlatego jeszcze czasem spotkać można taką nazwę. Mimo tej próby zmiany, kierowanej być może interesem politycznym, kury te na całym świecie (z wyjątkiem kilku krajów) nazywane są nieprzerwanie czubatkami polskimi.

Czubatka polska jest typową rasą wystawową, bez większego znaczenia w gospodarce. Są to ptaki łagodne, czujne i dosyć płochliwe, ale wyróżniające się sporym temperamentem. Z zewnątrz charakteryzuje je przede wszystkim, jak sama nazwa wskazuje, dość duży czub z piór na głowie, brak grzebienia, wąsy i broda (istnieje również odmiana bezbroda). Ze względu na bogate upierzenie bardzo dobrze przystosowana jest do środkowoeuropejskich warunków klimatycznych, należy tylko pamiętać, że rasa ta źle znosi wilgoć. Występuje w ubarwieniu białym, czarnym, złotym, srebrnym, niebieskim, jastrzębiatym, żółto-białym, biało-złotym i kuropatwianym. Pojawiło się jeszcze klika odmian barwnych, ale nie zostały jeszcze uznane.

Podstawowym pokarmem dla czubatek jest pszenica i specjalny granulat dla kur, a dla uzupełnienia diety cyklicznie należy podawać marchew, cebulę, dynię, jabłka, zielonkę i wodę do picia z witaminami.

Zalicza się je do ras typu lekkiego o szlachetnym i eleganckim wyglądzie. Pod względem wielkości dzielą się na standardowe i miniaturowe. W wersji standardowej samiec waży w przedziale 2-2,5 kg, a samica 1,5-2 kg i znosi około 120 jaj rocznie. W odmianie miniaturowej masa samca wynosi ok. 0,9 kg, a samicy 0,8 kg, składającej rocznie ok. 100 jaj. Od kilkunastu lat popularność czubatek w Polsce nieustannie wzrasta, do czego przyczynił się, dzięki wielu staraniom, Klub Czubatki Polskiej.







Koza karłowata

Kozy karłowate, zwane również miniaturowymi, pochodzą z Azji, gdzie zostały udomowione około 10 tys. lat temu. Stamtąd przywędrowały przez Egipt do Afryki Zachodniej i Centralnej, gdzie zamieszkiwały lasy tropikalne i wilgotne stepy. Jest to rasa wszechstronnie użytkowa z przeznaczeniem na mleko i mięso. Wysuszone odchody używano także jako materiał opałowy. Rasa ta jest wytrzymała i odporna na zmienne warunki klimatyczne. Ze względu na bardzo łagodny temperament oraz łatwą hodowlę coraz częściej spotyka się je w gospodarstwach agroturystycznych i w chowie amatorskim, można również bez obaw przebywać między nimi na wybiegu. Przy tym są aktywne, chętne do zabawy i bardzo ciekawskie. Wysokość w kłębie wynosi 40-50 cm, waga ok. 25 kg. Mają bardzo krótkie rogi, zdarzają się również osobniki bezrogie. Występuje w wielu odmianach barwnych. Charakteryzuje się dużą zdolnością przystosowawczą oraz bardzo dobrym wykorzystywaniem pokarmu, dzięki czemu można hodować je w trudnych warunkach oraz na terenach ubogich w roślinność. Bardzo dobrze sprawdzają się jako nauralne kosiarki terenów trawiastych, bądź nieużytków.

W karmieniu stosuje się głównie siano, owies oraz gotowy granulat przygotowany specjalnie dla kóz. Należy również pamiętać o świeżej wodzie oraz lizawkach solnych.

Ciąża u kóz karłowatych trwa około 5 miesięcy, a rodzą się przeważnie bliźnięta. Dojrzałość płciową osiągają już przed osiągnięciem pierwszego roku życia. Przeciętny wiek kozy karłowatej wynosi 10-15 lat. W środowisku naturalnym już nie występuje. Ciekawostką jest fakt, że to właśnie koza, przez swoją ciekawość, odkryła krzak dziko rosnącego kawowca na pastwiskach w starożytnej Etiopii.





Koza karpacka

Koza karpacka jest rasą polską, wszechstronnie użytkową z przeznaczeniem głównie na mleko, które wykorzystywano również do wyrobu serów, oraz mięso. W latach 30. ubiegłego wieku były jeszcze powszechnie hodowane na Pogórzu Karpackim. Z biegiem lat w górach zaczęły pojawiać się nowe, wydajniejsze rasy powodując stopniowy zanik występowania kóz karpackich. W 2005 r. odnaleziono ostatnie dwa gospodarstwa, w których jeszcze hodowano kozy karpackie. Odkupiono je wraz z przychówkiem i umieszczono w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego w Odrzechowej w celu odtworzenia rasy. W 2006 r. dołączyło do stada jeszcze 9 kóz i 1 kozioł, które przybyły z Ogrodu Zoologicznego we Wrocławiu. Dzięki tym staraniom w 2012 r. liczba matek w stadzie wynosiła 40 sztuk. Kozy te charakteryzują się dużą odpornością, zdrowotnością, długowiecznością oraz bardzo dobrą plennością. Potrafią doskonale dostosować się do trudnych warunków środowiskowych, na pastwisku wystarczy im wiata, która uchroni je przed wiatrem i deszczem.

Nie są wybredne. Do karmienia wykorzystuje się zielonkę, siano, marchewkę, granulat dla przeżuwaczy, gnieciony owies czy suchy chleb.

Obie płcie posiadają rogi, u kozłów wyrastają potężne i rozłożyste z wyraźnym spiralnym skrętem, natomiast u kóz są cienkie i zagięte ku tyłowi. W okresie 8 miesięcznej laktacji dają około 400-500 kg mleka o zawartości 4% tłuszczu. Jest to wynik o 50-60% mniejszy w porównaniu do tzw. ras szlachetnych, np. rasa saaneńska, toggenburska, alpejska francuska, biała szlachetna niemiecka czy krajowa rasa biała uszlachetniona. Mleko kozie uchodzi za bardzo zdrowe, podaje się je dzieciom, używane jest również jako lek przy różnego rodzaju chorobach płuc. Plusem jest fakt, że w mleku tym charakterystyczny kozi zapach jest prawie niewyczuwalny. Według przyjętego wzorca rasy wysokość w kłębie kóz wynosi 45-55 cm, natomiast u kozłów waha się w przedziale 55-60 cm, przy masie samic 40-45 kg, a samców 45-50 kg. Charakteryzują się białym umaszczeniem, półdługą sierścią dorastającą u kozłów do 30 cm długości, a u kóz 20 cm, długą brodą i grzywą. Zimą okrywa poprzerastana jest włosem puchowym. Odmiany barwne występują powszechnie w Rumunii, na Słowacji i Ukrainie.

Ciąża u kóz wynosi około 150 dni. Nowonarodzone koźlęta już po kilkunastu minutach są w stanie wstać o własnych siłach, utrzymując się ledwo na nogach, instynktownie, w pierwszej kolejności szukają mleka u matki. Po jednym dniu są już bardzo sprawne. Dojrzałość płciową osiągają w pierwszym roku życia, z zastrzeżeniem, że waga ich musi wynosić 75% masy kozy dorosłej. Niegdyś, szczególnie w okresie wojennym, kozy ratowały ludzi przed śmiercią z niedożywienia. Przy skromnym i niewybrednym posiłku koza potrafi dać około jednego litra tłustego i pożywnego mleka dziennie.







Koza syryjska

To typowa rasa kóz użytkowych, pochodząca jak wszystkie inne, od kozy bezoarowej, którą hodowano dla mleka, mięsa i skór. Występuje na rozległym obszarze wschodnich krajów śródziemnomorskich takich jak Izrael, Jordania, Syria, Liban, Egipt, Iran, Irak oraz na Półwyspie Arabskim, nie wliczając już ras lokalnych, różniących się od podstawowego typu, które zamieszkują chociażby północną część Afryki. Są to kozy o długiej sierści, zwisających uszach, umaszczone w przeważającej części na czarno, ale zdarzają się typy z niewielkimi obszarami białymi, głównie na nogach, podbrzuszu, uszach i pysku. Samiec wyróżnia się rozłożystymi, spiralnie zakręconymi rogami sięgajacymi ok. 50 cm i wysokością w kłębie do 65 cm. Natomiast samica posiada rogi zagięte do tyłu o długości ok. 30 cm i mierzy 55-60 cm. Waga kozłów waha się między 35-40 kg, kóz natomiast w przedziale 30-35 kg. Ciąża u kozy syryjskiej trwa 5 miesięcy, czego owocem są 1 lub 2 koźlęta. Charakteryzują się dużą łagodnością i są niezwykle towarzyskie. Świetnie znoszą nasze warunki klimatyczne. Kozy te bardzo dobrze czują się w towarzystwie innych zwierząt, chociażby osłów, owiec, lam, bydła czy kuców.

Zjada zielonkę, siano, marchewkę, granulat dla przeżuwaczy, gnieciony owies czy suchy chleb.





Królik domowy

Pochodzi od dzikiego królika europejskiego (*Oryctolagus cuniculus*). Jego naturalnym terenem występowania była Europa i Afryka Północna. Zaliczany jest do zajęczaków, jednak czasem mylnie klasyfikowany do gryzoni. Udomowiony został w Hiszpanii, skąd trafił później na tereny cesartwa rzymskiego. Rzymianie od I w. p.n.e. hodowali dzikie króliki dla mięsa i futra na specjalnie przygotowanych obszarach zwanych laporariami (były to duże tereny porośnięte zaroślami i otoczone murem). Istnieje również pogląd, że rzeczywiste oswojenie królików rozpoczęto w średniowieczu w opactwach, gdzie po raz pierwszy użyto klatek do ich hodowli. Zauważono, że bardzo dobrze rozmnażają się w niewoli, dlatego trzymano je w coraz mniejszych pomieszczeniach. Od XVI w. popularność chowu królików znacznie się rozwinęła. Starano się uzyskać nowe rasy charakteryzujące się większą wagą i spokojniejszym zachowaniem. Pod koniec XVIII w. pojawiły się króliki długowłose (w celu uzyskania wełny), takie jak angory i barany, czyli króliki z oklapniętymi uszami. Hodowla królików dla towarzystwa zaczęła się w XIX w., wtedy to powstały również rasy miniaturowe. Obecnie wykorzystywane są również w laboratoriach do celów medycznych, takich jak produkcja szczepionek czy przeciwciał. Badania te przyczyniają się też do zapobiegania wielu groźnych chorób, takich jak m.in. nowotwory i cukrzyca.

Króliki charakteryzują się długimi uszami, które umożliwiają im lepszy słuch oraz biorą udział w termoregulacji ciała. Oczy przystosowane są do widzenia nawet w ciemnościach, do tego mają również bardzo dobry węch. Ciekawostką jest, że u królików dwa górne siekacze nie są ustawione obok siebie tylko jeden za drugim. Siekacze dolne i górne ciągle rosną, dlatego ścierają się wzajemnie. Ich podstawowym pokarmem jest siano i powinny mieć do niego dostęp całą dobę. W ciągu dnia potrafią żerować 60-80 razy, a czas posiłku trwa około 1 minuty. Dieta uzupełniana może być owsem, warzywami okopowymi, m.in. marchewką, specjalnym granulatem, a w sezonie zielonką, kapustą, czasem gałązkami drzew i krzewów owocowych. Należy pamiętać o tym, żeby miały zawsze świeżą wodę. W razie niebezpieczeństwa tylnymi łapami uderzają o ziemię, a następnie szybko chowają się do nory o głębokości nawet 3 m. Króliki żyją od 6 do 8 lat. Dojrzałość płciową osiągają już w wieku 4-8 miesięcy. Ciąża trwa 31-32 dni. Młode rodzą się nieowłosione i ślepe, sierść zaczyna im wyrastać po 3 dniach, a oczy otwierają po 10-12 dniach. W tej chwili na świecie wyróżnia się ponad 100 ras królików. Najmniejsze nie ważą nawet 1 kg, natomiast największą żyjącą rasą na świecie jest Flemish Giant - olbrzym belgijski ważący ponad 9 kg, czasem jego masa dochodzi nawet do 11 kg.

Introdukowane zostały w wielu miejscach na świecie. W Australii i Nowej Zelandii stanowiły w pewnym momencie prawdziwą plagę, ponieważ nie posiadały tam naturalnych wrogów i bardzo szybko się rozmnożyły.







Kuc szetlandzki

Są to niewysokie koniki mierzące do 107 cm wzrostu w kłębie (jedna z najmniejszych ras kuców na świecie), które zamieszkują Wyspy Szetlandzkie, tereny położone na północ od Wielkiej Brytanii. Uważa się, że rasa pochodzi w prostej linii od kuca celtyckiego, a jej historia sięga 2500 lat wstecz. Kuce szetlandzkie uległy procesowi skarłowacenia w wyniku surowych warunków klimatycznych w jakich żyły przez setki lat. Niegdyś wykorzytywane były w kopalniach, transporcie i w pracach na roli. W 1847 r. wydano zakaz zatrudniania dzieci i kobiet w górnictwie, wówczas nastąpił wzrost roli kuców szetlandzkich w kopalniach. Zwożono je na dół i już nie wracały na powierzchnię. W 1957 r. w górnictwie pracowało ich jeszcze 11 tys. Wypas ich od wieków odbywa się cały rok na dworze, bez stajni, czasem jedynie szukają schronienia od silnego sztormowego wiatru. W trudnych warunkach klimatycznych i bytowych rodzą się, żyją i umierają pod gołym niebem. Dzięki temu są bardzo silne, wytrzymałe, odporne na choroby i długowieczne. W procesie ewolucji nabrały umiejętności magazynowania zapasów tłuszczu. Mimo niskiego wzrostu są w stanie przewieźć jeźdźca o wadze przeciętnego mężczyzny na dystansie 30 km. Nie sprawiają żadnych kłopotów w hodowli, uchodzą za bardzo tanie w utrzymaniu, ich wymagania żywieniowe nie są duże, ale mają ogromny apetyt. Oprócz tego wyróżniają się cierpliwym, spokojnym i łagodnym charakterem. Z powodu szeregu zalet kuce szetlandzkie wybierane są przez początkujących jeźdźców (głównie dzieci). Wiele światowej sławy gwiazd w jeździectwie zaczynało swoją naukę od tych właśnie koników. Przez dorosłych używane są również w sportach zaprzęgowych. Wykorzystywane są także jako zwierzęta do towarzystwa. Żyją ponad 25 lat.

W 1890 r. założono w Wielkiej Brytanii księgę stadną, w której rejestrowane są wszystkie rasowe kucyki szetlandzkie, natomiast sto lat później powstał Międzynarodowy Komitet ds. Hodowli Kuców Szetlandzkich, koordynujący hodowców na całym świecie, którego członkiem jest również Polskie Towarzystwo Kuców Szetlandzkich.







Kura hamburska

Jest to jedna z najstarszych ras kur. Do jej powstania przyczynili sie hodowcy z Niemiec, Holandii, Anglii i Włoch, gdzie znajdują się źródła opisów tej rasy z XVI w. Wiele opisów wskazuje również, że pochodzą z Turcji, a stamtąd dotarły do Niemiec, gdzie otrzymały nazwę. Z portu w Hamburgu zostały przewiezione do Anglii, tam również powstała pod koniec XIX w. wersja miniaturowa. Trudno jest dzisiaj ustalić, z którego konkretnie kraju pochodzi ta ciekawa rasa. Koguty w swym upierzeniu są bardzo podobne do kur.

Początkowo trzymane były jedynie dla użyteczności nieśnej, która wynosi około 160 jaj w ciągu roku, potem doceniono ich elegancki i szlachetny wygląd. Jednocześnie w budowie są drobne oraz lekkie. Kury hamburskie charakteryzują się tym, że są bardzo żywe i aktywne, do tego wytrzymałe i zahartowane. Jeżeli posiadają dostęp do swobodnego wybiegu niosą się dość regularnie i są bardzo płodne.

Karmić można je zielonkami, nasionami zbóż, kukurydzy czy specjalnie przygotowanym, kompleksowym granulatem. Niewątpliwie jest to rasa posiadająca wiele zalet gospodarskich. Masa kogutów wynosi 2-2,5 kg, natomiast kur 1,5-2 kg. Występuje w wielu odmianach barwnych, ale najpopularniejsza jest srebrna, czarno nakrapiana.





Kura minorka

Nazwa wywodzi się od hiszpańskiej wyspy Minorki. Rasa powstała w wyniku krzyżowania hiszpańskich kur wiejskich. Jest to bardzo stara rasa kur ogólnoużytkowych, w 1910 r. powstała ich miniaturowa odmiana. Występują w upierzeniu białym i czarnym. Wyróżniają się bardzo dobrą nieśnością, która wynosi około 170 jaj w roku. Jaja są duże, a skorupki mają białą barwę. W wyglądzie kur uwagę przyciągają duże, owalne zausznice, w kolorze śnieżnobiałym, które pięknie kontrastują z czysto czarnym upierzeniem. Ta ozdoba wyróżnia je na tle innych ras.

Minorki charakteryzują się żywym temperamentem i skłonne są do niezgody, rzadko siadają do lęgów, ale jeśli wyklują się pisklęta to opiekują się nimi bardzo dobrze. Ponadto jest to rasa dość nieufna i płochliwa, odporna na zmienne warunki pogodowe. Koguty osiągają masę 2,5-3,5 kg, natomiast kury 2,2-3 kg.

W żywieniu głównym składnikiem powinny być ziarna zbóż (z wyłączeniem żyta, które nie jest polecane ze względu na zmniejszenie strawności pokarmu), otręby, zielonka oraz warzywa, takie jak marchewka czy gotowane ziemniaki. W hodowli wymagają spełnienia pewnych warunków. Kurnik powinien być ocieplony, a temperatura zimą nie może spadać poniżej zera stopni, ponieważ mogą odmarznąć im grzebienie i zausznice, co niewątpliwie niekorzystnie wpłynie na ich wygląd. Dobrze jest również zapewnić im dużo otwartej przestrzeni, ponieważ lubią ruch, dzięki któremu nabierają sił. Ze względu na wymagania minorki nie należą do najłatwiejszych w hodowli.





Osioł domowy

Osioł został udomowiono około 6000 lat temu w Dolinie Nilu, skąd dotarł do krajów arabskich i Azji Mniejszej. Obecnie hodowany jest na całym świecie jako zwierzę juczne, pociągowe, pod wierzch (głównie w słabo rozwiniętych krajach), a od niedawna także do onoterapii (odmiana hipoterapii). Jest zwierzęciem terytorialnym. Wyróżnia się spokojnym charakterem, jest przyjazny, ostrożny, inteligentny, ciekawski, czasem bywa uparty, ale mimo wszystko chętny do nauki. Jego upór wynika często też ze zdolności przewidywania, ponieważ zwierzę to ma bardzo dobrą pamięć, poza tym przeładowany, dbając o własne zdrowie, bezpieczeństwo i komfort nie pójdzie dalej dopóki nie zostanie częściowo odciążony. Na zachowanie osła należy uważać tylko w czasie ruji, ponieważ może wtedy być agresywny. Samce w tym czasie głośno ryczą demonstrując swoją przewagę.

Ciąża u osłów trwa 12 miesięcy, miesiąc dłużej niż u koni. Samica rodzi zwykle jedno źrebię, które karmi przez 6-9 miesięcy. Młode powinno towarzyszyć matce około roku, wcześniejsze odłączenie źrebiąt jest przyczyną późniejszych kłopotów przy układaniu i problemów ogólnowychowawczych. Dojrzałość płciową osiągają po upływie 2-2,5 lat. Osioł jest zwierzęciem niezwykle wytrzymałym i odpornym na niekorzystne warunki bytowe. Bardzo dobrze znosi upały i brak wody, poza tym ma niskie wymagania pokarmowe. Odżywia się głównie trawą, korą, gałęziami drzew i krzewów. W hodowli jadłospis uzupełniany jest sianem, słomą, specjalnym granulatem i lizawkami solnymi. Umaszczenie osła zależne jest od rasy, podobnie jak wysokość w kłębie, która waha się od 80 do 150 cm. Według danych z 2006 r. całkowita liczba światowej populacji osła domowego wynosi 41 mln, zawiera się w niej ponad 180 ras, z czego najwięcej hoduje się ich w Azji, Afryce, Ameryce Południowej i na Karaibach.

Żyjący jeszcze w stanie dzikim osioł afrykański (*Equus africanus*), którego liczbę szacuje się na około 200 osobników, zamieszkuje obszary pustynne i półpustynne. Wyróżnia się dwa podgatunki, do których należy osioł somalijski (*Equus africanus somalicus*) występujący na Półwyspie Somalijskim i w Etiopii oraz osioł nubijski (*Equus africanus africanus*) zamieszkujący Egipt i Sudan. Trzeci już wymarły podgatunek *Equus africanus atlanticus* żył w Afryce Północnej. Osły na wolności żyją w stadach liczących 10-15 osobników, na czele których stoją zwykle najbardziej doświadczone oślice. Zamieszkują głównie górskie pustynie i półpustynie. W warunkach naturalnych dożywają ok. 28 lat, w niewoli natomiast mogą osiągnąć wiek nawet 45 lat.

Mięso z osła wykorzystywane jest jako tradycyjny, podstawowy składnik salami, jednak w ostatnim czasie zaprzestaje się hodowli osłów w tym celu. Obecnie głównym składnikiem salami jest wieprzowina, wołowina i dziczyzna.

Ze skrzyżowania ogiera osła i klaczy konia rodzi się muł, natomiast oślicy i ogiera konia – osłomuł.

Bardzo długa obecność osła przy człowieku znalazła swoje odzwierciedlenie również w literaturze, gdzie stał się wdzięcznym bohaterem bajek, książek czy powiedzeń.



Owca wrzosówka

Wrzosówka jest owcą, która pochodzi bezpośrednio od muflona. Jest jedną z najstarszych polskich ras owiec, której początki sięgają XVIII w. (tereny północno-wschodnie). W przedwojennej Polsce było ich jeszcze 1,5 mln, łącznie z mieszańcami, w 1955 r. trzymano już tylko 120 tys. sztuk. Spowodowane było to pojawnieniem się ras większych i wydajniejszych, z powodu czego w 1970 r. zostało zaledwie 500 sztuk owiec tej rasy. Zdecydowano się wówczas rozpocząć jej ratowanie. Z pozostałych osobników zebrano stado, które połączono z osobnikami z Instytutu Zootechniki w Balicach składające się ze 160 owiec i 27 tryków. Następnie umieszczono je w gospodarstwie Instytutu w Czechnicy pod Wrocławiem, gdzie do 1990 r. udało się odchować 2037 matek. Później nastąpiło niestety załamanie hodowli, podobnie jak rynku owczarskiego, i w 1994 r. było już tylko 910 owiec. Według danych z 2005 r. liczba wrzosówek wynosi 1838 sztuk.

Samce (tryki) posiadają rogi szeroko rozstawione i skręcone podobnie jak u muflona, natomiast samice (maciorki) nie mają ich wogóle lub wyrastają im niewielkie, zaledwie kilkucentymetrowe różki. Wrzosówki są drobne, mają cienkie kości i wysokie nogi. U rasy tej obserwuje się charakterystyczne zmiany ubarwienia. Młode owieczki są koloru czarnego, ale z biegiem czasu jaśnieją. W wieku 3-6 miesięcy biały włos puchowy przerasta czarną okrywę zwaną rdzeniową i siwieją. Dorosłe owce pokryte są wełną dwuwarstwową. Posiadają ciemne włosy na nogach, głowie i ogonie, reszta umaszczenia jest popielata. Strzyżenie przeprowadza się jeden lub dwa razy do roku. Wełna wykorzystywana jest najczęściej w rękodzielnictwie. Większą wartość ma skóra tych owiec, ponieważ jest lekka i pokryta bardzo gęstym włosem. Mięso ma doskonały smak przypominający sarninę. Bardzo dobrze sprawdzają się również w gospodarstwach agroturystycznych, obok walorów estetycznych, są bardzo towarzyskie, użytkuje się je również jako żywe kosiarki. Przejawiają dużą odporność na choroby i są mało wymagające w żywieniu.

Ciąża u wrzosówek trwa 5 miesięcy, a ponad 70% to porody bliźniacze. Jagnięta są bardzo żywotne i odporne na warunki atmosferyczne, zaraz po wylizaniu potrafią bardzo szybko wstać i pobrać pierwszy pokarm (siarę). Należy chronić je przed wilgocią, deszczem i dużym wiatrem, natomiast mróz i śnieg nie są im straszne. Matki charakteryzuje duża opiekuńczość. Dojrzałość płciową osiągają już w 6-7 miesiącu życia. Pełny rozwój następuje w wieku 2 lat. Ciekawostką jest, że u wrzosówek porody mogą przypadać o każdej porze roku, ale najlepsze wyniki osiąga się kryjąc je od sierpnia do listopada. Potomstwo wydają zwykle dwa razy w roku. Samce osiągają wagę w przedziale 45-55 kg, samice 35-42 kg.







Perlica

Perlice, nazywane zwyczajowo perliczkami, pochodzą z Afryki. Obecnie zamieszkują Afrykę i Półwysep Arabski, natomiast introdukowane zostały na Madagaskarze, Karaibach, Australii i Nowej Zelandii. Ptaki żyjące w naturze wyróżniają się bardzo dobrym przystosowaniem do trudnych warunków środowiskowych, potrafią z powodzeniem przetrwać okresowy brak wody. Występują na terenach przypominających sawannę porośniętą krzewami i pojedyńczymi drzewami oraz obszary rolne poprzecinane kępami krzewów i drzew. Poza okresem lęgowym żyją w stadach liczących nawet 25 osobników. Noc spędzają, podobnie jak bażanty, na drzewach. Obecnie populacja perlic żyjących w naturze jest stabilna.

Udomowione zostały około 2000 lat temu i nadal występują u nich cechy ptaków dziko żyjących. Latają słabo i niechętnie, ale za to są dobrymi biegaczami, w ciągu jednego dnia potrafią przebyć około 5 km. Do hodowli trafiły ze względu na ładne upierzenie, co doceniają hodowcy ptaków ozdobnych, bardzo dobrej jakości mięso oraz smaczne jaja. Chociaż u ptaków tych nieśność, która trwa przez 6-8 miesięcy, nie jest duża i wynosi 70-140 sztuk, proces ten utrzymuje się nawet do 7 lat. Pierwsze jajka składają dopiero w wieku 28-42 tygodni. Często trzymane są w gospodarstwach przydomowych i agroturystycznych. Wśród perlic występuje kilka odmian różniących się barwą upierzenia. Najczęściej występującymi są białe, perłowe oraz ciemnoszare z białymi plamkami, czyli takie jak u dziko żyjących ptaków. Zdarzają się również mutacje niebieskie, brązowe, czarne oraz żółte. Dorosły samiec waży ok. 1,5 kg, samica niewiele mniej - 1,2 kg. Samca możemy odróżnić po większym hełmie kostnym wyrastającym na czubku głowy. Dziko żyjące ptaki w okresie lęgowym dobierają się w pary, u odmiany udomowionej jeden samiec poradzi sobie z kilkunastoma kurami. Samice składają od 10-20 jaj i wysiadują je przez okres 26-28 dni. Młode dojrzałość płciową osiągają już w pierwszym roku życia.

W naturalnym środowisku odżywiają się nasionami, pędami, owocami oraz bezkręgowcami (owady, pajęczaki, ślimaki). Są to ptaki bardzo płochliwe, natychmiast reagują, gdy w ich otoczeniu pojawia się nieznany bodziec czy zbliżający się drapieżnik. Objawia się to głośnym skrzeczeniem, którym alarmują całą okolicę. Na wolności dożywają 10-12 lat.







Świnia maskowa

Świnia maskowa wyhodowana została w Chinach, a dokładnie w części południowo-wschodniej, niedaleko Jeziora Taj, wokół którego powstało kilka odmian różniących się wyglądem. Z tego względu nazywana jest również świnią Tajhu co w języku chińskim znaczy dosłownie Jezioro Taj. Nazywana jest także świnią Meishan, ponieważ najpopularniejszą w Europie odmianą jest ta pochodząca z regionu Meishan. Uznana została za najstarszą rasę świni domowej na świecie, w niezmienionej formie liczy 400 lat, pochodzi od dzika azjatyckiego.

Świnie maskowe charakteryzuje ciemne ubarwienie, które stanowi ochronę przed promieniowaniem UV, zwisające długie uszy, duża głowa oraz silnie pofałdowana skóra na pysku. Jest to gatunek o nieprzeciętnej urodzie i inteligencji, wzbudzający pozytywne emocje wśród zwiedzających. Bardzo przywiązują się do opiekuna, są bardzo łagodne i stanowią idealne towarzystwo dla dzieci. Zyskuje coraz większe grono sympatyków, trzymana bywa jako zwierzę domowe w wielu miejscach na świecie. Ciekawostką jest fakt, że reagują na ludzki głos, dlatego można je nauczyć niektórych zachowań. Jest jedną z najplenniejszych ras, w jednym miocie potrafi mieć nawet 18 prosiąt. Dojrzałość płciową osiągają już w 3 miesiącu życia, a ciąża trwa 115 dni. Masa dorosłych osobników waha się od 50 do 100 kg, natomiast wysokość w kłębie wynosi około 57 cm. Odżywiają się praktycznie wszystkim: jęczmieniem, otrębami ryżowymi, odpadkami kuchennymi, trawami, chwastami, wodorostami i roślinnością bagienną. W Europie najczęściej karmione są śrutem jęczmiennym, trawami, chwastami czy specjalnie przygotowanym granulatem. W mniejszych ilościach można podawać również buraki, parowane ziemniaki, warzywa, owoce, odpady spożywcze i kiszonki, jednak przez taki pokarm świnie te łatwo się zatuczają.





Zielononóżka kuropatwiana

Jest to polska rasa kur w typie ogólnoużytkowym, która została wyhodowana na przełomie XIX i XX w. Jednolity wzorzec rasy ustalono podczas pierwszego zjazdu Koła Hodowców Zielononóżek w 1921 r. Nazwa pochodzi od oliwkowego koloru nóg tych ptaków. Zwana jest również kurą galicyjską lub polską. W czasach zaborów gospodarz trzymający zielononóżki wyrażał w ten sposób swój patriotyzm. W latach 60. ubiegłego wieku stanowiła około 30% pogłowia drobiu w Polsce. Później zaprzestano hodowli ze względu na spopularyzowanie ferm wielkostadnych, bez wybiegu, do których zielononóżki nie były przystosowane. Zostawiono około 1000 sztuk w tzw. hodowli zachowawczej. Zielononóżki nie mają wysokich wymagań hodowlanych i bardzo dobrze czują się na świeżym powietrzu. Charakteryzują się przede wszystkim dużą nieśnością (150-180 jaj rocznie) i smacznym mięsem, przy jednocześnie niewielkich wymaganiach pokarmowych oraz przy dużej samodzielności w wyszukiwaniu pokarmu, bardzo dużą odpornością na choroby i niskie temperatury. Od kilku lat przeżywa renesans, stała się bardzo popularną rasą w chowie wolnowybiegowym i gospodarstwach agroturystycznych. Wielką zaletą jaj znoszonych przez zielononóżki są wysokie wartości odżywcze oraz o 30% niższa zawartość cholesterolu w porównaniu do jaj kur innych ras. Należy pamiętać, że nie nadaje się do chowu masowego, ponieważ w stadach większych niż 50 sztuk może dochodzić między kurami do kanibalizmu i wydziobywania piór (pterofagia). Najlepszym pokarmem dla tych kur są młode zielonki z koniczyny, pokrzywy czy lucerny, ale również buraki pastewne, cukrowe, marchew, parowane ziemniaki, ziarna zbóż, kukurydzy, śrut z owsa, otręby pszenne czy specjalny granulat dla drobiu. Koguty ważą 2,2-2,7 kg, natomiast kury 1,8-2,3 kg. Dojrzałość płciową osiągają już w wieku sześciu miesięcy, od tego czasu zaczynaja się nieść.






Dino
zaury


Olbrzymy sprzed milionów lat

Bra chio sau rus

BRACHIOZAUR



Di
me
trodon



Diplodocus



DIPLODOK


Diplo
do
cus
DIPLODOK

Igu ano don

IGUANODON



Igu
anodon



IGUANODON

Carnotaurus

KARNOTAUR





KENTROZAUR

Mamenchisaurus



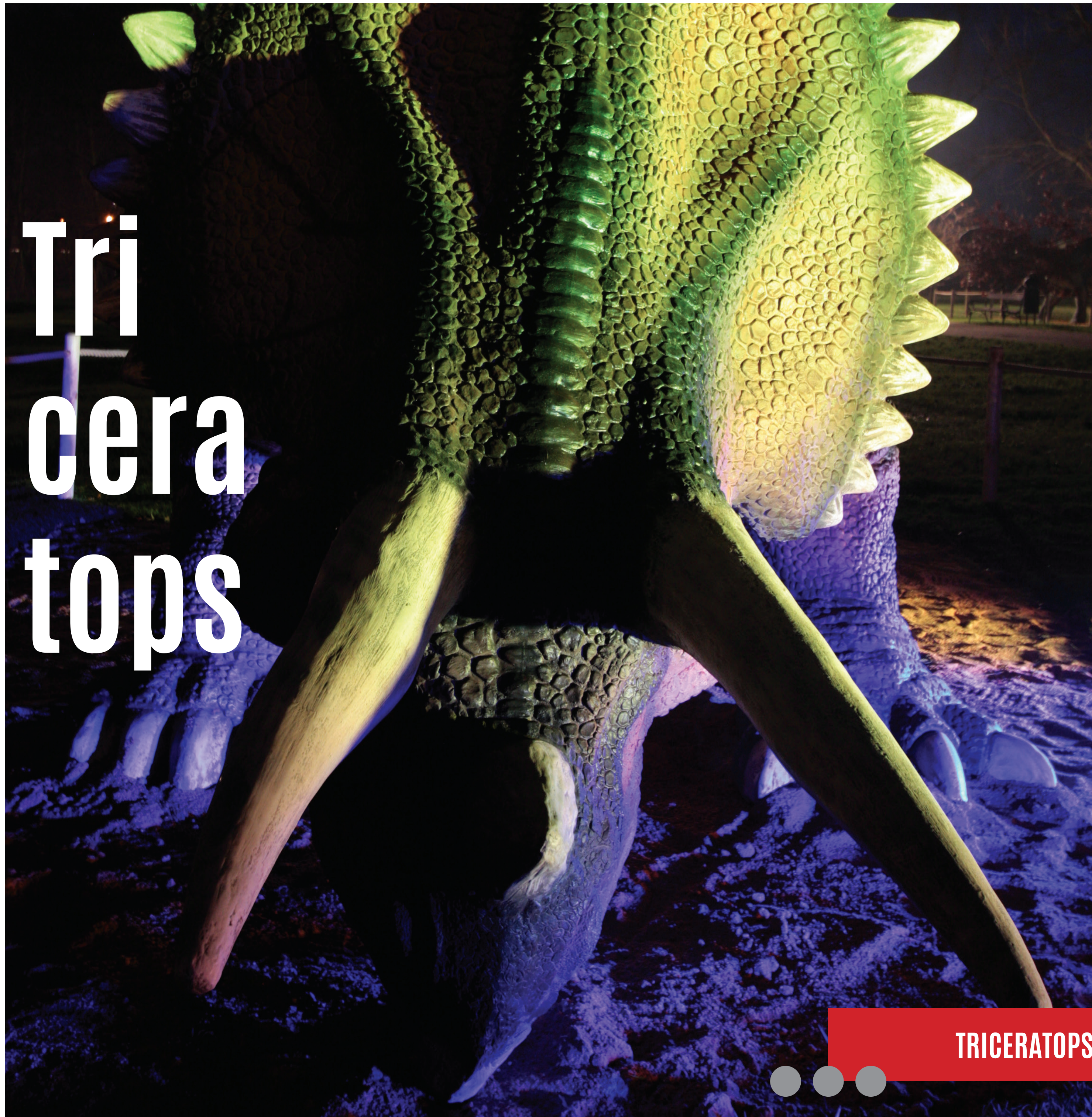
MAMENCHIZAUR

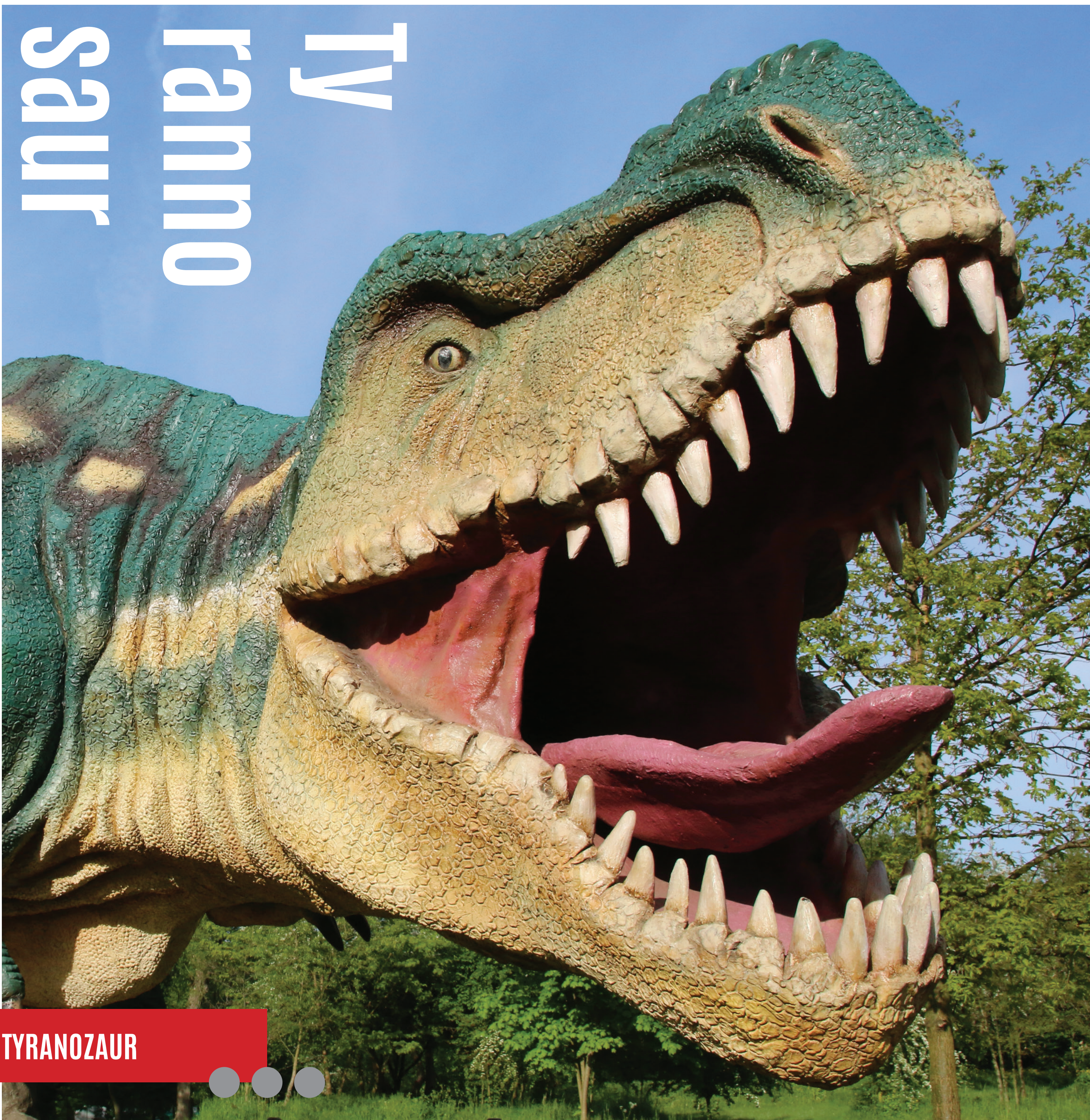

Masto
don
saurus
MASTODONZAUR

Para sauro lophus

PARAZAUROLOF




Tri
cera
tops
TRICERATOPS



TYRANOZAUR

Vulcanodon

WULKANODON





Indeks nazw polskich

Indeks nazw łacińskich

Dinozaury

Indeks nazw angielskich



facebook.pl/ParkLubin





ZOO LUBIN

zoolubin.pl

Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie otwarte zostało 1 czerwca 2014 r. Powstało z myślą o popularyzacji i poszerzaniu wiedzy na temat przyrody i środowiska naturalnego. Funkcjonuje w nim ptaszarnia, mini zoo, szlak dinozaurów oraz budynek edukacyjny, w którym odbywają się zajęcia. Książka zawiera historię Parku Wrocławskiego oraz Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie, a także opisy i fotografie wszystkich mieszkających w nim zwierząt oraz atrakcji znajdujących się na jego terenie.

parki-lubina.pl
zoolubin.pl





CENTRUM
EDUKACJI
PRZYRODNICZEJ
W LUBINIE

ISBN 978-83-87695-58-3